

**TURGUT ÖZAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**28 ŞUBAT SÜRECİNİN TÜRKİYE'DE İÇ POLİTİKAYA
ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Muharrem DOĞANÇAY**

**Danışman
Doç. Dr. Mahmut AKPINAR**

Ankara-2014

**TURGUT ÖZAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**28 ŞUBAT SÜRECİNİN TÜRKİYE'DE İÇ POLİTİKAYA
ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Muharrem DOĞANÇAY**

**Danışman
Doç. Dr. Mahmut AKPINAR**

Ankara-2014

Turgut zal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu niversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

08/01/2014

Muharrem DOĞANÇAY

Muharrem Doğançay tarafından hazırlanan “28 Şubat Sürecinin Türkiye’de İç Politikaya Etkileri” başlıklı bu çalışma, 08/01/2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği/oyçokluğu) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Bölümü dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mahmut AKPINAR

Doç. Dr. Osman ŞAHİN

Yrd. Doç. Dr. Farkhad ALİMUKHAMEDOV

ÖNSÖZ

28 Şubat Süreci olarak bilinen ve Türk Siyasi Tarihi'ne kara bir leke olarak damgasını vuran bir dönemin Türkiye'nin iç politikalarına etkisini ele aldığımız bu çalışmada; 28 Şubat sürecini ve bu sürecin etkilerini belirlemeyi amaçladık. Türkiye Cumhuriyeti tarihinin askeri müdahale ve darbelerle sık sık karşılaştığı ve bu darbelerin demokrasinin gelişimini engellediği bilinmektedir. Ancak konu 28 Şubat süreci ve bu sürecin iç politikaya etkileri olması nedeniyle ve konuyu dağıtmamak adına, askeri darbelerin siyasal, sosyal, ekonomik ve toplumsal etkilerini derinine inmeden sınırlamak zorunda kalınmıştır. Bu çalışmada 28 Şubat sürecinin dönemin iç politikalarına ve günümüze etkilerinin belirlenmesine gayret edilmiştir.

Bu çalışmada, çalışmamın her aşamasında bana desteğini ve yardımını esirgemeyen danışman hocama teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmamın her anında kendilerinden esirgediğim ilgi ve zamana rağmen bana destek ve sevgilerini esirgemeyen aileme teşekkür ediyorum.

ÖZET

28 Şubat Sürecinin Türkiye’de İç Politikaya Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.

28 Şubat 1997 tarihli MGK kararları ile siyasi partiler ve siyasal yaşam üzerinde önemli etkileri ve sonuçları bulunan ve tarihe ‘post modern’ darbe olarak geçen süreç bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmada; siyaset-ordu ilişkilerini ve askeri müdahalelerin etkileri literatür taraması ile bilimsel olarak aktarılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın amacı ise; bir döneme damgasını vuran, siyasi, sosyal, ekonomik ve toplumsal yaşam üzerinde önemli izler bırakan 28 Şubat Sürecinin Türkiye’nin iç politikaları üzerindeki etkilerin belirlenmesidir.

Çalışma sonucunda elde edilen bilgiler doğrultusunda, 28 Şubat sürecinde Türk Silahlı Kuvvetleri’nin siyaset üzerinde baskı ve dayatmalar ile etki kurduğu, siyasi otoriteyi iş yapamaz duruma getirdiği ve hukuksuz uygulamalarına meşruiyet kazandırabilmek için, medya, sivil toplum örgütleri ve sermaye gruplarını etkin olarak kullandığı söylenebilir. Yine süreç içerisinde TSK’nin Devlet Otoritesi gibi davranarak, kurumlar üstü bir statüye büründüğü söylenebilir.

Yine bilgiler doğrultusunda, TSK’nin halkın oyları ile seçilen bir partiyi söylemleri nedeniyle laiklik ve rejime tehdit olarak gördüğü, baskı ve müdahaleleri ile halk iradesini hiçe sayarak siyasi bir partinin iktidardan devrilmesini ve partinin kapatılmasını sağladığı söylenebilir. Bu nedenlerle, TSK ve 28 Şubat sürecinin Türkiye’nin iç politikaları ve demokrasi üzerinde olumsuz ve derin etkiler bıraktığının söylenmesi mümkündür.

Anahtar Kelimeler: 28 Şubat, Türk Silahlı Kuvvetleri, Siyaset, Süreç, Demokrasi.

ABSTRACT

The Effects of Domestic Politics in Turkey, 28 February Process, Master Thesis, Ankara, 2013.

February 28, 1997 with the decisions of the MGK, and the results of a significant impact on political parties and political life and history in the 'post-modern' coup, the process is the subject of this study.

In this study the effects of political-military relations, and military interventions have been reviewed in the scientific literature with. The objective of this study, a period marked by political, social, economic, and social life, which left a significant mark on 28 February of the process is to determine the effects on Turkey's domestic policies.

The information obtained in this study, in line with the political pressure on the Turkish Armed Forces and the impositions of the Feb. 28 process established with the domain, and unlawful practices brought about by the political authority is not able to work to gain legitimacy, the media, civil society organizations and the effective use of capital groups say. Acting as the State Authority TSK still in the process, institutions can say that he became a status above.

However, based on the information the party elected by the votes of the public discourse of the TSK secularism and the regime sees as a threat, pressure and interventions in defiance of the will of the people and the party for the overthrow of the closure of a political party provides power possible to say. For these reasons, the TSK and the February 28 process and democracy in Turkey's domestic politics and the profound impact negatively on the left is possible to say.

Key Words: February 28, Turkish Armed Forces, Politics, Process, Democracy.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1
I.BÖLÜM	4
TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ VE SİYASET İLİŞKİSİ, TANIMLAR VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1 Kavramlar, Tanımlar	4
1.1.1.Devrim	4
1.1.2. İhtilal.....	5
1.1.3. Muhtıra.....	6
1.2. Silahlı Kuvvetlerin Politik Hayata Etkisi	7
1.2.1. Pretoryenizm.....	8
1.2.2. Askeri Müdahalenin Nedenleri	12
1.2.2.1. Askeri Müdahalelerde Askeri Yapının Önemi.....	14
1.2.2.2. Politik Kültür.....	15
1.2.2.3. Politik Yönetimin Başarısızlığı	16
1.2.2.4. Meşruiyetin Yitirilmesi	17
1.2.3. Silahlı Kuvvetlerin Politikaya Müdahale Biçimleri.....	17
1.2.3.1. Hakemlik İşlevi veya Veto (Riyaset) Rejimi	18
1.2.3.2. Bekçilik İşlevi veya Muhafız Rejimi	19
1.2.3.3. Yöneticilik İşlevi veya Hükmedici Rejim.....	19
1.3.TÜRKİYE’DE SİLAHLI KUVVETLERİN POLİTİKAYA MÜDAHALESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	20
1.3.1. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi	21
1.3.2. 12 Mart 1971 Muhtırası	25

1.3.3. 12 Eylül 1980 Darbesi	26
II. BÖLÜM	27
28 ŞUBAT SÜRECİNİN ÖNCESİ, NEDENLERİ VE OLUŞUMU	27
2.1. 1995 Seçimleri ve Hükümet Kurma Çalışmaları.....	27
2.1.2. Refah Yol Hükümetinin Kurulması.....	31
2.2. 28 ŞUBAT SÜRECİNE KADAR REFAH-YOL HÜKÜMETİ DÖNEMİNDE YAŞANANLAR	34
2.2.1. İran Gezisi ve İran İle İlişkiler	34
2.2.2. Libya Gezisi ve Yaşanan Kriz	35
2.2.3. Susurluk Skandalı	37
2.2.4. Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık Eylemleri.....	38
2.2.5. Başbakanlık Konutunda Tarikat Liderlerine Verilen İftar Yemeği	39
2.2.6. Taksime Cami Projesi	39
2.2.7. Kudüs Gecesi ve Sincan'da Tanklar	40
2.2.8. Meydana Gelen Diğer Gelişmeler	42
2.3. 28 Şubat Sürecinde Aktif Olan Guruplar Ve Ortaya Çıkan Belgeler.....	44
2.3.1. Batı Çalışma Grubu	44
2.3.2. Milli Güvenlik Siyaset Belgesi (MGSB).....	48
2.3.3. Emniyet Asayiş Yardımlaşma Dernekleri (EMASYA).....	50
III. BÖLÜM	51
28 ŞUBAT SÜRECİNİN UYGULAMALARI VE ETKİLERİ	51
3.1. 28 Şubat Öncesi MGK Toplantısı	51
3.2. 28 Şubat 1997 Tarihli MGK Toplantısı 'Post Modern Bir Darbe'	52
3.3. 28 Şubat Kararlarının Uygulanma Sürecinde Asker-Siyasetçi Çekişmesi.....	59
3.4. 28 Şubat Sonrası MGK Toplantıları ve Yaşanan Gelişmeler.....	61
3.4.1. Sekiz Yıllık Kesintisiz Temel Eğitim Karşıtı Eylemler.....	64
3.4.2. Refah Partisi'ni Kapatma Davası.....	65
3.4.3. MGK'nun Kuruluş Yıldönümü ve 31 Mayıs 1997 Tarihli MGK..... Toplantısı.....	66

3.4.4. 28 Şubat Sürecinde Polis-Asker Çatışması.....	68
3.5. Refahyol Hükümeti'nin İstifası	68
3.6. ANASOL-D Hükümeti ve ANASOL-D Hükümeti Dönemindeki Gelişmeler70	
3.6.1. Sekiz Yıllık Zorunlu Kesintisiz Temel Eğitim Kanunu.....	73
3.6.2. Temiz Toplum Eylemleri ve Yaşanan Diğer Gelişmeler.....	73
3.6.3. Refah Partisi'nin Kapatılması	75
3.6.4. Kapatma Davası Sonrası Yaşanan Gelişmeler.....	76
IV. BÖLÜM	81
28 ŞUBAT SÜRECİNİN SONUÇLARI, ETKİLERİ VE SÜRECE İLİŞKİN	
GÜNÜMÜZDE YAŞANAN GELİŞMELER.....	81
4.1. 28 Şubat Sürecinin Sonuçları ve Etkileri	81
4.1.1. 28 Şubat Sürecinin Siyasi Etkileri	81
4.1.2. 28 Şubat Sürecinin Ekonomik Etkileri	84
4.1.3. 28 Şubat Sürecinin Sosyal Etkileri	85
4.2. Sürece İlişkin Günümüzde Yaşanan Gelişmeler ve 28 Şubat Sürecinin Yargıya	
İntikali	87
SONUÇ	90
KAYNAKLAR	97

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
ANASOL	: Anavatan Partisi-Demokratik Sol Parti Hükümeti
ANASOL-D	: Anavatan Partisi- Demokratik Sol Parti- Doğru Yol Partisi Hükümeti
ANAYOL	: Anavatan Partisi- Doğru Yol Partisi Hükümeti
AP	: Adalet Partisi
BBP	: Büyük Birlik Partisi
BÇG	: Batı Çalışma Gurubu
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
DİSK	: Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DKK	: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
DP	: Demokrat Parti
DSP	: Demokratik Sol Parti
DYP	: Doğru Yol Partisi
EMASYA	: Emniyet Asayiş Yardımlaşma Protokolü
FP	: Fazilet Partisi
GATA	: Gülhane Askeri Tıp Akademisi
MASK	: Milli Askeri Strateji Konsepti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MGSB	: Milli Güvenlik Savunma Belgesi

MGV	: Milli Gençlik Vakfı
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
OHAL	: Olağanüstü Hal
PKK	: Bölücü Kürt Terör Örgütü
REFAHYOL	: Refah Partisi- Doğru Yol Partisi Hükümeti
RP	: Refah Partisi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu
TİSK	: Türkiye İşverenler Sendikası Konfederasyonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
YAŞ	: Yüksek Askeri Şura

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: 1995 Genel Seçimleri Sonuçları Oy Oranları ve Milletvekillerinin Partilere Göre Dağılımı	28
--	-----------

GİRİŞ

Dünya tarihi incelendiğinde orduların yeri ve öneminin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Ancak orduların yapısal gelişimi ve fonksiyonları incelendiğinde Ulus Devlet öncesi ve sonrası olmak üzere yapısal ve işlevsel farklılıklar taşıdığı görülmektedir. Ulus Devlet öncesinde ordular, savaş dönemlerinde bir araya gelen ve savaşın bitmesiyle askerlerin normal yaşam ve işlerine döndüğü bir yapılanmaya sahip olmuşlardır. Bu süreçte askerlik mesleği aristokrat sınıfın egemenliğinde ve tekelinde olduğu gibi, günümüz modern ordu yapılanması bulunmamaktadır. Ulus Devlete geçiş ile birlikte, askerlik mesleği ve orduların yapılanmaları günümüz ordularının yapılanmalarına benzemeye başlamıştır. Ordu ve asker sadece savaş döneminde değil, barış dönemlerinde de ülkelerin iç ve dış güvenliğini sağlama görevini üstlenmektedir. Yine her iki dönemde asker ve ordunun yönetimler üzerinde etkilerinin olduğu, yönetimlere isteklerini isyan ya da baskı ile yaptırmaya çalıştıkları bilinmektedir. Modern orduların kurulması ve gelişmesiyle birlikte ordu-siyaset ilişkisi de giderek belirginleşmiştir. Demokrasinin geliştiği ve uygulandığı ülkelerde ordunun siyaset üzerine etkileri sınırlanabilmiş, diğer ülkelerde ise ordu siyaset üzerinde daha etkin hatta zaman zaman siyaset üstü bir kurum statüsüne kavuşmuştur. Orduların siyasete müdahale ettiği, diğer bir ifadeyle darbe yaparak yönetime el koyduğu bilinmekte ve günümüzde örnekleri halen yaşanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde çok partili döneme kadar ordu-siyaset ilişkisi iç içe geçmiş bir yapıya sahip olmuştur. Bu süreçte siyaset ile ordu birlikte politika oluşturarak uygulamışlardır. Çok partili döneme geçildiğinde ise, siyasi otorite ordu ile ilişkisini kısıtlamak istemiş ve orduyu siyasetin dışında tutmayı amaçlamıştır. Ancak, TSK geçmişte iç içe olduğu siyaset ve etkide bulunduğu siyasetçiler üzerinde gücünü hissettirmekten vazgeçmemiştir. TSK İç Hizmet Kanununun 35. Maddesine dayanarak ülkenin iç güvenliğinin sağlanması ve rejimin korunması gerekçeleriyle, ilki 1960 yılında olmak üzere 1971, 1980 ve 1997 yıllarında siyasi otoriteye muhtıra vermek suretiyle ya da darbe yaparak yönetime el koymuş ve demokrasinin

gelişmesine engel olmuştur. Anılan muhtıra ve darbelere bakıldığında 28 Şubat 1997 askeri müdahalesi dışındaki diğer darbelerin sert ve doğrudan müdahale şeklinde olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. 28 Şubat ise; doğrudan bir müdahale olmayıp 28 Şubat 1997 tarihli MGK toplantısında TSK'nin irticai faaliyetlerin önlenmesi ve rejimin korunması gerekçesiyle aldığı bir dizi önlemler paketini baskı ve zorla Erbakan Hükümetine uygulamaya çalışması ve hükümeti bu baskı ve zorlamalarla görevden uzaklaştırması süreci olarak görülmüştür.

28 Şubat Sürecinin Türkiye'nin iç politikalarına etkilerini aktaracağımız bu çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde Türk Silahlı Kuvvetleri ile siyaset ilişkisi ele alınmakta, konuyla ilgili kavramlar literatürden yararlanılarak açıklanmaktadır. Yine çalışmanın birinci bölümünde Türkiye Cumhuriyeti siyasal tarihi içerisinde TSK tarafından yapılan askeri müdahaleler ve muhtıralar alt başlıklar halinde ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise; Türk Siyasi Tarihine post modern bir darbe olarak giren ve Türkiye'nin bir dönemine damgasını vuran 28 Şubat sürecinin öncesi ve sonrası ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu bölümde, 1995 Genel Seçimleri ile başlayan hükümet kurma çalışmaları, RP'nin iktidara gelişi, REFAHYOL Hükümetinin söylem ve uygulamaları ile TSK'nin hedefi haline gelerek ülkeyi 28 Şubat sürecine taşımasının nedenleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Yine 28 Şubat 1997 tarihli MGK'nda alınan kararlar, TSK'nin irtica ile mücadele yöntemleri ve uygulamaları detaylı olarak irdelenmiş, 28 Şubat süreciyle ortaya çıkan Milli Güvenli Savunma Belgesi aktarılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, 28 Şubat sürecinde gerçekleştirilen MGK toplantıları, toplantılardan çıkan kararlar, bu kararların uygulanması ve kararlara verilen tepkiler ile destekler aktarılmıştır. Yine bu bölümde REFAHYOL Hükümetini istifaya götüren nedenler, Refah Partisinin kapatma davası ve dava sonrası gelişmeler ele alınmıştır.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde 28 Şubat sürecinin sonuçları, sürecin günümüze etkileri ve günümüzde 28 Şubat döneminin ve mimarlarının yargı süreci ele alınmıştır.

Bu çalışma, her askeri müdahale ve darbenin ülkelerin gelişmesine, demokrasinin işleyişine, siyasi ve sivil kurumlar üzerine etkileri olduğu varsayımından hareketle “28 Şubat Sürecinin Türkiye’nin İç Politikaları Üzerinde Etkileri” bulunduğu hipotezine dayanmaktadır.

Çalışma yöntemi olarak, literatür ve kaynak taraması yöntemi seçilmiştir. Konuya ilişkin kitap, makale, süreli yayınlar ve elektronik yayınlar taranarak bilgi derlemesi yapılarak süreç aktarılmış ve bu bilgilere dayanarak sürecin sonuçları ve etkileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Tüm bilgiler değerlendirildiğinde ‘28 Şubat Sürecinin Türkiye’nin İç Politikaları Üzerinde’ etkilerinin olduğu ve bu etkilerin günümüze kadar devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

1.BÖLÜM

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ VE SİYASET İLİŞKİSİ, TANIMLAR VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1 Kavramlar, Tanımlar

Çalışmanın daha iyi anlaşılabilmesi için bazı kavramların açıklanması faydalı olabilmektedir. Özellikle çalışma konumuzun çerçevesini çizebilmek için; devrim, ihtilal ve muhtıra gibi kavramların literatürde geçen tanımlarının yapılması gerekmektedir.

1.1.1.Devrim

Devrim kavramını TDK “belli bir alanda hızlı, köklü ve nitelikli değişiklik” olarak tanımlamaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi devrimi, mevcut olan bir durumun veya uygulamanın çeşitli faktörlere bağlı olarak ani ve köklü şekilde değiştirilmesi olarak ifade edebilir. Bir başka tanımda ise devrim; “yerleşik toplumsal düzeni köklü, hızlı ve kapsamlı olarak niteliksel değiştirme ve yeniden biçimlendirme eylemi, inkılap” olarak ifade edilmektedir (Devrim,2013). Bu tanımdan da devrimin yerleşik bir düzen veya sistemin, sil baştan yeniden ve nitelikli bir düzenleme olduğu anlaşılmaktadır.

Devrimin bir savaş olduğu, savaşın sonrasında kazanılan barış sayesinde elde edilen kazanımlara ise devrim dendiğini (Kıvılcımlı, 2005:2) savunan düşünceler de bulunmaktadır. Kıvılcımlı’ nın tanımını irdelediğimizde, devrimin gerçekleşmesinin savaşa ve savaşın kazanılmasına bağlı olduğu görülmektedir. Bu tanıma 1789 yılında Fransa’da monarşiye karşı gerçekleştirilen halk ayaklanması verilebilecek en iyi örneklerden biri olabilir. Bilindiği üzere tarihe Fransız Devrimi olarak geçen halk

ayaklanması sonucunda ülkede monarşi rejimi yıkılmış ve her alanda köklü değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Peki, her savaş ya da gerçekleştirilen değişikliklere devrim diyebilir miyiz? Bu soruya Kıvılcımlı (2005:2-3) şu şekilde cevap vermektedir; “her savaş devrim olarak adlandırılmaz, devrimler savaşların sonucu olarak gerçekleşebilir. Ancak savaşların nedenleri ortadan kaldırıldığında savaşlar önlenebilir fakat savaşların nedenleri kapsamlı olarak incelendiğinde, savaşların devrimleri engellemek için ortaya çıkarıldığı görülecektir”.

Zaman zaman benzer bir kavram olan reform kavramı devrim ile birlikte anılsa da aslında birbirlerinden farklı iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Reform kısaca ‘düzeltme’ (TDK, 2013) olarak tanımlanabilir. Reformlar, belirli konularda duyulan ihtiyaçların hayata geçirilmesi iken devrim sistemin hızlı ve kökten değiştirilmesidir.

Sonuç olarak devrimlerin gerçekleşmesinin sistemi değiştireceği ve sistemin değişmesini istemeyenlerin devrimlere karşı olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Savaşların ardından devrimlerin gerçekleşmesi ise, bir zorunluluk ve gereklilikten kaynaklanmaktadır denilebilir.

1.1.2. İhtilal

İhtilal, günümüzde 1980’leri ve 1990’ları yaşamış Türk vatandaşının bileceği ve yaşadığı bir kavram ve olgudur. Özellikle ülkemizde 1980 ve öncesinde sıklıkla karşılaşılan bir durum olduğu için kavrama çoğumuz yabancılaşmamaktadır. İhtilal “ Bir ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısını veya yönetim düzenini değiştirmek amacıyla kanunlara uymaksızın cebir ve kuvvet kullanarak yapılan geniş halk hareketi” olarak tanımlanmaktadır (TDK,2013). Bir başka tanımda ise ihtilal, “Bir devletin, ekonomik, sosyal ve politik yapısında uzun süreli bir düzen kurulmasına yol açan köklü değişiklik, kökten değişim veya hükümet darbesi” olarak tanımlanmaktadır (İhtilal, 2013). İhtilal kavramı; devrim, düzensizlik, kargaşalık gibi

kavramlarla benzeşse de, ihtilalin özünde mevcut siyasi ve sosyal düzeni cebir ve şiddet yoluyla değiştirmek yatmaktadır. Ayrıca her kargaşa veya düzensizlik siyasi veya sosyal sistemi değiştirmeye yönelik olmayabileceğinden bu kavramlara ‘ihtilal’ demek doğru olmamaktadır.

Tanımda ihtilal geniş katılımlı bir halk hareketi olarak tanımlansa da, Türkiye’de gerçekleşen ihtilallerin arkasında halk desteği dahi olmadığı bilinmektedir. Türkiye’de yapılan ihtilaller, daha çok siyasi sistemden kaynaklanan sorunların toplumsal olaylara ve sorunlara dönüşmesine bağlı, siyasi ve sosyal sisteme askeri bir müdahale olarak gerçekleştiği bilinmektedir. Ülkemizde gerçekleştirilen her askeri müdahale -ihtilal- demokrasiye belirli bir süre ara verilmesi, siyasi ve sosyal düzenin askeri vesayete göre yeniden düzenlenmesi olarak yaşanmıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde konu daha detaylı olarak aktarılacağından bu bölümde sadece literatürde geçen kavramsal tanımlamalar üzerinde durulmuştur.

1.1.3. Muhtıra

TDK’nun Büyük Türkçe Sözlüğünde muhtıra kavramı, “Herhangi bir şeyi hatırlatmak, uyarmak amacıyla yazılan yazı, bir devletin başka bir devlete politik sorunlarla ilgili olarak yolladığı uyarı yazısı, memorandum, nota, andıç ve günlük” olarak tanımlanmaktadır (TDK,2013). Tanımdan da anlaşılacağı üzere muhtıranın bir uyarma ve hatırlatma notu olduğu görülmektedir. Ancak yapılan hatırlatma ve uyarının bir anlaşmazlık, sorun veya aksaklık gibi durumun düzeltilmesi amacını taşıdığı unutulmamalıdır. Tüm anlatılanlar sonucunda muhtıranın, muhatabı tarafından dikkate alınmamasının sonuçlarının ‘yaptırım’ olabileceği yargısına varılabilmektedir.

Tıpkı ihtilal kavramı gibi muhtıra kavramı da pek yabancı olunmayan bir diğer kavram olarak görünmektedir. Türkiye’de ordunun siyasi hükümetlere zaman zaman uyarılarda bulunduğu, diğer ifadeyle verdiği muhtıralar tarih sayfalarında yerini almıştır. 12 Mart 1971, 28 Şubat 1997 Muhtıraları ile Türk Silahlı

Kuvvetleri'nin (TSK) siyasi hükümetlere yaptığı yazılı uyarılar, 27 Nisan 2007 tarihinde yine TSK adına Genel Kurmay Başkanlığı'nın Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesi laiklik ile ilgili internet yoluyla yaptığı açıklama tarih sayfalarına e-muhtıra olarak geçmiştir. Muhtıralar da tıpkı ihtilaller gibi bir döneme damga vuran, siyasi ve sosyal yaşamı kontrol etme amacı güden yaptırımlar olarak dikkati çekmektedir (Dodanlı, 2012: 54).

1.2. Silahlı Kuvvetlerin Politik Hayata Etkisi

Silahlı Kuvvetler bir ülkeyi içeriden veya dışarıdan gelebilecek her türlü tehdide karşı savunma amacıyla oluşturulmuş ulusal silahlı güç olarak tanımlanabilir. Silahlı kuvvetleri güçlü ve caydırıcı kılan sahip olduğu asker ve silah gücü olmuştur. Bünyesinde böyle muazzam bir gücü bulunduran, pek çok sivil toplum kuruluşu (STK) ve kurumdan kat kat daha iyi organize olmuş birlikler olan Silahlı Kuvvetler üstlendikleri misyon ve görevleri nedeniyle hassas ve önemli bir konuma sahiptirler. Her birey ya da kurum gibi Silahlı Kuvvetlerde de yaygın ve kabullenilmiş bir ideoloji bulunmaktadır. Ancak bir ideolojiye sahip olması, siyasi düşüncesini veya ideolojisini ifade etmesini gerektirmemektedir (Kışlalı, 2003:188). Çağdaş ve gelişmiş ülkelerde gerek siyasal yapı ve gerekse yasalar Silahlı Kuvvetleri siyasi düşünceler ve ideolojilerden arındırmak yerine onların bu ideolojilerini yüksek sesle ifade etmelerinin koşullarını ortadan kaldırmışlardır.

Ülkelerin sosyal ve ekonomik düzeyleri, siyasal çalkantılar veya krizler, iktidarların Silahlı Kuvvetlere verdiği önem ve sağlanan olanakların dışında, personelinin sosyal ve etnik yapıları Silahlı Kuvvetlerin ideolojilerinin oluşmasında etken olmaktadır. Tüm Silahlı Kuvvetlerin aynı siyasi ideoloji ve bakış açısını taşımaları mümkün olmadığı gibi, yerleşik ideoloji ve düşüncenin değişmemesi beklenmemektedir. Dolayısıyla ülkelerin ulusal politika ve koşulları ile dış koşullar değiştiğinde, yaygın ve yerleşik olan çözüm yolları ve ideolojilerde değişebilmektedir. Kısaca değişen durumlarda ideolojinin kendisi değişmese de özü değişebilir (Kışlalı, 2003:189-192). Değişen yeni ideolojik anlayış veya durum

Silahlı Kuvvetlerin görev ve sınırları dışına çıkararak politik hayat ve akışa etki ya da müdahale etmesi sonucunu doğurabilmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde Silahlı Kuvvetlerin politik hayata müdahale nedenleri irdelenecektir.

1.2.1. Pretoryenizm

Kökene Roma Dönemine dayanan ‘pretoryenizm’^{*} “askerlerin tehdit veya fiili güç kullanımı yoluyla bağımsız bir siyasi güç ve otoriteye dönüşmesi” olarak tanımlanmaktadır (Perlmutter, 1977:89). Tarihte siyasi gücü ele geçirecek kadar güçlenen silahlı yapılanmalar veya askeri güçlere rastlamak mümkünse de özellikle 19. ve 20. yüzyılda dünyanın pek çok coğrafyasında askeri müdahale ve darbeler fazlaca gerçekleşmiştir. Gelişmekte olan ve bağımsızlıklarına yeni kavuşan pek çok ülkede siyasal yapı askeri müdahalelerle karşı karşıya kalmış, hatta darbelerle yönetime gelen yapılar dahi darbeye maruz kalmışlardır ki günümüzde halen bu durum yaşanmaktadır.

Silahlı Kuvvetlerin politik hayata etkisinde de bahsettiğimiz gibi gelişmiş ve demokratikleşmiş ülkelerde siyasi sistem güçlü Silahlı Kuvvetlerin üzerinde etki kurup sivil kontrolü sağlayabilmişken, gelişmekte olan veya bağımsızlıklarını yeni kazanmış ülkelerin birçoğunda Silahlı Kuvvetler üzerinde sivil kontrol sağlanabilmiş değildir. Silahlı Kuvvetler üzerinde kontrol sağlanamamasının temel nedenleri tarihsel olgularda aranmalıdır. Pretoryenizm olgusunu tarihsel ve modern

* Pretoryen tabiri, Antik Roma'da konsüllerin etrafında oluşan koruma birlikleridir. Pretuar alan, komutan çadırının etrafındaki alana işaret eder ve o alana girmek yasaktır. Roma'da önemli ilkelere bir tanesi senatonun alanına kimsenin girememesiydi. Bir müddet sonra bu pretuar güçlere hassas birlikler oldukları için senatonun kutsal alanına girme izni verildi. M.S. 2. yy.'dan sonra pretuar güçler güçlü birlikler haline geldiler. Böylelikle pretoryen güçler imparatoru deviren, yerine imparator seçen dolayısıyla kendileri için çalışan bir zümre haline geldiler. Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra bu güçler sınırlandırıldı, ama tabir kaldı. 19.yy.'da Marks, Napolyon'un darbesinden sonra seçimle gelmemiş kendini imparatorluk fikrinin sahibi olarak gören bir kesim için bu tabiri kullanmıştır. Pretoryen güç, seçilerek gelmeyen, kendini iktidarın doğal sahibi olarak gören, bunu darbeye, entrikalarla sürdürmeye kararlı olan bir çevreyi belirtmek için kullanıldı. Modern siyaset biliminde ise, pretoryen devlet kavramı Latin Amerika'da üst üste askerî ve sivil darbeleri yapanları belirtmek için kullanmıştır (Perlmutter, 1969:380-383).

pretoryenizm olarak iki farklı süreçte incelememiz mümkündür (Perlmutter, 1969:380).

Tarihsel Pretoryenizm; Pretoryenizmin tarih sürecinde ilk örneği Roma Döneminde Senatoryu asi askeri birliklere karşı koruyan ve Roma İmparatorluğu'nun devamlılığını sağlayan 'Roma Pretoryan Guard' olarak adlandırılan özel askeri bir birlik olarak görülür. Askeri gücü tekelinde toplaması, koruduğu Senatonun prestijli bir kurum olması ve yönetim devrinin kesin kurallara bağlı olması bu birliği güçlü kılan temel özelliklerdendir. Görevi gereği Senatorya olan yakınlığı aynı zamanda Guard'ı Senatoryu etkileme ve yönlendirme imkânını da sağlamaktaydı. Her ne kadar Senato üzerinde yoğun bir nüfuz gücüne sahip olsa da Guard hiçbir zaman için siyasal sistem için tehdit unsuru oluşturmamış aksine İmparatorluğun geleceği ve devamlılığı misyonunu yüklenmişlerdir (Perlmutter, 1969:383).

Tarihsel sürece bakıldığında ulus devleti kavramının Avrupa'da 17.-18. yüzyıla kadar yerleşmediğini, bugünkü anlamda devletleşmenin oluşmadığını görmektedir. Yine tarihsel süreç içerisinde askeri yapılanmalar ve orduların günümüz modern ordularından çok farklı olduğu görülmektedir. Ulus devleti kavramı oluşana kadar, orduların ulusal savunmadan ziyade yerel savunmaya yönelik yapılanması daha yaygın olarak görülmekteydi. Barış zamanında farklı bir meslekle uğraşan bireyler savaş zamanında asker olarak orduda görev almaktaydılar. Bu orduların yönetim kademelerinde ve subay rütbelерinde görev yapanlar ise soylu sınıftan gelen kişilerdi. Kısaca askerlik henüz ayrı bir meslek olarak ve profesyonel olarak yapılmamaktaydı. 17. ve 18. yüzyıl Avrupa monarşilerine bakıldığında sivil ve askeri elit grup aristokratlardan oluşmaktaydı (Rapaport, 1962:71-72; Perlmutter, 1969:384). Yukarıda anlatılanlar ışığında askerlik ve ordu kavramının geçici bir görev ve yapılanma olduğunu, sadece savaş dönemlerinde orduya ihtiyaç duyulduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Yine sivil ve askeri üst düzey mevkilerin sıradan bireylerin hakkı olmadığı, bu görev ve rütbelерin aristokratların elinde bulundurdukları bir ayrıcalık olduğu sonucuna varılabilir.

Yine tarihsel süreç içerisinde ordu yapılanmasının günümüz ordu yapılanmasından farklılık gösterdiği bir diğer özellik ise profesyonellik ile ilgilidir.

Toplumsal farklılaşma ve karmaşıklaşmanın bir sonucu olarak Ortaçağın sonlarına doğru Batı toplumlarında sivil alanda profesyonelleşme başlarken, ordular ancak 19. yüzyılın sonlarına doğru profesyonelliğe geçebilmişlerdir. Daha önceki dönemlerde profesyonel eğilimler gösteren ordulara rastlansa da, kurumsallaşma, örgütlenme, savaş teknikleri ve stratejileri geliştirme bakımından profesyonel ordular Napolyon Savaşlarında görülmeye başlanmıştır (Finer, 1975:93-102).

Modern Pretoryenizm; Tarihsel pretoryenizmin aksine ulus devletlerine bakıldığında, ordular bir sınıfın haklarını veya çıkarlarını korumaktan ziyade, ulusu ve vatani korumayı ve yine devlete bağlılık göstermesi beklenen sınırları belirgin kendi statüsünü oluşturmuş sosyal bir sınıf oluşturmaktadırlar. Orduda yer alan subaylar krala veya sultana bağlılık göstermek zorunda olan tebaadan ziyade, vatana bağlılık gösteren birer asker olarak yer almaktadır (Huntington, 1957: 18). Yeni modern ordularda subaylar askeri alanda profesyonel ve eğitilmiş kişiler olarak görev yapmaktadırlar. Dolayısıyla askerlik sadece savaş zamanında bir araya gelinip barışta sosyal yaşama dönme görevi değil, bireyin savaşta ve barışta mesleği ve yaşamının bir parçası olarak var olmaktadır.

Modern ordularda görev yapan subaylar eğitimleri, yetişme stilleri ve kültürleri, profesyonel olmaları ve mesleki sorumlulukları gereği toplumun diğer bireylerinden farklı yapı ve özelliklere sahiptirler. Tüm bu özellikler subaylara sorumluluk ve bağlılık bilinci kazandırırken, sosyal hayattan ayrı bireyler olarak yaşamalarına neden olmaktadır. Mesleki sorumluluk ve statüleri gereği toplumun geri kalanı ile gerek fiziksel gerek sosyal teması asgari düzeydedir (Huntington, 1957:20). Kısaca, hiyerarşik bir yapı, disiplin, mesleki eğitim, taşıdığı sosyal sorumluluk ve misyon, grup bilinci, dayanışma ve profesyonellik, modern orduların en temel ayırıcı özellikleri olmaktadır. Her anlamda profesyonelleşen askere savaşma kabiliyeti ve gücü sağlayan silah veya diğer ekipmanlar da eklendiğinde ordu, asli görevi olan ulusal sınırları ve devletin varlığını koruma görevini yaptığı ve devlete bağlı kaldığı sürece, gücü elinde tutan tek kurum olmaktadır.

Gelişen dünya özellikle 19. ve 20. yüzyıl pek çok gelişmeyi de beraberinde getirmiştir. Özellikle tarihsel süreçte aristokratların tekelinde olan siyaset sahnesi

artık her bireyin rahatlıkla yer alabileceği bir alan haline gelmiştir. Batı'da başlayıp dünyanın her bölgesine yayılan ulus devleti gelişimi ile birlikte siyasete katılım giderek siyaset kurumunu zorlamaya başlamıştır. Yönetici seçkinlerin yanı sıra tüccarlar, sanayiciler, işçiler, öğrenciler, askerler de siyasetin önemli aktörleri olmuşlardır. Bireyin ve vatandaşlık kimliğinin ortaya çıkışının doğal bir sonucu olan popüler katılım, bir yandan demokrasinin gelişimi açısından olumlu ve umut verici olarak değerlendirilirken, diğer yandan yeni çatışma alanlarının da ortaya çıkmasına neden olması, siyasal sistemlerin çözmesi gereken yeni sorunlar anlamına gelmektedir. Tam da bu bağlamda demokratik ulus-devletlerin çözmesi gereken bu sorunlardan biri de, siyasal alanın yeni aktörlerinden olan askerlerin sivil yönetimler tarafından kontrolünün nasıl sağlanacağıdır (Kenneth ve Smith, 1974: 17-19).

Ülkelerin ulus devlet yapısına bürünmesi ile ulusçuluk ve vatandaşlık kavramlarının yaygınlaşmasında, Amerikan ve Fransız devrimlerinin önemli katkısı olmuştur. Amerikan ve Fransız devrimlerinin ideolojik içeriği, açıkça ulusçu bir niteliğe sahipti ve bir ulusal kimlik sembolizmi oluşturmuştu. Ulusal sembolizm, devrimci liderlerin siyasal meşruiyetini sağlamıştır. Vatandaşlığın bireysel özgürlüğü, sosyal ve siyasal adaleti savunan normatif tanımı, orduya kitlesel katılımı güçlü bir biçimde teşvik etmektedir (Kenneth ve Smith, 1974:21). Katılma, vatandaşlık tanımının önemli bir parçası haline gelmiştir. Yeni vatandaşlık kavramı, soylular dışındaki sınıflara kapalı orduların hem örgütsel biçimini hem de toplumsal tabanında radikal bir değişime neden olmuştur. Ordular, bir statü grubundan devletin bir sivil servis örgütüne dönüşmüştür. Bu süreçte pek çok ülkede askerlik görevi zorunlu bir hizmet olarak görülmezken özellikle 2. Dünya Savaşı ile birlikte askerlik hizmeti, özellikle azınlıkların meşruiyet ve siyasal haklar elde etmesinin önemli bir aracı olarak görülmüştür (Huntington, 1957:22-25).

Modern toplumlarda ve günümüzde orduların temel görevi ülke topraklarını ve devleti dış tehditlere karşı savunmaktır ancak bunun yanı sıra, ulusun özgün kimliğini, bağımsızlığını ve hakimiyetini de temsil görevi taşımaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise ordular, sistemi ve düzeni 'modernleştirici elitler' olarak, ülkenin

ekonomik, toplumsal ve siyasal olarak yeniden örgütlenmesi işlevini de üstlenmişlerdir (Janowitz, 1978: 180-182).

Sonuç olarak orduların profesyonellik alanlarının ve asli görevlerinin dışına çıkarak farklı roller üstlenmesi ve toplumun diğer alanlarına etki etmeye başlaması hem çağdaş Batılı devletlerde hem de özellikle demokratikleşme çabası içindeki yeni kurulan devletlerde, sivil kontrol sorununu ortaya çıkarmaktadır.

1.2.2. Askeri Müdahalenin Nedenleri

Askeri müdahaleni nedenlerini açıklamadan önce askeri müdahale kavramının tanımlanması gerekmektedir. Dilimize ‘darbe’ olarak yerleşen askeri müdahale kavramı; askeri gücün zor veya doğrudan silah kullanarak ya da bu gücün tüm unsurlarının kullanılacağı iması, ihtar yoluyla toplumun belirli ve önemli bir kesiminin doğrudan ya da dolaylı desteğini de alarak bir devletin siyasal yönetiminin yönlendirilmesi, değiştirilmesi veya yönetime el konulması olarak ifade edilmektedir (Fidan, 2008).

Fidan’ın tanımından da anlaşılacağı üzere askeri müdahale ya da diğer bir ifadeyle darbe öncelikle siyasal yönetimlere karşı girişilen bir müdahale yöntemi olarak görünmektedir. Müdahaleden önce belirli sosyal, ekonomik veya siyasal sorunların kriz boyutuna ulaşması veya siyasal mekanizmanın görüşleri ile ordunun görüşlerinin çatışması gibi bir durumun olmasının müdahaleyi kolaylaştırabileceğini söylenebilir. Ülkemizde özellikle 12 Eylül 1980’de gerçekleşen askeri müdahale öncesi sosyal ve ekonomik hayatın kaos ortamına doğru gittiği, siyasal görüşler arasında fiziki çatışmaların yaşandığı gibi gerekçeler öne sürülerek yapılan darbe ‘meşru’ kılınmaya çalışılmıştır. Yine darbe için toplumun önemli bir kesiminin doğrudan veya dolaylı desteğinin olması, darbenin toplumsal açıdan algısını ve kabul edilebilirliğini mümkün kılacaktır denebilir. 12 Eylül darbesine dönersek, darbeden önce her gün artan şiddet eylemlerinin artması, sokakların güvensizliği ve sivil yönetimlerin akışı kontrol edememeleri toplumsal huzursuzluğa ve korkulara neden

olmuştur. Dolayısıyla, toplumun önemli bir kısmının huzur ve istikrar beklentisi askeri darbenin zeminini ve koşullarını hazırlayan önemli bir unsurdur diyebiliriz.

Peki, ordu neden siyasete karışma ve müdahale etme gereğini duymaktadır. Bu sorunun yanıtını Finer (1975:121); mükemmel bir örgütlenme ve modern silahlara sahip bir yapının neden her zaman değil de bazen karışıklarının sorulması ve bunu nedenlerinin irdelenmesi gerektiği şeklinde karşı soruyla cevaplamaktadır. Askeri müdahalenin nedenlerini ilerideki bölümlerde ayrıntılı olarak ele alacağız ancak müdahalenin nedenlerinin temelinde, ordunun sahip olduğu insan ve silah gücünün varlığı olabilir. Ordunun sahip olduğu bu güç, her devlette hiçbir kurumun sahip olmadığı caydırıcılık gücünü de orduya vermektedir. Konunun başında da belirttiğimiz gibi her birey ve kurumun bir ideolojisi olduğu gibi ordunun da bir ideolojisi ya da savunduğu ilkeler bulunmaktadır. Ülkedeki iç veya dış koşullar değiştiğinde ordu sahip olduğu ideoloji veya ilkeleri bırakıp farklı bir çözüm yolunu seçebilir. Ya da mevcut siyasi sistemi veya işleyişi ideoloji veya ilkelerine ters bulup, siyasal sistem üzerinde nüfuz etme yoluna gidebilir. Asli görevi ülke sınırlarını ve güvenliğini iç ve dış tehditlere karşı korumak ve siyasal sistemin devam etmesini sağlamak olan ordu, çelişen durumlarda görevi dışına çıkarak müdahalelerde bulunabilmektedir. Tüm bu anlatılanlardan sonra ordunun siyasete müdahale nedenlerini ve hangi nedenlerin müdahale zeminini hazırladığını şu şekilde ifade edilebilir (Heywood, 2007:546-554):

Bir ülkede ekonomik anlamda gerileme başladığında, yaygın yoksulluk ve sosyal sınıflar arasında derin uçurumlar oluştuğunda, halkın mevcut siyasal sisteme güveni ve desteği zayıflamaktadır. Böyle dönemlerde ordunun ekonomik gelişmeyi yeniden sağlama vaadi ile müdahale zemininin gerekçelerinin oluşturulması mümkündür. Yine mevcut siyasal sistem ile ordu arasında çıkar çatışmalarının doğması, siyasal sistemin politikalarının ordu çıkarlarını veya değerlerini tehdit ettiği algısının oluşması ordunun müdahale nedenlerinden bir diğeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasal ve sosyal alanda gelişmesini tamamlayamamış, kısaca demokratik anlamda olgunlaşmamış devletlerde, ordu kendisini gelenekçi, kırsal, hiyerarşik ve çoğunlukla bölünmüş bir siyasi elite karşı karşıya gelen ‘batılılaştırıcı’

veya ‘modernleştirici’ bir güç olarak görüp, ‘ulusu kurtarmak’ üzere iktidarı ele almıştır. Ayrıca bölgesel veya uluslararası oluşumlar ve konjonktür siyasal rejime müdahaleyi etkileme nedeni olarak ortaya çıkabilmektedir.

1.2.2.1. Askeri Müdahalelerde Askeri Yapının Önemi

Bir ülke ordusunun temel görevi ulusal güvenliğin sağlanmasıdır. Ülke güvenliğine tehdit olan unsurlar her zaman için dışarıdan gelmemektedir. Zaman zaman ülke içerisinden gelebilecek tehditlere karşı ülkeyi korumak yine ordunun temel görevi olmaktadır. Ancak ülke içerisinden gelebilecek tehditlerin iyi ayırt edilmesi ve belirlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle demokrasinin yaygın olduğu her ülke, yasalarında ihtiyaca uygun düzenlemeler yaparak konunun ve yetkinin sınırlarını belirlemektedirler (Akyaz, 2006:48). Eğer bir ülkede devlete yönelik saldırılar, devletin tüzel kişiliği ve bütünlüğü için tehlike taşıyorsa, Silahlı Kuvvetler milli güvenliğin sağlanması amacıyla askeri müdahale yapmaktadırlar. Kısaca, milli güvenliği ülke içerisinden gelebilecek tehlikelere karşı koruma amaçlı politikaya ve politik sisteme müdahale etmektedirler (Erdoğan, 1993:120-122).

Yukarıda da değinildiği gibi Silahlı Kuvvetlerin temel amacı ve görevi milli güvenliğin sağlanması olduğundan, örgütlenmesi de bu amaca uygun şekilde görülmektedir. Silahlı kuvvetlerin sahip olduğu yapı, askeri müdahalelerin de gerçekleşmesinde önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Silahlı Kuvvetlerin örgütlenmesine bakıldığında, sistematik bir disiplin, hiyerarşi, sürekli eğitim, profesyonellik, sorumluluk ve görev bilinci, takım ruhu ve dayanışma ön plana çıkan temel özellikler olarak görülmektedir (Örs, 1996:86-88). Sahip olduğu tüm bu özelliklerin yanı sıra elinde bulundurduğu silah gücü Silahlı Kuvvetleri tüm sivil toplum kuruluşları ve örgütlerden farklı bir konuma taşımaktadır. Bu bağlamda böylesine güçlü bir yapıya sahip Silahlı Kuvvetler zaman zaman sosyal ve politik sistem üzerinde müdahalelerde bulunarak değişimi gerçekleştirebilmektedir.

Silahlı Kuvvetlerin en önemli özelliği, sistematik ve sorgusuz bir disiplin ve itaat anlayışı olarak görülmektedir. Bu disiplin ve itaat, komutanların verecekleri her

emri sorgusuz astlar tarafından yerine getirilmesine etken olmaktadır. Sahip olduğu devleti ve milleti savunmak, bağımsızlığını ve bütünlüğünü koruma sorumluluğu inancı, çoğu zaman politikanın ve sivil iradenin üzerinde bir değer taşımaktadır. Bu nedenle, milli güvenliğin ve düzenin korunması amacı, Silahlı Kuvvetlerin politik otoritenin bir unsuru olduğu olgusunu değiştirerek politik otoriteye karşı üstünlüğü anlayışını hakim kılmaktadır. Dolayısıyla, askeri müdahalelere meşruiyet kazandırılmasında yegâne kullanılan olgu, ‘milli birliğin ve bütünlüğün korunması’ tanımlamasıdır (Öztürk, 1993:100).

1.2.2.2. Politik Kültür

Politik kültür kavramını Berger (1989:2); “bir ülkenin politik düzenini şekillendirmede etken olan inançlar, değerler ve tutumların oluşturduğu bütün” olarak tanımlamaktadır. Politik kültür konusunda önemli çalışmalar yapan Almond ve Verba (1963:13) ise politik kültürü; “siyasal tutumların, duyguların, bilgi ve becerilerin toplum içinde belirli bir biçimde dağılımı, siyasal yönelimler ve sisteme yönelik tutumlar” olarak ifade etmektedirler. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere politik kültür subjektif özellikler olan, inançlar, değerler, alışkanlıklar ve yargılar olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu özellikler politika üzerinde subjektif katkı sağlamakta ve etki oluşturmaktadır denilebilir.

Politik kültürün oluşması aslında sosyal bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Bir başka ifadeyle, toplumların tarihsel süreç içerisinde edindikleri değerler ve tecrübelerin sonucu ortaya çıkan bir kültür ürünü olmaktadır. Dolayısıyla oluşan bu politik kültür aslında bir şartlanmışlık, sahip olunan geleneksellik ve geçmişten gelen bir miras olarak bilinir. Bu nedenlerden dolayı askeri darbeler sonrası oluşan politik sistem ve kültür, darbe öncesi politik sisteme benzerlik göstermektedir. Askeri darbe sonucu yönetimi ele geçiren askeri siyasilerin politik uygulamalarına, toplum içerisinde yer alan muhafazakar ve geleneksel yapıya bağlılığı, değişimden yana olmayan tutumlar ve gruplar tarafından engelleme veya etki mümkündür (Miller, 1984:46-48). Diğer bir deyişle bu durum politik kültürün geleneksel yapıya bağlı süreklilik arz etmesi olarak da ifade edilebilir.

Aynı zamanda politik kültür sadece bir dizi inanç ve değerler olmaktan öte eyleme yönelik süreç olarak da tanımlanabilir. Her ne kadar politik gücü elinde bulunduranlar istediklerini yapabileceklerini düşünseler de, bazı şeyler yapılabilir bazıları ise toplum tarafından kabul edilemeyeceği için yapılması dahi düşünülemezdir. Bu nedenle, politik kültürün katılımcısı ve uygulayıcı olmak isteyenlerin, toplumun kabul edebileceği sınırlar içinde kalması hatta düşünmesi gerekmektedir. Aksi durumda, toplum kendi değer ve yargıları içerisinde bu değişkenliği benimsemeyeceğinden politik kültüre veya uygulayıcılarına karşı tavır takılmaktadırlar. Sonuç olarak her toplumun ilgi alanı ve değer yargıları farklı olacağından, politik kültür de ülkelere göre farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Türkiye’de laiklik önem verilen bir değer ve kavramken, bir başka ülke için laiklik kavram olarak bile tanınmayabilir. Bu nedenle her toplum için her değer aynı önem taşımayacağından farklı politik kültürleri ve buna bağlı sonuçları ortaya çıkarmaktadır.

Demokratikleşmenin tam olarak gerçekleşmediği, kamuoyunun zayıf ve kendi içinde bölünmüş, sosyal uyumun ve bütünlüğün olmadığı, sivil örgütlenmenin gelişmediği, politik iktidarın ve politikanın işlevsiz hale geldiği bir toplumda, politik kültürün de yeterince gelişmeyeceği düşünülebilir. Dolayısıyla politik kültürün yeterince gelişmediği ülkelerde, askeri müdahalelere karşı koyma direnci zayıf olacağından askeri müdahalelerin olasılığı daha fazla görünmektedir (Örs, 1996:50).

1.2.2.3. Politik Yönetimin Başarısızlığı

Temel olarak askeri müdahalelerin nedenleri incelendiğinde, politikacıların ve siyasal iktidarın mevcut sorunları çözememesi veya sorunları çözmede yetersiz ve başarısız olmaları yatmaktadır. Siyasal iktidarın sorunlar karşısındaki başarısızlığı, askeri müdahalelere zemin hazırladığı gibi, askeri müdahalelerin meşruiyetine temel oluşturmaktadır (Ertunç, 2004:414).

Özellikle, ekonomik sorunların giderek büyüyerek derinleşmesi, siyasi iktidarın yasalara uygun olmayan uygulamaları, ülkede artan terör ve şiddet

eylemleri ve benzer sorunların siyasi iktidarlar veya otoritelerce çözümlenememesi beraberinde politik başarısızlıkları getirmektedir. Politik yönetimin başarısızlığı veya etkisini kaybetmesi Silahlı Kuvvetlerin politik hayata müdahalesine neden olmaktadır. Özellikle ülkemizde yaşanan askeri müdahalelere bakıldığında, müdahalelerin temelinde siyasi iktidarların politik başarısızlıklarının yattığı ve artan sorunlarla gerçekleşen askeri müdahalelerin kolaylıkla meşruiyet kazandığını söylenebilir.

1.2.2.4. Meşruiyetin Yitirilmesi

Siyasi iktidarlar veya otoriteler sorumluluklarını yerine getirmediği veya sorumlu davranmadıkları durumda meşruiyet bunalımı ortaya çıkmakta ve meşruiyet yitirmektedir. Meşruiyetin yitirilmesine pek çok faktör etken olmaktadır. Ancak meşruiyetin yitirilmesinde en etken olan faktörler, siyasi iktidar kadrolarının toplumsal sınıfları temsil yeteneğini kaybetmeleri ve siyasi iktidarın meşruiyetini sağlayan unsurların önemini kaybetmesi olarak söylenebilir. Ayrıca, ülkenin iç güvenliğine ilişkin sorunların giderek büyümesi ve siyasi iktidarın güvenlik sorunu çözememesi, ciddi ekonomik sorunlar, siyasi iktidarın aşırı politize olması, ülke sorunları ve milli güvenlik konularında uyumsuzluk ve anlaşmazlık gibi pek çok neden meşruiyetin kaybedilmesi için neden olarak gösterilebilir (Örs, 1996:57-58).

Silahlı Kuvvetler muhtemelen, yalnızca mevcut kurumların ve yönetici elitin meşruluğuna itiraz edebileceğini hissettiği ve müdahalesinin başarılı olacağı hesabını yaptığı zaman müdahale etmektedir. Bu nedenle, dengeli bir demokratik kültür başarıyla tesis edilmiş olduğunda, siyasete çok nadir olarak doğrudan müdahale etmektedir.

1.2.3. Silahlı Kuvvetlerin Politikaya Müdahale Biçimleri

Ordular üstlendikleri görev ve misyonları gereği, sosyal ve siyasi yapıdan farklı özellikler gösteren yapılar olarak görünmektedir. Finer(1975:124), askeri

müdahalelerin nedeni olarak; “ordu mensupları kendilerini devletin ve kurulu siyasi rejimin asıl sahibi olarak görmektedirler. Ülkenin siyasi ve ekonomik düzeni askerlerin çıkarlarını gözeterek kurulmuştur. Bu düzenin ve askerlerin çıkarına olan bölüşüm sisteminin bozulma ihtimali ortaya çıktığında, askerler mevcut düzeni korumak ve daha sağlam esaslara bağlamak için siyasi rejime müdahale etmektedirler” diyerek askeri müdahalelerin nedenlerini farklı bir bakış açısıyla aktarmaktadır.

Askeri müdahaleler ve askerin siyasi rejime müdahalesi, siyasi rejimin niteliğine göre üç farklı nedenle açıklanabilmektedir (Karatepe, 1993:23). Askeri müdahaleler; hakemlik işlevi veya veto, bekçilik veya muhafızlık ve yöneticilik veya hükmedicilik işlevi olmak üzere sınıflandırılabilir (Karatepe, 1993: 23-26).

1.2.3.1. Hakemlik İşlevi veya Veto (Riyaset) Rejimi

Orduların siyasi sisteme müdahalesinin en hafif olduğu şekli hakemlik veya veto rejimi olmaktadır. Bu rejimde ordu ve asker, siyasi işleyiş içerisinde siyasi ve idari kararların alınmasında son söz ya da onay makamı konumunda değildirler. İşleyişte doğrudan sahneye çıkmak yerine, geri planda durarak kamu adına alınacak kararların yönünün belirlenmesinde etkin konumda olarak görünmektedir. Görünüşte pasif bir konumda gibi dursa da, ordular kendi ideolojileri ve görevleri doğrultusunda öngördüğü amaçları gerçekleştirmek ve çıkarlarını koruyabilmek için, iktidarların siyasi, ekonomik, kültürel karar ve uygulamalarını veto edebilmektedir. Ordunun veto rejimine en iyi ifade ile istenmeyen iktidarların darbe ile görevden uzaklaştırılmasıdır denilebilir. Siyasi sistem ile ordular arasındaki ilişkinin hakemlik düzeyinde görüldüğü ülkelerde, darbeyi gerçekleştiren komuta kademesinin amacı; mevcut durumlarını ve statülerinin devamlılığını sağlayan anayasal düzeni korumak ve düzeni sağlıklı ve istikrarlı bir işleyişle devam ettirecek siyasi yapıyı yönetime getirmektir. Darbenin yönetim kadroları, anayasal düzeni kurup devamlılığını sağlayacak sivil siyasi yapıyı yönetime getirdikten sonra kendi pozisyonlarına - kışlaya- geri dönebilmektedirler (Karatepe, 1993:23-24).

1.2.3.2. Bekçilik İşlevi veya Muhafız Rejimi

Orduların temel görevlerinin devletlerin güvenliği ve devamlılığını sağlamak olduğu bilinmektedir. Bu görevleri nedeniyle ordular kendilerini sistemin ve devletin bekçisi olarak görmektedirler. Bekçiliğini yaptıklarını düşündükleri yapının tehlike altında olduğunu düşündükleri veya hissettikleri noktada siyasal rejime müdahale ederek sivil iktidarı görevden uzaklaştırma yoluna gidebilmektedirler. Yönetimi ele geçiren askerler, gerekli gördükleri düzenleme ve değişiklikleri gerçekleştirip, devletin geleceğini güvence altına alacakları siyasal önlemleri aldıktan sonra seçimlerin gerçekleştirilmesini sağlayarak görevi sivillere devretmektedirler. Askeri yönetimin bekçilik veya muhafızlık görevli rejimleri uygulamada genel olarak uzun olmamakla birlikte 2-4 yıl süreyle görevde kalmaktadır. Askerler yönetime geldiklerinde ilk olarak siyasal sorunların ve aksaklıkların nedeni olarak gördükleri sivil yöneticileri görevden alarak, bürokratik işleyişin işlevselliğinin yeniden düzenlenmesini ve devletin işleyişini istedikleri etkinliğe getirmeye çalışılır. Devletin işleyişini kendi istedikleri doğrultuya getirirken mevcut siyasal yapıyı ortadan kaldırarak, siyasi yapı otoriter nitelikte yeniden oluşturulur. Bekçilik işlevi veya muhafızlık rejiminde azınlıkta olan askeri yönetim, içinde buldukları silahlı güçten destek aldıkları için, her türlü siyasi grubu baskı ile sindirme, aleyhte söylemleri engellemek için basına sansür ve toplumsal hareketlere kısıtlama getirerek hedeflerine ulaşana kadar yönetimde kalmaktadırlar (Karatepe, 1993:24-25).

Sonuç olarak, görevi sivil yönetimlere devrettikten sonra dahi askerin siyasal sistem üzerindeki kontrol ve etkinliği devam ettiğinden, sivil iktidarların politikalarını ve ordu ile ilişkilerini ordunun istek ve beklentilerine uygun geliştirmeleri gerekmektedir. Ordu her an bekçiliğini yaptığı değerlerin tehlikeye girdiği düşüncesiyle mevcut sivil siyasal yapıya yeniden müdahale edebilir.

1.2.3.3. Yöneticilik İşlevi veya Hükmedici Rejim

Yöneticilik işlevi veya hükmedici rejimde ordular, mevcut siyasi rejimin yapısını ve işleyişini kendi hedefleri doğrultusunda düzenlemekten ziyade, doğrudan

siyasal iktidarı ele geçirmek ve devleti askeri rejimle yönetmek amacıyla siyasal sisteme müdahale etmektedirler. Askeri müdahaleyi/darbeyi gerçekleştiren ordunun komuta kademesi, siyasal iktidarda uzun süre kalma amacı gütmeleri ve ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal yapısında yapısal değişiklikler gerçekleştirmeleri halinde askeri müdahale ‘ihtilal’a dönüşmektedir. Bekçilik ve hakemlik işlevi yüklenen askeri darbeciler gibi belirli düzenlemeleri kısa sürede gerçekleştirerek yönetimi sivil iktidara bırakma düşüncesi ve isteği taşımamaktadırlar. Yöneticilik işlevi ve hükmedici rejimin ana amacı kendi iktidarlarını kalıcı kılmaktır. Hedefledikleri değişiklikler ve düzenlemeler kapsamlı ve kısa sürede gerçekleştirilemeyecek kadar geniş bir sürece yayılmaktadır. Yönetime el koydukları andan itibaren mevcut tüm siyasi parti, sendika, meslek ve sivil kuruluşları kapatma ya da kendi çıkar ve amaçlarına uygun hale gelecek şekilde sınırlandırma yoluna gitmektedirler. Kısaca siyaset artık sadece askerlerin denetlediği ve istediği istikrara kavuşmuştur (Karatepe, 1993:25-26).

1.3.Türkiye’de Silahlı Kuvvetlerin Politikaya Müdahalesinin Tarihsel Gelişimi

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Silahlı Kuvvetlerin hükümete veya siyasal sisteme doğrudan ve dolaylı müdahaleleri geleneği, aslında geçmişten gelen bir kültürün etkisidir denebilir. Osmanlı İmparatorluğu’nda Fatih Sultan Mehmet’in ilk hükümdarlığı zamanında 1446 yılında Buçuktepe isyanı ile başlayan yeniçeri ayaklanmaları ve isyanları, çağımızdaki askeri darbelerin basit bir prototipi olarak adlandırılabilir. Fatih Sultan Mehmet ile başlayan asker isyanları ile Osmanlı padişahlarından yüzleşmeyen neredeyse yok denecek kadar azdır. Tarihteki 36 Osmanlı padişahından 12’sinin isyan veya darbeye tahtından olduğunu göz önüne aldığımızda, askerin siyasal sisteme müdahalesinin hiçte küçümsemeyecek kadar çok olduğu ortadadır. Osmanlı’nın son dönemlerinde siyasal sistem üzerindeki etkisi ve gücü tartışılmaz olan İttihat ve Terakki ve onun asker paşaları Enver ve Talat paşalarıdır. İttihat ve Terakki’nin ve dolayısı ile paşaların siyasal sistem üzerindeki etkileri, gerek toplumsal ve gerekse siyasal yaşamın her alanında kendisini göstermiştir (Afyoncu, 2013). 1912 yılında bir grup subayın başlattığı ‘Halaskar

Zabitan Hareketi', dönemin Sait Paşa Hükümetinin çekilmesi ile son bulmuştur (Burak, 2009:11). İttihat ve Terakki Partisinin siyasal sitem üzerindeki baskıları ve hatalı kararları İmparatorluğu çöküş sürecine sokmuş ve I. Dünya Savaşında ağır bir yenilgi almasına neden olmuştur. İmparatorluğun hızla toprak kaybetmesi ve art arda gelen mağlubiyetler, düşman işgalleri Kurtuluş Savaşı'nın başlatılmasında ve Cumhuriyet'in kurulmasında en önemli etken olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde çok partili döneme geçişi takip eden süreçten günümüze kadar çeşitli defalar Silahlı Kuvvetler siyasal sisteme doğrudan veya dolaylı olarak müdahalelerde bulunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde karşılaştığımız ilk darbe 27 Mayıs 1960 yılında yapılmıştır. Bu askeri darbeyi 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 askeri müdahaleleri ve bu sürece kadar geçen zaman içerisinde siyasal sisteme adına 'muhtıra' denen uyarı niteliğinde müdahaleler gerçekleşmiştir.

12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından, sivil iktidarlara doğrudan bir müdahale gerçekleşmemiş, demokrasiye askeri darbe molası verilmemiştir. Ancak 1980'den günümüze Silahlı Kuvvetler zaman zaman özellikle laiklik kavramı çerçevesinde irtica endişesi dile getirilerek siyasal iktidara uyarılar ve sözlü müdahalelerde bulunulmuştur. Son askeri darbenin ardından bilinen en sert ve kapsamlı askeri müdahale 28 Şubat 1997 tarihinde 'Post Modern' bir darbe nitelendirmesi ile tarih sayfalarına geçmiştir. 27 Nisan 2007'de ise Genelkurmay Başkanlığı'nın sert söylemlerle yaptığı basın açıklaması internetten verildiği için 'e-Muhtıra'- askeri müdahale olarak adlandırılmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal tarihinde Silahlı Kuvvetlerin politikaya ve siyasal sisteme müdahaleleri ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.3.1. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi

Cumhuriyet'in kurulduğu 1923 yılından 1960 yılına kadar geçen 37 yıllık Türk siyasi tarihine bakıldığında rejime yönelik herhangi bir askeri müdahale veya

darbe girişimi gerçekleşmemiştir. Dolayısıyla, Türk siyasal tarihinin tek partili dönemden çok partili döneme geçişini takip eden 10 yıllık süreçte yaşanan 27 Mayıs 1960 tarihli askeri darbe, Cumhuriyet Döneminin ilk darbesi özelliği taşımaktadır. 27 Mayıs 1960 askeri darbesi planlanma ve hayata geçirilme özelliği ile de, Türkiye’de sonraki yıllarda yapılan askeri darbelerle benzememektedir. Silahlı Kuvvetler içindeki bazı albay ve daha alt rütbedeki subaylardan oluşan bir grup askerin gerçekleştirdiği darbe, iktidardaki Demokrat Parti (DP) ve Parlamenteoya karşı yapıldığı gibi aynı zamanda Türk Silahlı Kuvvetlerinin hiyerarşik yapılanmasına karşı yapılmış bir darbe olma özelliği taşımaktadır (Özdemir, 2008:225-228). Ayrıca, 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra gerçekleşen darbelerde, Silahlı Kuvvetlerin komuta kademesinin alt rütbeli subayları uzak tutmaları dikkate alındığında, 27 Mayıs Darbesi’nin hiyerarşik yapının dışında gerçekleşen ilk ve son başarılı darbe özelliğini taşıdığını söylenebilir.

Kurtuluş Savaşı’nın komuta kademesindeki subayların Cumhuriyet’in kurulmasıyla beraber siyasal hayatın içerisine girmeleri, özellikle tek partili dönemin son bulduğu 1950 yılına kadar siyaset ve ordu arasındaki ilişki belirgin ast üst ilişkisi çerçevesinde ve sorunsuz devam etmiştir. Milli Şef olarak adlandırılan İsmet İnönü’nün çok partili döneme geçişin onayı olarak DP’nin kurulmasına verdiği onayın hemen ardından 14 Mayıs 1950 yılında Türkiye çok partili ilk seçime gitmiştir. Özellikle 2. Dünya Savaşı döneminde uyguladığı politikalar nedeniyle yoksullaşan halk, DP’yi kurtarıcı addederek Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) iktidarına son vererek DP’yi iktidara taşımıştır (Enfal,2013).

DP iktidarı döneminde siyasal yapının asker kökenli siyasilerden çoğunlukla arınmış görüntüsü ve 10 yıllık DP iktidarının politikalarının Silahlı Kuvvetlerin değerleri ve ideolojisi ile çatışması huzursuzluğu ve ordu içerisinde tepkilerin doğmasına neden olmuştur. 27 Mayıs 1960 Darbesini Örmeci şu sözlerle ifade etmektedir; “askeri darbe, demokrasiler için kabul edilemez bir uygulama olmasına karşın, henüz yeni gelişmekte olan sivil toplumun yetersizliği düşünülürse, 27 Mayıs darbesi, Demokrat Parti diktatoryasına karşı gerçekleştirilmiş şekil olarak yanlış

ancak sivil hak ve özgürlükler göz önüne alındığında 12 Mart ve 12 Eylül'ün aksine ilerici bir hareket olarak değerlendirilebilir” (Örmeci, 2008:72).

DP'nin yeni siyasal anlayışı ve ekonomik sıkıntılar bir araya geldiğinde ülkede bunalım doğmuş ve zaten DP ile anlaşmazlıklar yaşayan orduya bu sıkıntılar davetiye çıkarmıştır (Kongar, 2008:34).

27 Mayıs askeri darbesinin ekonomik, siyasal ve sosyal nedenlerinin dışında bir de görünmeyen nedenler yer almaktadır. Darbeye zemin hazırlamak adına gerçekleştirilen pek çok oyun ve sistematik eylemler, darbe sürecini hızlandırıcı etki oluşturmuştur. Bu konuda bizzat provokatif eylemlerde bulunanlarla ve dönemin etkin isimleri ile yaptığı söyleşilerden ve belgelerden elde ettiği bilgilerle, 27 Mayıs Darbesine farklı bir bakış açısı getiren Gürsoy (2012) 'Darbeye 100 Gün Kala' isimli kitabında, süreci şu şekilde aktarmaktadır:

Tarihler 1960 yılının Mart ayını gösterdiğinde darbenin ilk kıvılcımları yakılmaya başlanacaktı. Mart ayının sonlarına doğru Yeşilhisar Demokrat Parti (DP) ilçe başkanının CHP'li ilçe başkanı tarafından silahla vurulması darbenin ilk fişeydi. Ardından bazı subayların siyasi içerikli nedenlerle istifa etmeleri darbe zeminin olgunlaşması için sahnelenen oyunlardır. “İnönü'nün olaylı Uşak ve Topkapı gezilerinden sonra (Nisan-Mayıs 1959) Kayseri'de yaşananlar, Ankara'da siyasi gerilimi iyice artırmıştı. Ardından üniversite öğrencileri sokağa döküldü. Harp Okulu Kızılay'da yürüdü. 27 Mayıs 1960 sabahı radyodan okutulan bildiriye, 'Bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran, son müessif hadiseler dolayısıyla ve kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla TSK memleketin idaresini eline almıştır.' deniyordu. Darbeciler, halkın oyları ile iktidar olmuş DP'nin meşruluğunu kaybettiğini ileri sürmekte, 'Anayasa ve kanunları ihlal ile edilerek yönetime el koyulmuştu' (Gürsoy, 2012).

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesini Milli Birlik Komitesi adına Albay Alparslan Türkeş radyodan şu bildiri ile Türkiye'ye duyurmaktadır; “ Türk Silahlı Kuvvetleri, kardeş kavgasına meydan vermemek ve demokrasiyi içine düştüğü buhrandan kurtarmak amacıyla ülke yönetimine fiilen el koymuştur” (Türküne, 2008:437). Gerçekleşen askeri darbe Türk Demokrasisini bir süre askıya alarak, yönetimi görevden almıştır. Türküne (2008:437) 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin meşruiyetinin Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 35. maddesinden geldiğini ifade etmektedir. İlgili madde, “Silahlı Kuvvetlerin vazifesi; Türk yurdunu ve

Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyetini kollamak ve korumaktır” (Mevzuat, 2013) hükmünü ifade etmektedir.

Aslında yapılan askeri müdahaleye kanuni gerekçe gösterilse de, yapılan darbe Türk siyasal ve hukuk sistemi ile demokrasisine karşı yapılan bir hareket olmuştur. Hiçbir ülke anayasası kendi kurduğu sisteme silahlı bir müdahale yapılmasını ve sistemin ortadan kaldırılmasına izin vermemiştir, bu tür müdahaleler temelde hukuka değil doğrudan güce dayalı zorlamalar olmuştur (Günel, 2009:172).

Ancak, darbe sonrasında sosyal devlet ve insan hakları kavramı gibi kavramların siyasal yaşama girmesi, siyasal iktidarların uygulamalarının yargı denetimine tabi kılınması ve Anayasa Mahkemesi'nin kurulması, 1961 Anayasası'nın ülkemize sağladığı demokratik, ilerici ve çağdaş temel kazanımlar olarak söylenebilir (Kongar, 2008:44).

27 Mayıs askeri müdahalesine farklı bakış açılarıyla yaklaşan görüşler olsa da sonuç olarak, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk darbesi olarak tarihe geçen bu darbe demokrasinin ve ülkenin şanssızlığı olarak görülmüştür. Türk siyasal sisteminin istikrarsızlığı ve kurumsallaşamamasının kökeninde 27 Mayıs darbesi yatmaktadır. Silahlı Kuvvetler uzun bir süre Türk siyasal yaşamının ve siyasilerin tepesinde her an inmeye hazır bir balyoz görüntüsü çizmiştir.

27 Mayıs askeri darbesinin tarihe geçen en acı sonucu ise; dönemin DP Genel Başkanı ve Başbakanı Adnan Menderes ve pek çok DP'li Yassıada'da kurulan devrimin askeri mahkemesinde (Yüksek Adalet Divanı) başta vatana ihanet olmak üzere pek çok suçtan yargılanmıştır. 16 ay süren yargılamalar sonucunda aralarında Celal Bayar ve Adnan Menderes'in de bulunduğu 15 DP'li milletvekili idam, 35 milletvekili müebbet hapis ve çok sayıda DP'li de çeşitli hapis cezalarına çarptırılmıştır. Başbakan Adnan Menderes, Dış İşleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın idam cezaları Milli Birlik Komitesi'nce onanmış, Celal Bayar'ın idam cezası yaş haddi nedeniyle ömür boyu hapis cezasına çevrilmiştir. 16 Eylül 1961 tarihinde Zorlu ve Polatkan bir gün sonra

ise Başbakan Adnan Menderes'in idam cezaları infaz edilmiştir (Günel, 2009: 178-185).

1.3.2. 12 Mart 1971 Muhtırası

Türkiye 1970'li yıllara toplumsal çalkantıların olduğu bir süreçle başlamıştır. Dünyada başlayan kitlesel eylemler Türkiye'de de etkisini göstermiş, özellikle öğrenci hareketleri ve eylemleri artmıştır. Bu eylemlerin yanı sıra ülkede terör olayları da ortaya çıkmaya başlamıştır (Türköne, 2008:439). Giderek artan şiddet olayları ve kötü giden ekonomi sonucunda ortaya çıkan kriz ve bunalım ortamı Silahlı Kuvvetleri siyasal sisteme müdahaleye meşru zemini hazırlamıştır. Tarih 12 Mart 1971 gününü gösterdiğinde Genel Kurmay Başkanı ve beş general tarafından gerçekleştirilen Muhtıra Darbesi ile Adalet Partisi (AP) iktidarı sona ermiştir (Türköne, 2008:439).

12 Mart Muhtırası olarak adlandırılan askeri müdahale yapısal ve şekilsel anlamda 27 Mayıs İhtilali'nden farklılık göstermektedir. 27 Mayıs'ın ardındaki halk desteği ve Silahlı Kuvvetlerin komuta kademesi dışındaki her kademedeki subayların oluşturduğu grup tarafından gerçekleştirilirken, 12 Mart Muhtırası Silahlı Kuvvetlerin komuta kademesindeki subayların hükümete yönelik muhtıra hazırlamasıdır. Hazırlanan muhtıra devletin tepe noktalarındaki Cumhurbaşkanı, Senato Başkanı ve Meclis Başkanı'na gönderilmiş ve kamuoyuna TRT aracılığı ile duyurulmuştur (Günel, 2009:224). Muhtırada Silahlı Kuvvetler mevcut AP iktidarının istifa etmesini ve Parlamento'daki tüm siyasi partilerin ortak katılımı ile 'Milli Mutabakat' hükümetinin kurulmasını istemişlerdir. Taleplerinin gerçekleşmemesi halinde Silahlı Kuvvetler yönetime el koyacaklarını açıkça ifade ederek, toplumun ve siyasal sistemin tamamına gözdağı vermişlerdir (Günel, 2009:230).

Siyaset bilimcilerin muhtıraya yönelik çok çeşitli düşünce ve yorumları olsa da ortak kanının, 12 Mart Muhtırası'nın egemen sermaye gruplarının yönlendirdiği bir görev değişikliği olarak gerçekleştiği ifade edilmektedir.

1.3.3. 12 Eylül 1980 Darbesi

12 Mart Muhtırası'ndan sonra Türkiye siyasal, toplumsal ve ekonomik anlamda zorlu bir döneme girmiştir. 1974 yılında gerçekleşen Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ardından ülkeye uygulanan ambargo ve yaptırımlar ülkede ciddi sorunlar ve yetersizliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ülkedeki ekonomik kriz ve yoksunlukları, toplumsal olaylar, siyasi karşıt görüşlü grupların eylemleri ve terör olayları giderek tırmanmıştır (Tanör, 2008: 26). Giderek tırmanan şiddet ve terör olayları, ekonominin dibe vurması, enflasyonun aşırı yükselmesi, temel ihtiyaç maddeleri ve petrol sıkıntısı gibi pek çok etken neden gösterilerek ve ülkede bir iç savaşın çıkması bahane edilerek ve mevcut siyasal yapının sorunların üstesinden gelemeyeceği düşüncesi T.S.K.'ni 12 Eylül 1980 günü ülke yönetimine el koymaya zorlamıştır (Kongar, 2008:34-35).

Dönemin Genel Kurmay Başkanı ve Darbe Komutanı Kenan Evren, kamuoyuna bizzat kendisinin açıkladığı darbe bildirisinde yine TSK İç Hizmet Kanunu'nun 35. maddesinde yer alan endişe ve kaygılara dayalı ve yine aynı kanunun 85. maddesinin Silahlı Kuvvetlere verdiği müdahale yetkisine dayanarak darbe yapıldığını belirtmiştir (Örmeci, 2008:84). Görüldüğü gibi T.S.K.'i siyasal, sosyal ve ekonomik sistem içerisindeki sorunları 35. maddeye dayandırarak yapılan darbeye meşruiyet kazandırmaktadır.

12 Eylül 1980 askeri darbesinin geçmişteki darbe ve muhtıralardan yapısal farkı, geçen süreçte ülkede terör ve şiddet olaylarının aşırı düzeyde artmış olmasıdır. Türk Demokrasisi yine bir darbeye kesintiye uğratılmıştır. 1961 Anayasası ile topluma tanınan haklar ve özgürlükçü anlayış darbenin ardından yapılan 1982 Anayasası ile geri alınmıştır (Kongar, 2008:35).

II. BÖLÜM

28 ŞUBAT SÜRECİNİN ÖNCESİ, NEDENLERİ VE OLUŞUMU

2.1. 1995 Seçimleri ve Hükümet Kurma Çalışmaları

Çalışmanın bu bölümünde, 28 Şubat süreci öncesi siyasal yapının durumu ve siyasal gelişmelere değinilerek, Türkiye'yi 28 Şubat'a götüren nedenler ve gelişmeler irdelenecektir.

2.1.1. Ana Yol Hükümetinin Kurulması ve Yaşananlar

1980 askeri darbesinin ardından gerçekleştirilen seçimlerde iktidara gelen Ana Vatan Partisinin (ANAP) tek başına iktidar olduğu dönemlerin ardından 90'lı yıllara gelindiğinde, gerek merkez sağ ve gerekse merkez sol partilerin kendi aralarındaki anlaşmazlıkları, ülkede güven bunalımına neden olmuştur. Bu süreçte siyasi parti seçmenleri, savundukları siyasi düşüncüyü temsil eden partilerin beklentilerine cevap veremeyecekleri endişesi, gittikçe bozulan ekonomi seçmenlerin siyasi partilere küsmelerine neden olmuştur.

1995 Genel Seçimler öncesinde gerçekleşen yerel seçimlerde ciddi bir hamle yaparak önemli belediyeleri kazanan Refah Partisi (RP) seçimlerin galibi olurken, diğer siyasi partilerin ciddi oy kayıpları ileride yaşanacak 28 Şubat sürecinin temellerini oluşturmaktadır (Yüksel, 2004:6). Türkiye bu siyasi ortamda 1995 Genel Seçimlerine giderken tablo oldukça karışık ve belirsiz hal almıştır. Bir yanda dini söylemleri ile toplumun büyük bir kesiminden tepki alan RP'nin oy patlaması yapması, diğer tarafta sağ ve sol görüşü temsil eden siyasi partilerin oy kayıpları seçimlere ülkeyi belirsiz bir tablo ile götürmüştür. Özellikle RP'nin yerel seçimlerde aldığı oylar o dönemde pek çok siyasi parti ve medya kuruluşu tarafından endişeyle izlenirken, genel seçimlerde, Türk Halkı'nın demokrasiye sahip çıkacağı inancı

baskın gelmiştir. Türkiye bu siyasi tablo ile 24 Aralık 1995 günü genel seçimlere ve sandığa gitmiştir.

Seçim sonuçları açıklandığında ortaya oldukça şaşırtıcı bir sonuç çıkmıştır. Merkez sağ ve merkez sol partiler yerel seçimlerde olduğu gibi oy kaybı yaşarken, RP tıpkı yerel seçimlerde olduğu gibi genel seçimlerden de galip çıkmıştır. Seçim sonuçlarına göre siyasi partilerin aldıkları oylar ve milletvekili sayıları aşağıdaki tablodaki gibidir:

Tablo 1:1995 Genel Seçimleri Sonuçları Oy Oranları ve Milletvekillerinin Partilere Göre Dağılımı

SİYASİ PARTİ	OY ORANI %	MİLLETVEKİLİ SAYISI
RP	21,4	158
DYP	19,2	135
ANAP	19,6	132
DSP	14,6	76
CHP	10,7	49

Kaynak: www.secim-sonuclari.com

ANAP'ın 132 milletvekilinin 8'i seçimlere birlikte katıldığı Büyük Birlik Partisi'nin (BBP) adayları olarak meclise girmişlerdir. Seçimlerin bir diğer ilginç sonucu ise; Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) %10'luk ülke seçim barajını aşmadığı için meclise girememesidir. Bu sonuçlara göre, seçimin galibi RP'sidir ancak hiçbir parti tek başına iktidar olma gücüne sahip değildir (Seçim Sonuçları, 1995). Seçimin ardından RP'nin hükümette yer alma isteğini ifade etmesiyle ortaya rejim kaygılarını dile getiren tartışmalar üzerine medya yoğun bir şekilde sandıktan çıkan millet iradesinin Demokratik Sol Parti (DSP) destekli bir ANAYOL hükümeti

kurulması yönünde ortaya çıktığını işleyerek, liderlere RP'ne karşı ittifak çağrılarını yapmıştır (Yüksel, 2004:9).

Seçim sonuçlarını belli olmasıyla birlikte, seçim kampanyası döneminde dini söylemleri nedeniyle eleştirilen RP'nin başarısı, sivil toplum kuruluşları ve özellikle üniversiteleri; RP'nin türban serbestisi yönündeki söylemleri ve türbana izin vermeyeceklerini söyleyen rektörler için 'hepsini dize getireceğiz' açıklaması yüzünden RP'ye karşı tepkiler büyümeye başlamıştır. Nitekim TBMM'nin açıldığı ilk gün Rektörler Komitesi RP'ni kınayan bildiriyle rahatsızlıklarını dile getirmişlerdi (Akpınar, 2006:23-24).

Ülkede siyasi atmosfer giderek tırmanırken gerginlik geniş bir tabana yayılmaya başlamıştır. Bu sırada dönemin Cumhurbaşkanı olan Süleyman Demirel, 9 Ocak 1996 günü liderlerle tek tek Çankaya Köşkü'nde görüşür ve seçimin galibi RP'nin Genel Başkanı Necmettin Erbakan'a hükümeti kurma görevini vermiştir. Necmettin Erbakan hükümet ortağı arayışlarına ilk olarak Doğru Yol Partisi (DYP) Genel Başkanı Tansu Çiller ile görüşerek başlamıştır. Ancak, seçim kampanyası sürecinde RP karşıtı politikalarıyla seçmenlerden oy isteyen Tansu Çiller, Erbakan'ın teklifini ve koalisyon ortaklığını reddetmiştir. Erbakan'ın koalisyon ortağı arayışları diğer partilerle devam etse de, sonuç olarak hiçbir siyasi parti lideri koalisyon ortaklığı teklifine yanaşmadığı için Erbakan hükümeti kurma görevini Cumhurbaşkanı'na iade etmeye mecbur kalmıştır (Yüksel, 2004:10-11).

Cumhurbaşkanı, Erbakan'ın görevi iade etmesiyle birlikte seçimden ikinci parti olarak çıkan DYP lideri Tansu Çiller'e görev vermiştir. Seçim sonrasında yoğun bir şekilde ANAYOL iktidarının kurulması yönünde çaba sarf eden medya ve büyük sermaye grupları lobi çalışmalarını ve baskıları arttırmıştır. Tansu Çiller, ANAP lideri Mesut Yılmaz'a ilk başbakanlık sırasının kendisinde olması ön koşulu ile dönüşümlü başbakanlık önerisi ile gittiğinde, ANAP kurmayları ve Mesut Yılmaz'dan olumsuz yanıt almıştır. Ortaya anlaşılamayan bir başbakanlık sırası krizi çıkmıştır. Tansu Çiller'in de koalisyon ortağı bulma görüşmeleri ve çabaları sonuçsuz kalmış ve O da hükümeti kurma görevini Cumhurbaşkanı'na iade etmek zorunda kalmıştır (Yüksel, 2004:11). Görüldüğü gibi 1995 seçimlerinin sonuçları, bir

hükümetin kurulması için yeterli oy ve sandalye sayısı çıkaramayan siyasi partiler ve ülke açısından oldukça sancılı sıkıntılı geçen bir süreç haline dönüşmüştür.

Çiller'in ardından seçimin üçüncü partisi olan ANAP lideri Mesut Yılmaz hükümeti kurma görevini almıştır. Mesut Yılmaz da ilk koalisyon ortaklığı görüşmesini Çiller ile yapsa da bir sonuca ulaşamaz. Ardından Yılmaz RP ile koalisyon kurma yoluna yönelmiştir. Bu sırada dönemin Genel Kurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı ve Jandarma Genel Komutanı Teoman Koman'ın itirazları ve bu koalisyonu istemediklerini TBMM Başkanı Mustafa Kalemli'ye ileterek, düşüncelerinin bir ANAYOL hükümeti kurulması yönünde olduğunu söylemişlerdir (Akpınar, 2006:28). Ancak her iki parti daha önce liderlerin karşılıklı koalisyon önerilerine sıcak bakmadıkları ve uzlaşamadıkları için durum belirsizliğini korumuştur. Bu süreçte Genel Kurmay Başkanı aynı zamanda Tansu Çiller ile de koalisyonun ANAYOL şeklinde kurulmasına yönelik görüşmelerini sürdürmüştür (Yüksel, 2004:13). Görüldüğü gibi, siyasal sistemin oluşmadığı ve zayıf olduğu dönemlerde Silahlı Kuvvetler gücünü ve etkisini siyasal partiler ve sistem üzerinde kurarak yönlendirmekte hatta şekillendirmeye çalışmaktadır.

Sermaye gruplarının, medyanın ve Silahlı Kuvvetlerin isteği ve yoğun baskıları sonucu nihayet 3 Mart 1996'da ANAYOL koalisyon hükümeti kurulmuştur. ANAYOL hükümetini Başbakanlık görevini Mesut Yılmaz üstlenmiş, Tansu Çiller ise hükümete girmeyerek yerine DYP'den Nahit Menteşe'nin Başbakan Yardımcısı olarak görev almasını istemiştir. Kurulan ANAYOL hükümeti, 6 Mart tarihinde Cumhurbaşkanı tarafından onaylanırken, 12 Mart günü Meclisten 257 güvenoyu olarak göreve başlamıştır. Güven oylamasında CHP ve RP blok halinde toplam 207 ret oyu kullanırken, BBP ve DSP'nin 80 milletvekili çekimser oy kullanmışlardır. (Akpınar, 2006:37).

ANAYOL hükümetinin göreve başlamasıyla birlikte sıkıntılı bir süreçte başlamıştır. RP güven oylamasında çekimser kalan 80 milletvekilinin oyunun ret oyları ile birlikte değerlendirilerek hükümetin meşruiyetinin sorgulanması gerektiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurur. Ayrıca hükümeti ve Tansu Çiller'i

köşeye sıkıştırmak için, Tansu Çiller hakkında yolsuzluk iddialarını gündeme getirmiştir. Bu arada hükümette ilk çatlak sesler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bürokrasiye yapılacak atama ve görevden alma kararnamesinin imzalanması, koalisyon ortağı iki partinin anlaşmazlığı yüzünden gerçekleşmemiştir. Kararnamenin imzalanmaması adeta bürokrasiyi kilitleme noktasına getirmiştir (Yüksel, 2004:15-16).

ANAYOL iktidarı döneminde adeta her parti birbirleri hakkında soruşturma önergesi verme yarışına girmişlerdir. Özellikle parti liderlerinin mal varlıklarının ve yolsuzlukların soruşturulmasına ilişkin önergeler yüzünden Meclis tam anlamıyla kaos içerisinde ve çalışamaz duruma gelmiştir. Bu kargaşa ve kaos ortamında ANAP kanadından bazılarının Tansu Çiller'in örtülü ödenekten para çektiği iddiaları basına sızdırılınca koalisyon çatırdamaya başlamıştır. Tüm bu gelişmeler yaşanırken koalisyona kötü bir haber de Anayasa Mahkemesi'nden gelmiştir. RP'nin itirazını değerlendiren Anayasa Mahkemesi 14 Mayıs 1996 günü güven oylamasının iptaline ilişkin kararını açıklamıştır. Koalisyon ortakları arasında pamuk ipliği ile tutturulmaya çalışılan hükümet artık hukuki olarak da yok hükmünde görülmüştür. 19 Mayıs günü hukuki olarak biten ANAYOL hükümeti, 6 Haziran günü Mesut Yılmaz'ın Cumhurbaşkanı'na istifasını sunmasıyla birlikte fiilen son bulmuştur (Akpınar, 2006: 44-46).

ANAYOL hükümetinin istifası ile günümüze kadar etkileri devam eden yeni bir sürecin zemini hazırlanmış ve REFAHYOL iktidarının kapıları aralanmaya başlamıştır.

2.1.2. Refah Yol Hükümetinin Kurulması

Anayasa Mahkemesi'nin güven oylamasını iptalinin ardından Mesut Yılmaz'ın Cumhurbaşkanı'na istifasını sunması, yeni hükümet kurulması yönünde sürecin tekrar işlemeye başlamasına neden olmuştur. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, hükümeti kurma görevini tekrar RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'a

vermiştir. ANAYOL iktidarı döneminde, Tansu Çiller hakkında verilen mal varlığı ve örtülü ödenek soruşturma önermeleri esnasında Erbakan ile Çiller arasında uzlaşma sağlandığı, hükümeti kurma yetkisini tekrar alan Erbakan'ın tutumlarıyla sonradan anlaşılmıştır. Erbakan hükümeti kurma görevini aldığı anda, önceden uzlaşma sağladığı Çiller ile koalisyon kurma olasılığının güçlenmesine istinaden, Meclis'e sunduğu soruşturma önermelerinden birer birer vazgeçmeye başlamıştır. Yine RP tarafından sunulan örtülü ödenek soruşturma önermesine ret oyu vererek ileride gerçekleşecek RP-DYP koalisyon hükümetinin ilk sinyallerini vermiştir (Akpınar, 2006:48-51). Kısaca Çiller hakkındaki dosyaların yargıya gitmemesi için, seçim kampanyası döneminde kıyasıya eleştirdiği RP ile bir koalisyon ortaklığına gitmeye razı olmuştur. Çiller ve Erbakan 2 şer yıl süreyle dönüşümlü Başbakanlık için aralarında anlaşılır ve 26 Haziran 1996 tarihinde RP ve DYP'nin ortaklığında REFAHYOL hükümeti kurulmuştur. REFAYOL hükümeti 8 Temmuz 1996 tarihinde güvenoyu alarak göreve başlamıştır (Özcan, 1998: 13).

REFAHYOL hükümetinin göreve başlaması ve güvenoyu alması oldukça tartışmalı ve sancılı olmuştur. 8 Temmuz günü gerçekleştirilen güven oylamasında ortaya kritik bir tablo çıkmıştır. Oylamada, 278 kabul oyuna karşılık 265 ret ve 1 çekimser oy çıkarken, ilginç olan ret oyları içerisinde koalisyon ortağı olan DYP'nin 10 milletvekilinin katılmış olmasıdır. RP ile koalisyon ortaklığına karşı çıkan bu milletvekilleri daha sonra Hüsamettin Cindoruk liderliğinde Demokrat Türkiye Partisi'ni (DTP) kurmuşlardır (Kongar, 1999:275). Türkiye Cumhuriyeti'nin 74 yıllık tarihinde ilk kez dini söylemlere ve ideolojiye sahip bir siyasi partinin %21 oy alması ve iktidar olması, beraberinde pek çok tartışmayı ve çatışmayı da getirmiştir. Medya ve basın organları sürekli RP'nin iktidara gelmesini haberlerine taşımakta ve 'laiklik' tartışmaları gündemi işgal etmiştir. Özellikle Başbakanı yeni görevi için kutlamaya gelenlerin profili, laiklik tartışmasının alevlenmesi için zemin oluşturmuştur.

REFAYOL hükümeti göreve gelir gelmez önce memur maaşlarına zam yaparak ilk icraatını gerçekleştirmiştir. Başbakan Erbakan, memurlara %50 zam yaparken subay ve polisler bu zamma ilaveten %10 daha zam vermiştir. RP'nin

hükümet olma isteğine başından beri karşı olan sermaye grupları ve medya, iktidarın ilk gününden itibaren sürekli çatışma halinde olmuşlardır. Özellikle yeni hükümetin, gazetelerin promosyon vermelerini düzenleyen tebliği basın ve REFAFYOL iktidarı arasındaki gerilimi iyice tırmandırmıştır. Bu yeni tebliğ, kamuoyunda RP'nin kendi iktidarlarını engellemeye çalışan medyayı baskı altına alma girişimi olarak algılanmakta ve iktidar ile medya arasındaki uçurum giderek derinleşmiştir (Yüksel, 2004:22-24).

REFAYOL'a ve Erbakan'ın Başbakan'lığına tepkiler giderek artarken, RP'nin Taksim'e cami yapılması isteğini dile getirmesi, hâkimler ve savcıların atama kararnamesi gibi uygulamalar tepkilerin ve eleştirilerin dozunu arttırmıştır. Sivil toplum örgütleri ve barolardan gelen tepkiler üzerine hükümet, hâkimler ve savcıların atama kararnamesini geri çekmek zorunda kalmıştır (Yüksel, 2004:24).

REFAHYOL hükümeti iktidara geldikten yaklaşık bir ay sonra, askerlerle bir araya gelmiştir. Genelkurmay'ın hükümete iç ve dış güvenlik konulu brifingi, oldukça gergin ve bir o kadar da hükümete ince ve açık mesajların verilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Silahlı Kuvvetler laikliğe yönelik tehditler ve aşırı dinci faaliyetler ile ilgili endişelerini hükümete bu brifingde iletmıştır. Brifingden kısa bir süre sonra toplanan Yüksek Askeri Şura'da (YAŞ) 13 subay ve astsubayın irticai faaliyetlerde bulunduğu gerekçesiyle ordudan ihraç edilmesine Erbakan'ın Başbakan olarak imza atması, RP tabanını oldukça rahatsız etmiştir (Akpınar, 2006:68). Tabanda ve RP cephesinde Silahlı Kuvvetlerin siyasi irade üzerindeki etkinliği vurgulanmış ve rahatsızlık dile getirilmiştir. Ancak Silahlı Kuvvetler ile RP'ni karşı karşıya getiren olaylar YAŞ kararları ile sınırlı kalmamıştır. TSK ile İsrail arasında yapılacak 'Savunma Sanayi Anlaşması'nın RP tarafından imzalanmayacağı açıklamaları Silahlı Kuvvetler ile RP'ni tekrar karşı karşıya getirmiştir. Silahlı Kuvvetlerin baskısı ve kararlılığı sonucunda Erbakan Savunma Sanayi Anlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Erbakan'ın seçim sürecinde ve muhalefette iken ısrarla göreve gelmeleri halinde Çekiç Güç olarak bilinen ABD askeri gücünün görev süresine son verecekleri söylemleri, Silahlı Kuvvetlerin isteği ve baskısıyla Çekiç Güç'ün görev süresini uzatmak zorunda kalmıştır (Akpınar, 2006:73-75).

Yukarıda aktarılanlar değerlendirildiğinde, REFAHYOL hükümetinin iktidara geldikten kısa bir süre sonra yaptığı icraatlar ve uygulamaların pek çoğunun kendi siyasi iradesi ile gerçekleşmediği ortaya çıkmıştır. Özellikle Silahlı Kuvvetlerin baskısı ve ısrarı ile Erbakan'ın imzalamak zorunda kaldığı kararname ve anlaşmalar, TSK'nin sivil iktidar ve siyaset üzerindeki etkisi ve baskısını gözler önüne sermiştir. Seçimlerden galip olarak çıkan RP'ne gösterilen antipatik yaklaşım ve tepkiler, RP'nin iktidar olduğu dönemde giderek baskı ve askeri dayatmalara dönüşerek, sivil iktidarın meşruiyetinin hiçe sayıldığına göstergesidir denilebilir. REFAHYOL iktidarını 28 Şubat sürecine götüren olaylar ve uygulamaları çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alacağımızdan, bu bölümde daha fazla olay ve ayrıntıya girilmemiştir.

2.2. 28 ŞUBAT SÜRECİNE KADAR REFAH-YOL HÜKÜMETİ DÖNEMİNDE YAŞANANLAR

Çalışmanın bu bölümünde REFAHYOL hükümeti döneminde yaşanan iç ve dış olaylar ayrıntılı bir şekilde ele alınarak, 28 Şubat sürecine gidişin nedenleri irdelenecektir. REFAHYOL hükümetini 28 Şubat sürecine götüren olaylar arasında, Başbakan Erbakan'ın İran ve Libya Gezileri, günümüze kadar halen pek çok sırrı çözülememiş Susurluk Skandalı, Kudüs Gecesi, Erbakan'ın Başbakanlık Konutunda tarikat liderlerine verdiği iftar yemeği gibi konular ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.2.1. İran Gezisi ve İran İle İlişkiler

RP Genel Başkanı Erbakan iktidara gelip Başbakan olduğunda ilk yurt dışı resmi ziyaretini İran'a gerçekleştirmek istemiştir. Başbakan'ın dış politika gündeminde önemli bir yer tutan İran-İrak ve Türkiye arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi düşüncesi ile iktidara gelince ilk resmi gezisini 10 Ağustos 1996 tarihinde İran'a gerçekleştirmiştir. Esasen Erbakan, Anadolu'da yeni yeni gelişmeye başlayan İslami sermayenin Müslüman Ülkeler ile işbirliği içerisinde girmesini

amaçlamıştır. Bu düşünceyle önce İran ardından Pakistan, Singapur, Malezya ve Endonezya'ya gitmeyi planlamaktadır. Erbakan 10 günlük İran gezisinden çantasında önemli anlaşmalarla yurda geri döner. Ancak, katıldığı ilk MGK toplantısında askerlerin İran'ın bölücü irticai teröre destek veren ülkeler arasında anılması, Başbakan'ın İran gezisini tartışmalı kılmıştır (Akpınar, 2006:78).

Erbakan'ın İran gezisine ülke içinden gelen tepkilere, yurt dışından da tepkiler eklenmiştir. Özellikle ABD'nin İran'ı ve Libya'yı teröre destek veren ülkeler arasında sayması ve bu ülkeler ile ekonomik ve ticari ilişki içerisine giren kurum veya ülkelere yaptırım uygulanmasını öngören 'D'amato Yasası' kabul edilmiştir. ABD dost ve müttefik Türkiye'nin terörist saydığı bir ülkeye Başbakan düzeyinde resmi bir ziyareti onaylamamıştır. Başbakan yurda döndükten kısa bir süre sonra gerçekleştirilen ilk MGK toplantısında, askerler İran gezisinden duydukları endişeleri ve memnuniyetsizliği açıkça ifade ederek, Erbakan'ın İran dış politikasını sert bir dille eleştirmişlerdir (Özcan, 1998:27).

Sonuç olarak daha iktidara gelmeden önce eleştirilen RP ve Erbakan, gerek icraatları ve gerekse politikaları nedeniyle askerlerin sürekli tepkilerine maruz kalmaya devam etmiştir. Ancak, yaşanan olaylar henüz başlangıç denebilecek kadar az olmuştur REFAYOL iktidarını 28 Şubat'a götüren süreçte.

2.2.2. Libya Gezisi ve Yaşanan Kriz

Başbakan Erbakan, yurt dışı gezilerinin ikinci ayağını Libya'ya gerçekleştirmek istemiştir. Özellikle Türk müteahhitlik firmalarının Libya Devleti'nden alacaklarının tahsilini sağlayabilmek adına Libya Lideri Muammer Kaddafi ile görüşmektir Erbakan'ın amacı. Ancak Libya'nın PKK terör örgütüne açık desteği ve ABD tarafından terörist ülke ilan edilmesi, Erbakan'ın Libya ziyareti düşüncesine yurt içi ve yurt dışından ciddi tepkiler gelmiştir. Erbakan'ın gezi programının ilk ayağı Mısır olmuştur. Erbakan'ın geçmişte Müslüman Kardeşleri Örgütü (İhvan-ı Müslim) hakkındaki övgü dolu sözleri, örgütün Mısır Hükümetince

terörist örgüt olarak kabul edildiği gerçeği ile birleşince diplomatik bir skandala dönüşmüştür. Mısır Hükümeti Erbakan'a misilleme ve tepki olarak resmi karşılama töreninde Türk Bayrağı bulundurmamıştır. Erbakan skandalla başlayan programının ikinci ayağı olan Libya'ya gittiğinde ise; skandal adeta aşağılamaya dönmüştür. Libya gezisinden önce bu ülkede bulunan Büyükelçimizin birkaç kez gönderdiği 'Libya'ya siyasi bir gezinin büyük sakıncalarını olduğu' uyarıları dikkate alınmayarak, Erbakan'ın devlet gelenekleri ve teamüllerini hiçe sayarak ve devlet bürokrasisinin uyarılarını dinlemeyerek geziyi gerçekleştirme 28 Şubat sürecini etkileyen önemli faktörlerden birisi olmuştur (Akpınar, 2006:89-92).

Erbakan'ın Libya gezisi iyi niyetle başlamış ama sonuçları açısından hem Erbakan hem de Türkiye açısından aşağılanmaya dönüşmüştür. Kaddafi'nin Türk Heyetine yaptığı konuşmada, Türkiye hakkında yaptığı eleştiri ve hakaretlere Erbakan tarafından sessiz kalınması ve özellikle Kaddafi'nin Türkiye'de "Kürt kardeşlerime soykırım yapılıyor" sözleri ülkede bardağı taşıran damla olmuş, Türk kamuoyunda bomba etkisi oluşturmuş, günlerce kamuoyu bu konuyu konuşmuştur. Yaşanan bu gelişmelerin ardından CHP hükümetin düşürülmesi amaçlı Erbakan hakkında gensoru önergesi vermiştir. Özellikle DYP'li bazı milletvekillerinin gensoruya evet oyu vereceklerini kulislerde dillendirmeleri, kamuoyunda artık Refah Partisi'nin yer almadığı bir hükümet modeli arayışı konuşmaları başlamıştır (Kongar, 2008:281).

Erbakan'ın yurda dönüşünün ardından koalisyon ortağı olan Tansu Çiller kendisine dış politika konusundaki uygulamalarında daha hassas davranması ve birlikte uyum içinde çalışabilmeleri için aralarında ek bir protokol düzenleme önerisini yapmıştır (Akpınar, 2006:103). Tansu Çiller RP ile olan koalisyon ortaklığını korumak için her ortamda aşırı hassas davranıldığı ve laikliğin tehlikede olmadığını ve Silahlı Kuvvetlerin laikliğin teminatı olduğunu söylemişlerdir. Görülüyor ki, askeri vesayet sadece Erbakan üzerinde değil, koalisyonun diğer ortağı Tansu Çiller üzerinde de etki ve güce sahip olmuştur. REFAHYOL iktidarının her uygulaması ve her günü 28 Şubat sürecine gidişi hızlandırmıştır.

CHP'nin Erbakan'ın Libya gezisi hakkında verdiği gensoru Mecliste oylanmış ve 23 milletvekilinin katılmadığı oylama sonucunda 257 kabul oyuna karşılık 270 oyla gensoru reddedilmiştir (Yüksel, 2004:41). Hükümet kurtulmuştur ancak sıkıntılar devam etmiştir. Bu süreçte özellikle basında ciddi bir RP düşmanlığı ve karalama kampanyası yürütülmekte adeta darbe çığırtkanlığı yapılmıştır. Ancak, bazı basın mensupları her ne olursa olsun çözümün Meclis'te bulunması gerektiğini yazarak, darbe söylemlerini ve çığırtkanlığını eleştirmişlerdir. Dönemin RP Milletvekillerinden Mustafa Kamalak'ın şu sözleri hükümetin ve siyasetin içinde bulunduğu durumu açıkça ortaya koyması bakımından önem taşımıştır; “Meclis giderek zayıflamıştır Milli Savunma Bakanı Genelkurmay'ın, hükümet Milli Güvenlik Kurulu'nun, Meclis'te askerın gölgesi altında.” (Yüksel, 2004:44)

2.2.3. Susurluk Skandalı

Tarih boyunca pek çok toplumda gizli yapılanmaların, devlet çalışanlarının yasa dışı kişilerle menfaat ilişkilerinin olabildiğı görülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihinde de bu ve buna benzer karanlık ilişkilere de zaman zaman rastlanılsa da, pek çoğı 3 Kasım 1996 tarihinde ortaya çıkan ‘Susurluk Kazası’ ya da diğeri adıyla ‘Susurluk Skandalı’ kadar etkili olmamıştır.

Tarih 3 Kasım 1996 yer Balıkesir'in meşhur Susurluk ilçesi, bir otomobil ile kamyon çarpışmıştır. Otomobilde bulunan 4 kişiden 3'ü ölü bir kişi ağır yaralı olarak çıkarılmıştır. Aslında ülkemizde her gün görmeye alışık olduğumuz ya da duyduğumuz sıradan bir kazadır yaşamış trafik kazası. Ancak; araçtan ağır yaralı olarak çıkarılan kişi DYP Şanlıurfa Milletvekili ve Bucak Aşireti'nin lideri Sedat Bucak olunca durum değişmiştir. Kazada yaşamını yitiren diğeri 3 kişinin kimliğı bir anda önem taşımıştır. Türkiye gündemine bomba gibi giren kazada; bir dönem İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı olarak görev yapan ‘Hüseyin Kocadağ’, 12 Eylül 1980 öncesi 7 TİP'linin öldürülmesinden sorumlu tutulan eski ülkücü ve mafya lideri Mehmet Özbay sahte kimlikli ‘Abdullah Çatlı’ ve Çatlı'nın sevgilisi olduğu iddia edilen ‘Gonca Us’ isimli bayan yaşamını yitirmiştir. Sedat Bucak'ın arabasının

bagajı silah doludur ve kaza anında bagajda olduğu iddia edilen siyah bir çanta-resmi kayıtlara bagajda çanta olmadığı şeklinde geçmiştir- bulunmuştur. Devlet-mafya ve polis üçgenindeki kirli ilişkileri ortaya çıkarması açısından oldukça çarpıcı ve etkileri bakımından uzun süre tartışılan bir kaza olarak tarihe geçmiştir. Kazanın ardından bir açıklama yapan Başbakan Erbakan olayları ‘medyanın abartması’ ve ‘fasa-fiso’ diye nitelendirmesi, medyanın ve pek çok sivil toplum kuruluşunun tepkisini çekmiştir (Yüksel, 2004:44).

Kazanın hemen ardından medya bazı DYP Milletvekillerinin devlet-siyaset-mafya üçgenindeki ilişkilerini deşifre eden yayınlar yaparak hükümete yüklenmiştir (Alpat, 1999:17-18). Susurluk Skandalı ile iyice köşeye sıkışan hükümet ortağı DYP lideri Çiller, skandala adı karışan dönemin İç İşleri Bakanı eski emniyet müdürü Mehmet Ağar’ın istifa etmesini istemiştir. Cumhurbaşkanı’nın olayın ‘vahim bir olay bu işin sonu nereye kadar gidiyorsa gidilmelidir’ açıklamasının ardından Başbakan Erbakan soruşturma açılması emrini vermiştir. Gerek yargı tarafında ve gerekse Mecliste oluşturulan ‘Susurluk Komisyonu’ olayın araştırılması için harekete geçse de, devlet-mafya-siyaset üçgeni içerisindeki kirli ilişkiler bir türlü açıklığa kavuşturulamamıştır (Tayyar, 2009:41). Hükümetin Susurluk Skandalının üzerine yeterince gitmemesi veya gidememesi kamuoyunun tepkisine ve eleştirilerine maruz kaldığı gibi REFAHYOL Hükümetini ciddi anlamda yıpratın ve 28 Şubat sürecine taşıyan Türk Siyasal Tarihinin önemli olaylarından biri olmuştur.

Susurluk Skandalı ile devlet-mafya-siyaset arasındaki kirli ilişkilerin ortaya çıkması ile birlikte toplumda yeni bir tepki ve bu tepkiyi yansıtan yeni bir protesto eylemi ortaya çıkmıştır ‘Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık’.

2.2.4. Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık Eylemleri

Susurluk Skandalının ortaya çıkmasıyla özellikle medya ve sivil toplum kuruluşları (STK) sürekli gündemde tutmak için yayınlar yapmışlardır. Devlet-mafya-siyaset arasındaki kirli ilişkilerin ortaya çıkarılmaması, hükümetin olayı hafife alması üzerinde toplumda tepki protestolarına neden olmuştur. Ülkenin pek çok

yerinde olayların aydınlatılması, kirli ilişkilerin ortaya çıkarılması için evlerde her gece bir dakikalık ışıkları söndürme eylemleri başlamıştır.

Giderek yaygınlaşan ve uzun bir süre devam eden ‘Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık’ eylemlerine hükümet kanadından dönemin Adalet Bakanı Şevket Kazan’ın ‘mum söndü oynuyorlar’ ifadesi oldukça büyük tepki almıştır (Gülalp, 2003:49). Susurluk Skandalının üzerine yeterince gidilememesi sonucu başlayan protesto eylemleri REFAHYOL Hükümetinin yıpranmasında önemli rol oynamıştır.

2.2.5. Başbakanlık Konutunda Tarikat Liderlerine Verilen İftar Yemeği

REFAHYOL Hükümetini 28 Şubat sürecine taşıyan bir diğer olay ise, Başbakan Erbakan’ın Başbakanlık Konutu’nda dini tarikat liderlerine verdiği iftar yemeğidir. Tarikat liderlerinin Başbakanlık Konutu’na sakal, cübbe ve sarık gibi dini sembol olarak görülen kıyafetlerle gelmesi, özellikle laiklik tehlikede söylemlerini yüksek sesle ifade eden tarafların tepki ve eleştiri dozlarını arttırmalarına neden olmuştur. Bu süreçte üniversitelerde türbanın serbest bırakılması söylemlerinin üzerine Başbakanlıkta verilen iftar yemeği kamuoyunun gündeminde uzun bir süre yer bularak, hükümeti yıpratma kampanyasına dönüşmüştür. Başbakanlıkta tarikat liderlerine yemek verildiği gün, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’e Genelkurmay’da irticai faaliyetlerin Cumhuriyet’in temel niteliklerine vereceği zarara yönelik verilen brifing ile çakışması dikkat çekmiştir (Tayyar, 2009:43).

Yıllar sonra emekli Oramiral Salim Dervişoğlu Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’e verilen irtica brifinginin, 28 Şubat sürecinin başlangıcı olduğunu itiraf etmiştir (Cevizoğlu, 2001:49).

2.2.6. Taksime Cami Projesi

Taksim Meydanı İstanbul’un en bilinen yerlerinden biri olması özelliğiyle, Cumhuriyet tarihi boyunca pek çok eyleme ve gösteriye sahne olmuştur. Günümüzde

Gezi Parkı Olayları ile tekrar gündeme gelen Taksim’de bilindiği üzere büyük bir cami bulunmamaktadır. Taksim civarında yer alan camiler ve mescitler bulunsa da, meydana cami yapılması isteği ve düşüncesi yıllardır pek çok siyasetçinin dillendirdiği bir konu olmuştur ve olmaktadır.

RP iktidara geldiğinde Başbakan Necmettin Erbakan, Taksim’e bir cami yapılmasını istediklerini ve bu camiyi yapacaklarını söylemesi kamuoyunda önemli tartışmalara neden olmuştur. Siyasi partiler, STK, medya ve bazı aydınlar Taksim’e bir cami yapılamayacağını, bölgenin tarihi önemi, değeri ve SİT alanı olması nedeniyle imar ve yapılaşmaya uygun olmadığını ifade etmişlerdir. Erbakan’ın Taksim Camii projesini, İstanbul 1. Nolu Anıtlar Kurulu’na sunması ciddi eleştirilere ve tepkilere neden olmuştur (Milliyet, 1996). REFAHYOL Hükümetinin her eylemi ve uygulamasını laikliğe tehdit olarak algılayan çevreler, Taksim Camii projesini de bu kategoride değerlendirerek, proje üzerinden Başbakan’a ve hükümete yüklenmişlerdir. Erbakan’ın Taksim Camii projesi gerek hükümetin ömrünün kısa olması ve gerekse daha sonra iktidara gelen ANASOL Hükümeti Kültür Bakanı İstemihan Talay’ın İstanbul 1. Nolu Anıtlar Kurulu’na RP döneminde atanan üyeleri görevden alması sonucunda sonuçsuz kalmıştır (Milliyet, 1997).

Günümüzde Taksime cami yapılması isteği halen devam etmekte ve REFAHYOL iktidarı döneminin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın programında da yer almıştır.

2.2.7. Kudüs Gecesi ve Sincan’da Tanklar

REFAHYOL Hükümetini 28 Şubat sürecine taşıyan, TSK ile hükümet arasındaki gerginliği tırmandıran bir diğer önemli olay ise; Sincan Belediye Başkanı olan RP’li Bekir Yıldız’ın düzenlediği ‘Kudüs Gecesi’ etkin olmuştur.

Kudüs Gecesi; İran’ın dini lideri Ayetullah Humeyni tarafından başlatılan ve Kudüs’ün İsrail tarafından işgal altında tutulmasına tepki amaçlı düzenlenen bir

anma etkinliğin olmasıdır. Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız, aralarında Hamas ve Hizbullah'ında olduğu radikal İslamcı gruplar tarafından desteklenen bu etkinliği İran Büyükelçisi'ni davet ederek Sincan'da düzenleyince, sivil, siyasi ve askeri grupların tepkisini çekmiştir. Aslında gecenin düzenlenmesi tek başına bir sorun olsa da asıl gerilimi tırmandıran Yıldız'ın gecede yaptığı açıklama olmuştur. Yıldız o gece konuşmasında laikliği eleştirmiştir (Akpınar, 2006:169).

Kudüs gecesine tepkiler devam ederken Başbakan Erbakan'ın 'mesele laiklik değil, laikliği din düşmanlığı olarak kullanmak isteyenlerin rahatsızlığı' olarak ifade etmiştir. Bu rahatsızlık duyanlar bir avuç insan, onlarda fosil oldular" açıklaması gerginliği iyice tırmandırmıştır. 4 Şubat 1997 günü, içinde tankların da bulunduğu askeri bir birlik Sincan Merkezine yürür ve 2 tank arızalandığı gerekçesiyle Sincan Merkezinde bırakılarak tatbikat alanının bulunduğu Yenikent 4. Ana-Jet Üssüne gitmiştir. TSK'nın askeri tatbikat görüntüsü altındaki bu gözdağını ilerleyen dönemde Genelkurmay İkinci Başkanı Çevik Bir 'Demokrasiye Balans Ayarı Verildiği' şeklinde tanımlanmıştır (Akpınar, 2006:177-178).

Kudüs Gecesi sonrası geceyi organize ettikleri gerekçesiyle Belediye Başkanı Bekir Yıldız ve gazeteci Nurettin Şirin tutuklanmışlardır. Yargılamanın ardından hapis cezasına çarptırılan Yıldız ve Şirin'dir. Uzun bir tutukluluk sonrası tahliye olduklarında, Yıldız geçmişte kader birliği yaptığı kişilerden gereken ilgi ve desteği görmemiştir. Kudüs gecesine konuşmacı olarak davet edilen Abdurrahman Dilipak'ın rahatsızlığı nedeniyle yerine davet edilen gazeteci Nurettin Şirin, belki de bu olayın en masum mağduru olmuştur (Tempoline, 2013).

Gerek Kudüs Gecesi ve gerekse sonrasında Erbakan'ın açıklamaları 28 Şubat tarihinde gerçekleşen MGK toplantısı öncesinde laiklik-irtica eksenli tartışma ve gerilimin artmasına etken olmuştur.

2.2.8. Meydana Gelen Diğer Gelişmeler

REFAHYOL hükümetini 28 Şubat sürecine götüren, temelinde laiklik-irtica eksenli tartışmaların yer aldığı olay ve eylemler ana hatları ile yukarıdaki gibidir. Ancak, kamuoyunda hükümete karşı tepki duyulmasına etken olan ve süreci işleten diğer gelişmelerde yer almaktadır. Bu gelişmeleri kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür:

TSK ile Hükümet arasındaki gerilimi arttıran olaylardan birisi de, 29 Ağustos 1996 tarihli GATA mezunlarının diploma töreninde yaşanmıştır. Başbakan Erbakan'ın gönüllü korumalığını yapan Sakarya Grubu olarak adlandırılan sakallı korumaların, kılık kıyafet yönetmeliği gerekçesiyle GATA'ya alınmaz. Genelkurmay ile Hükümet arasında iplerin gerilmeye başladığını ve Genelkurmay'ın Erbakan'a bakış açısını göstermesi bakımından önemli sayılacak bir gelişme olmuştur (Yüksel, 2004:29).

RP Van Milletvekili Fethullah Erbaş ile İnsan Hakları Derneği Başkanı Akın Birdal'ın PKK tarafından kaçırılan askerleri kurtarmak için Kuzey Irak'taki bir PKK kampına gitmeleri ve görüntülerin medyaya yansması, TSK'nin komuta kademesinin tepkisine neden olur. Günlerce medya tarafından işlenen haber, 30 Ağustos Resepsiyonunda Cumhurbaşkanı'nın Başbakan'a sert uyarısına neden olmuştur (Yüksel, 2004:30-32).

Hükümet ile TSK arasında gerilimin artmasına neden olan bir diğer gelişme ise Refah Partililerin YAŞ kararlarının yargı denetimine açılması, Orduvelelerinde uygulanan kılık kıyafet yasaklarının kaldırılması gibi istek ve söylemleri askerlerin büyük tepkisine neden olmuştur. Medyadan, sivil toplum örgütlerinden ve yargıdan birçok kesim hükümete eleştirilerini arttırmıştır.

28 Şubat sürecine taşıyan gelişmelerden bir diğeri ise; 1 Eylül günü Refah Partisi'nin Ankara İl Kongresi'ne katılan Erbakan "İşte ordu, işte komutan" sloganları ile karşılanması olmuştur. Akpınar'a göre RP tabanının TSK'ne verdiği

açık bir mesajdır bu. “Genelkurmay bizi bağlamaz” diye demeç veren RP’li kurmaylar bu sloganı engellemeyerek mesajın adresine gitmesine izin vermiştir (Akpınar, 2006:82).

REFAYOL iktidarı döneminde her gün farklı bir neden veya gelişmeye bağlı olarak TSK ile Hükümet arasındaki gerilim tırmanmıştır. 20 Ekim günü Ankara Kocatepe Camii’nin avlusunda eli asalı, kara cübbeli Aczmendiler bir gösteri yapmıştır. Zikir çekerek “şeriat” diye bağırarak Aczmendiler polisler tarafından gözaltına alınır. Medyada günlerce bu gösteriyle ilgili haberler ve görüntüler yer almıştır.

Ne hükümet kanadı ne de TSK gerilimi düşürme amacıyla olmamıştır. İstanbul’un Sultanbeyli ilçesinde RP’li Belediye Başkanı’na rağmen, İstanbul Batı Garnizon Komutanı Tuğgeneral Doğu Silahçioğlu ilçe meydanına silahlı askerler ile zorla Atatürk heykeli diktirerek, heykelin bulunduğu caddeye “Atatürk Bulvarı” adını vermiştir. Olay üzerine RP’li Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Necati Çelik’in Silahçioğlu’nu “Omzu dolu silahlı adam” sözleriyle itham etmesi, askerlerin tepkisine yol açmıştır. Medyada yer alan haberlere gelen tepkiler üzerine Bakan, Silahçioğlu’na hakaret etmediğini savunmuş, “Oraya buraya Atatürk heykeli dikmek veya yakaya rozet takmakla Atatürkçü olunmaz” açıklamasında bulunmuştur (Çandar, 2001:38).

Refahyol Hükümeti ile TSK-Medya-STK ve Yargı arasındaki gerilimi tırmandırın gelişmelere vereceğim son örnek 10 Kasım 1996 günü düzenlenen anma törenlerinde yaşanmıştır. RP’li Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Şükrü Karatepe’nin kent meydanında düzenlenen Atatürk’ü anma törenine katıldıktan sonra partililerine sarf ettiği sözler sert tepkilere neden olmuş; *“İnancımıza saygı duyulmadığı bu dönemde, içim kan ağlayarak bugünkü törene katıldım(...). Bu zulüm düzeni yıkılmalıdır(...). Müslümanlar içinizden bu hırsı, bu kini, bu nefreti, bu inancı eksik etmeyin.”* Belediye Başkanının bu sözleri medyada günlerce yer almıştır. Sadece bu konuşma değil özellikle o günlerde medyada RP’yi iktidardan uzaklaştırmak amacıyla, partinin bazı radikallerinin geçmişte yaptığı konuşmalar

gündeme getirilerek yayınlar yapılmıştır. Medya bu konuşmalar ve söylemleri referans göstererek “laiklik, rejim, vatan elden gidiyor” söylemleri ile hükümete yüklenilmiştir (Akpınar, 2006: 42-46).

2.3. 28 Şubat Sürecinde Aktif Olan Guruplar Ve Ortaya Çıkan Belgeler

2.3.1. Batı Çalışma Grubu

Hükümetin uygulamaları ve sürekli gündemden düşmeyen laiklik-irtica sorununu ciddiye alarak tartışmaya açmaması TSK'nin komuta kademesinde rahatsızlık meydana getirmiştir. Hükümetin tepkisiz ve eylemsiz kalması üzerine komutanlar somut bir eylem planı üzerinde anlaşarak, planı hayata geçirmesi için de Batı Çalışma Grubu (BÇG) adında yasal bir dayanağı bulunmayan yapılanmanın oluşturulmasına karar vermişlerdir (Yüksel, 2004:52).

Dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı (DKK) Güven Erkaya tarafından başlatılan BÇG yapılanması, TSK'nin hemen hemen her kademesinde örgütlenme yoluna gitmiştir. BÇG'nun bünyesinde inceleme, araştırma ve değerlendirme birimleri bulunmuş, bunların yanında hukuk, psikolojik hareket ve istihbarat gibi birimlerinde bulunduğu söylenmiştir (Bölügiray, 1999:151). DKK Oramiral Güven Erkaya BÇG'nun çalışma şeklini yazılı emir ile tüm birimlere şu şekilde duyurmuştur;

İl ve ilçelerdeki tüm dernekler, vakıflar, meslek kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları, yüksek öğrenim kurumları, öğrenci yurtları, vali, kaymakam, belediye başkanları ve diğer mülki makamlarda bulunan görevlilere ait biyografiler ve anılan şahısların siyasi görüşlerinin tespit edilmesi, il genel meclis ve belediye meclis üyeleri, siyasi parti il ve ilçe teşkilatları yönetim kurulları, yerel TV, radyo, gazete, dergi basın yayın kuruluşlarına ilişkin temin edilen tüm bilgilerin yazılı ve anketlere kayıtlı olarak Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda toplanacaktır (Hürriyet, 2013).

BÇG olarak adlandırılan TSK bünyesinde oluşturulmuş bu yapılanma bir nevi toplumun çeşitli kısımlarının fişlenmesini amaçlayan bir yapılanma olarak dikkat

çekmiştir. Özellikle TSK'nin her mensubu ve yakınının bir istihbarat elemanı olarak değerlendirildiği o dönemde, yürütülen faaliyetler açısından durum değerlendirildiğinde, BÇG'nun bir fişleme merkezi olarak kurulduğunu söylenebilir. 28 Şubat sürecinin önemli isimlerinden dönemin Genelkurmay Genel Sekreteri Emekli Tümgeneral Erol Özkasnak bir gazeteye verdiği röportajda “*Batı Çalışma Grubu Çevik Bir'in fikriydi, adını da o koydu*” diye durumu ifade etmiştir. Özkasnak, “O günlerde ülkede irticai faaliyetleri izleme, takip ve karışanların adalete rapor edilmesi adına bir çalışma grubuna ihtiyaç duyulmuştur. Daha sonraki hükümet döneminde feshedilmiştir. Görev Başbakanlık Takip ve İzleme Kurulu'na devredildi” diyerek BÇG'nun kuruluş nedenlerini ifade etmiştir (Sabah, 1996).

BÇG aynı zamanda bir eylem planı hazırlar ve bu planın içeriği yine irtica ve irtica ile mücadele ile ilişkilendirilmiştir. BÇG'nun eylem planı ana hatlarıyla; İslamcı kesimin şeriatçı çalışmaları, MEB ve Emniyet teşkilatı başta olmak üzere devletteki kadrolaşmaları, İslamcın kesimin bir İslam devleti kurma çalışmaları ve bu çalışmalara İslamcı ekonomik güçlerin ve belediyelerin katkıları, ülkedeki kanunlarda bulunan yasal boşlukların bu akımların güçlenmesine ivme kazandırdığı, imam hatip mezunlarının harp okullarına girmeleri için yapılan çalışmalar, TSK'ne sızma çalışmaları, laikliğin dinsizlik ve TSK'nin de dine karşı olduğu yolunda yapılan propagandalar, cami imamlarınca tarikat kurs ve okullarında gençlerin beyninin yıkanarak İslamcı kitlelerin arttırılması ve bu amaçla 8 yıllık eğitime karşı çıkıldığı, demokrasi ve özgürlük ortamının bu amaçla kullanıldığı, Atatürk İlke ve İnkılaplarının kabullenilmediği, çağdaş yaşamın ortadan kaldırılmaya çalışıldığı, gereğinde iktidarı silahla ele geçirmek için İslamcı radikal kesimin hızla silahlandığı ve bunlara Milli Gençlik Vakfı (MGV) tarafından eğitim verildiği, Kürt-Müslüman kardeşliği görüntüsü altında bölücü terör örgütü ile ilişkiye girildiği, ulus yerine ümmetçiliği yerleştirmeye çalıştıkları ve bu amaçla her türlü toplumsal olayı sömürdükleri gibi pek çok konu yer almıştır (Özakıncı, 2005:534-553).

BÇG eylem planında tehlikeler sıralandıktan sonra TSK'nin değerlendirmeleri yer almakta ve belgede TSK'nın “İrtica ile Mücadele Esasları”

sırasıyla açıklanmıştır. Belgede irtica ile mücadele esasları başlığı altında toplanan konuların bazıları şu şekilde yer almıştır (Özakıncı, 2005:550-557):

- T.C.'nin temel niteliklerini korumak, bu amaçla siyasi çatışma ve polemiklerin üstünde kalarak irticanın TSK'ni bu çatışmanın içine çekmesini önlemek.

- Halkın TSK'ne güvenini sarsıcı tüm davranışlardan kaçınmak. Atatürkçü çizgideki kurumlarla işbirliği yaparak halkın bilinçlenmesini sağlamak.

- Tüm ülke çapında, irticai unsurların ve yayın organlarının yıpratıcı faaliyetlerine karşı infial ve tepki uyandıracak projeler geliştirmek ve bir aksiyon planı hazırlamak.

- Atatürkçü çizgideki kişi ve kuruluşlar harekete geçirilerek, onların neler yapabileceklerini planlamak.

- İrtica ile savaşırken, din düşmanlığı yapmaktan kaçınmak.

- Laik kesimin irtica ile mücadelede sadece TSK'nin görevli olmadığını bilincine varılmasını sağlamak. TSK'nin siyasi polemiklerden uzak kalabilmesi için laik kesimlerin siyasi planda öne geçmesini sağlamak.

- Emekli silahlı kuvvetler personelinin basın-yayın organlarında açıklamalar yapmaları ya önlenmeli ya da kontrol altına alınmalıdır.

- Devlet organlarındaki irticai yapılaşma ve kadrolaşma izlenmeli ve yargıya intikal ettirilmelidir.

- Subay/astsubay ve güvenilen devlet memurları eşleri aracılığı ile irtica yuvası olan okul, kurs, dersane ve yurtlar denetlenmeli, takip ve kontrol edilmelidir.

- Komuta katı ile astlar arasındaki görüş ayrılıkları, iletişimin sıklaştırılması yoluyla ortadan kaldırılmalıdır.

- Er, erbaş ve yedek subayların Atatürk İlkeleri, laiklik ve demokratik hukuk devleti görüşü doğrultusunda, özellikle beyni yıkanarak gelenler için özel eğitim önlemleri alınmalıdır.

- İrtica ile mücadelede kullanılacak en güçlü öge, psikolojik harekâttir. Batı Çalışma Grubu'nda ve konuyla ilgili görevlerde, çalıştırılacak personelin bir plan dahilinde psikolojik hareket kursundan geçirilmeleri sağlanmalıdır.

- Terörle mücadele de ekonomik istikrarsızlığın giderilmesi önemlidir. Sosyal/ekonomik yaşamın iyileştirilmesi için siyasi mekanizma devreye sokulmalıdır.

- Din elitinin halka yakınlığına karşın, laik aydınların halktan kopukluğu giderilmelidir.

- Medyada yapılan tartışmalarda yapılacak olan düzenlemelerle dinci kesimin önü kesilmeli ve medyada ulusal çıkarların her şeyin üstünde olduğu vurgusu yapılmalıdır.

- Temiz topluma ulaşmayı sağlayacak yolların açık olduğu vurgulanarak halkın ümitsizliğe kapılarak başka rejimlere özenmesi önlenmelidir.

- EMASYA ve Sıkıyönetim planlarının uygulamaya konulması halinde takip edilecek hareket tarzları iyi analiz edilerek belirlenmeli, TSK ile halkı karşı karşıya getirmeyi planlayanlar bir faraziye olarak dikkate alınmalıdır.

- Batı Çalışma Grubu oluşturulan her kademedeki irticai olay ve faaliyetlerle bir bilgi bankası oluşturulmalıdır. Bu bilgi bankasını oluşturmak ve cari faaliyetleri takip etmek maksadıyla çok iyi bir istihbarat ağı kurulmalı ve bu sistemde görev alacak personel irtica yanlılarının faaliyetlerine karşı eğitilmelidir.

Atatürk'ün dediği gibi 'Asıl olan iç cephedir.' Bu nedenle TSK içinde irticaya kayanlar derhal temizlenmelidir. Kendi iç cephemizi sağlam tuttuğumuz sürece bütün tehditlerin üstesinden gelineceği inancı beyinlere işlenmelidir

TSK'nin bünyesinde kurulan böyle bir yapılanmanın yapmış olduğu bilgi/belge toplama eylemi, her ne kadar devlet güvenliğini sağlamak amacıyla yapıldığı iddia edilse de; yasal olarak dayanağı bulunmayan bir çalışma olarak, demokratik hak ve özgürlükleri sınırlayıcı ve hatta ortadan kaldıracı bir unsur haline dönüşmüştür. Elde edilen bilgilerin kim ve kimler tarafından nerede, ne zaman, hangi amaçla kullanılacağı belirsizliği de yine demokratik bir hukuk devletinde bulunmaması gereken olumsuz bir örnek teşkil etmiştir. Yasal hiçbir temele dayanmayan bu yapılanma toplum üzerinde tedirginlik oluşturarak demokratik sivil bir toplum yapılanmasını ve örgütlenmesini engellemiştir. Tüm bunlara bağlı olarak BÇG ve bilgi toplama eylemi Türkiye'nin gelecek yıllarını da olumsuz yönde

etkileyecek bir birikime neden olduğu gibi, gelecek yıllarda ülke gündemini oldukça meşgul edecek ve konu yargının önüne gelmiştir.

2.3.2. Milli Güvenlik Siyaset Belgesi (MGSB)

Milli Güvenlik Siyaset Belgesi (MGSB), içeriği itibariyle devletin iç ve dış tehdit algılamalarını madde madde ortaya koyan bir belge niteliği taşımaktadır. Her ülke değişen ulusal güvenliği tehdit eden unsurlara göre ve belirli periyotlarda Milli Güvenlik Kurulu toplantılarında güncelleştirmektedir. MGSB'nin hazırlanması Bakanlar Kurulu'nun sorumluluğundadır. Her hükümet kendi politikasına uygun değişiklikleri devletin güvenlikle ilgili birimleriyle koordine ederek değiştirme hakkına sahip olmaktadır. Belgenin uygulanmasından ise Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği sorumlu olmaktadır. Milli Güvenlik Siyaset Belgesi (MGSB) yürürlükte iken hiçbir kanun ve yönetmeliğin bu belgeye aykırı olmaması esastır. MGSB'nin iç tehdit algılamaları bölümünde birinci sırada irtica yer almaktadır. Bunun dışında bölücü hareketler, aşırı milliyetçilik, aşırı sol gibi tehdit unsurları da bulunmaktadır. Dış tehdit bölümünde ise zamana ve şarta bağlı olarak Türkiye'nin tehdit olarak gördüğü ülkelerin isimleri yer almaktadır (Ntvmsnbc, 2013).

REFAHYOL iktidarının ardından göreve gelen ANASOL-D Hükümeti döneminde MGSB yeniden düzenlenerek iç ve dış tehditler tanımlanır. Bu süreç dönemin Hürriyet gazetesinde şu şekilde haber yapılmıştır (Hürriyet, 4 Kasım 1997):

Son Milli Güvenlik Kurulu'nda kabul edilen Milli Güvenlik Siyaset Belgesi (MGSB) ile Türkiye'nin birinci öncelikli tehdit unsuru olarak irtica ve bölücülük eşdeğer kabul edildi. Dış tehdit unsuru olarak birinci öncelik Yunanistan ve Suriye'ye verilirken, siyasal İslam'a da dikkat çekildi. "Kamusal alana kaymamak üzere mahalli ve kültürel özelliklerin geliştirilmesi" gerektiğine işaret edilen MGSB'de devletin yeniden yapılanması gerektiği vurgulandı. İlk kez "ülkücü mafya" da tehdit unsurları arasında sayıldı. Bakanlar Kurulu'nda bugün görüşülecek ve "Gizli Kararname" halini alacak MGSB, iki kitapçık ve 10 ekten oluşuyor. Bakanlar Kurulu'nun bugünkü toplantısında sadece iki kitapçık dağıtılacak ve bunların kararname haline çevrilmesi sağlanacak. Devletin, bundan böyle uygulayacağı politikasını belirleyecek olan MGSB, kararname

halini aldıktan sonra, ‘‘bundan böyle hiçbir yasa, genelge, yönetmelik buna aykırılık’’ taşıyamayacak. Kamu kuruluşları MGSB ile belirlenen çerçeve dışında hareket edemeyecek.

İrticanın birinci iç tehdit olarak algılandığı ve tanımlandığı MGSB’nde basına yansıdığı haliyle şu hükümler yer almaktadır (Hürriyet, 1997):

- Bölücü ve irticai faaliyetler, eşit ve birinci derecede önceliklidir.
- Siyasal İslam, Türkiye için tehdit unsuru olmaya devam etmektedir.
- Türk milliyetçiliği bazı kesimlerce ırkçılığa dönüştürülmek istenmektedir. Ülkücü mafya bundan yararlanmak istemektedir. Bu da bir tehdit unsuru oluşturmaktadır.
- Aşırı sol yine tehdit unsuru olmaya devam etmektedir. Ancak bir yumuşama içinde olduğu görülmektedir.
- Türk cumhuriyetleriyle ilişkiler daha da güçlendirilmeli ve bu ülkelerin yönetimlerinin gücünün korunmasına destek olunmalıdır.
- Yunanistan’la ilişkilerde tehdit algılanmasına dikkat edilmelidir. Türkiye’nin bir tercihi olmamasına karşın, Yunanistan ile bir çatışmanın çıkabileceği gözden kaçırılmamalıdır.
- Yunanistan ile çıkabilecek bir çatışma halinde, Suriye de Türkiye ile çatışmaya girebilir.
- Türkiye’nin komşusu olan ülkelerle ilgili önceki değerlendirmeler aynen korunmalıdır.
- Kamusal alana kaymamak koşuluyla mahalli ve kültürel özelliklerin geliştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.
- Adalet ve devletin yönetim sistemindeki eksiklik ve aksaklıklar acilen giderilmelidir.
- Türkiye’nin Batı’ya dönük yüzünde hiçbir değişikliğe gidilmemelidir.
- Türkiye’nin AB’ye tam üyelik konusundaki hedefi korunmalıdır. Ancak bazı Avrupa ülkelerinin bu konudaki olumsuz tutumları göz ardı edilmemelidir.

- Türkiye'nin dünya ile bütünleşmesine yönelik, özelleştirme de dahil ekonomik çabalar artırılmalıdır.

Sonuç olarak; REFAHYOL iktidarı döneminde hazırlıklarına başlanan ancak ANASOL-D hükümeti döneminde tamamlanarak 31 Ekim 1997 tarihli MGK 'nda Milli Güvenli Siyaset Belgesi değiştirilir. Kamuoyunda gizli Anayasa olarak adlandırılan MGSB'ne hiçbir yasa ve yönetmelik aykırılık taşıyamaz.

2.3.3. Emniyet Asayiş Yardımlaşma Dernekleri (EMASYA)

Genelkurmay Başkanlığı ve İçişleri Bakanlığı arasında 7 Temmuz 1997 tarihinde imzalanan, il idaresi kanununda değişiklik ile toplumsal olaylara müdahalede polisin yetersiz kalması halinde, askerin müdahalesini mümkün kılan zorunlu bir düzenleme olarak yapılmıştır. Ancak protokolde yer alan bir madde de ise Valiliğin talebi olmadan da birliklerin gerekli gördükleri durumlarda olaylara müdahale edebileceği belirtilmektedir. Yine protokole göre 'Askerin Çevik Kuvveti' olarak adlandırılan bu birliklerin, el koyma yetkisi de bulunmaktadır. Gerekli hallerde, kamu kurumlarının her türlü araç-gereç ve malzemesi, EMASYA komutanlarının emrine verilmesi gerekmektedir (Özakıncı, 2005: 554) .

İmzalandığı 7 Temmuz 1997 tarihinden itibaren, askere önemli ve büyük yetkiler veren EMASYA protokolü 13 yıl uygulandıktan sonra 4 Şubat 2010 tarihinde uygulamadan kaldırılmıştır (Ntvmsnbc, 2010).

III. BÖLÜM

28 ŞUBAT SÜRECİNİN UYGULAMALARI VE ETKİLERİ

3.1. 28 Şubat Öncesi MGK Toplantısı

Seçim sürecinden başlayarak RP'nin yükselişinin önlenememesi, seçimden diğer partilere göre zaferle çıkması ve hükümet kurma çalışmaları aşamasında RP'nin ortak bulamayışı iktidara gelmesini geciktirir ancak engelleyememiştir. RP'nin iktidara gelmesiyle birlikte gerek Başbakan Erbakan'ın söylem ve uygulamaları ve gerekse partinin tabanından gelen istek ve talepler medya, siyasi partiler, STK, sermaye grupları ve TSK'nin muhalefeti ve eleştirilerini yoğunlaştırmıştır. RP'ne ve özellikle partinin ideolojisiyle bağlantılı irtica endişelerine anılan gruplar sıklıkta eleştirilerde bulunmuştur. 1997 yılına gelindiğinde MGK ilk toplantısını yapmaktadır ve bu toplantıda yine ana konu irtica ve laikliğe yönelik tehditler olmuştur. Dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı (DKK) Güven Erkaya Ağustos 1996 tarihli MGK toplantısında irtica konusunun gündeme alınmasını istemiş ancak konu gündeme alınmayınca bu talebini 1997 Ocak tarihli toplantıda yinelemiştir. DKK'nın ısrarla irticanın Türkiye'nin birinci öncelikli sorunu olduğu söyleminin diğer komutanlarca desteklenmesi üzerine MGK'na başkanlık eden Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, konunun bir sonraki MGK toplantısında ele alınması kararını vermiştir (Bayramoğlu,2007:90-92).

Genelkurmay bir sonraki MGK toplantısında verilmesi planlanan brifingde kullanılmak üzere, temelinde irticanın yer aldığı bir rapor hazırlamıştır. 28 Şubat sürecinde alınan MGK kararları hazırlanan bu brifinge dayanmıştır. Dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı ve MGK Genel Sekreteri Orgeneral İlhan Kılıç 30 Ocak 1997 tarihinde Cumhurbaşkanı ile görüşmek amacıyla köşke çıkmıştır. Bir sonraki MGK toplantısında gündemi oluşturan irtica ve Taksim'e cami, türban, kamu personeline getirilen Ramazan mesaisi, kara yolu ile

hac ziyareti ve kurban derilerinin THK dışındaki kişilerce de toplanması konularındaki TSK'nin hassasiyetlerini Cumhurbaşkanı'na aktarmışlardır (Akpınar, 2006:151) . Görüldüğü üzere TSK sivil otorite ve yargının görev alanında olan konularda kendisini otorite addederek siyasal sisteme doğrudan etkilemeye çalışmıştır.

28 Şubat sürecine hızla gidilirken RP'ne bir uyarı da Yargıtay Başsavcısı Vural Savaş'tan gelmiştir. Başbakan'ın Kayseri ziyaretinde koruma görevinde bulunan üniforma ve bere giymiş gençler sorun olmuş ve RP hakkında dava açmak için delil ve kıvılcım peşinde olan Yargıtay'ı harekete geçirmiştir. Vural Savaş, Başbakan'ın korumasını yapan gençlerin emniyet güçlerinin yerine geçmelerinin yasal mevzuata aykırı olduğu gerekçesi ile RP Kayseri İl Örgütünün 30 gün içerisinde feshedilmesini söylemiştir. Aksi durumda RP'nin kapatılması yönünde gereken hükümlerin uygulanacağını söylemiştir. Bu söylem yüksek yargının RP'nin kapatılacağına ilişkin ilk işareti olmuştur. Tüm bu gelişmeler aslında askeri bir müdahalenin ayak sesleridir ve gelişmeler üzerine Tansu Çiller DYP kurmayları tarafından bir darbe yapılacağı yönünde uyarılmıştır. Ancak, Çiller darbe ihtimalini imkansız ve uzak gördüğünden uyarıları ciddiye almamıştır (Bayramoğlu, 2007:101-102).

3.2. 28 Şubat 1997 Tarihli MGK Toplantısı 'Post Modern Bir Darbe'

Refah Partisi ve REFAHYOL hükümetini 28 Şubat sürecine götüren gelişmeler giderek olgunlaştırılmış ve medya, asker ve STK'nın görünmez koalisyonu süreci hızlandırmıştır. Askerin siyaset üzerindeki etkinliğini arttıran en önemli gelişme 9 Ocak 1997 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 'Başbakanlık Kriz Merkez Yönetmeliği' adı verilen, askerin siyaset üzerine etkilerini arttıran, olağanüstü durum ve sıkıyönetim gibi durumlarda Meclisin karar verme yetkisini elinden alan ve devlet işleyişinin tümüyle askere devredilmesini sağlayan bir yetki devri yönetmeliği olmuştur. Yönetmeliğin uygulayıcısı Başbakan veya görevlendireceği Bakan sorumlu iken yürütülmesinden Genelkurmay Başkanı,

MGK Genel Sekreteri ve Bakanlar sorumludur (Cizre, 2005:68-70). Cizre'nin de dediği gibi, sivil otorite üzerinde etkin bir güce sahip asker, her alanda ve konuda istediklerini siyasal iktidara yaptırma gücüne sahip olmuştur. Bu bağlamda, ordunun doğrudan bir darbe yapmasının veya silahlı müdahale ile yönetime el koymasının gereği de kalmamıştır. TSK her istediğini bir darbeye gerek kalmaksızın kolaylıkla yaptırabilme ve uygulatabilme gücüne sahip olmuştur. REFAHYOL Hükümetinin iktidara gelmesini istemeyen ve sürekli ağır bir baskı uygulayan tüm kurumların desteğini de arkasına alan TSK, aylık MGK toplantılarında ve her fırsatta eleştiri ve rahatsızlıklarını dile getirmiştir. Ocak ayında gerçekleştirilen MGK toplantısında irtica konusunun bir sonraki MGK gündemine alınacağını belirlenmesi ile hummalı bir çalışma içerisine giren askerler, MGK öncesi Cumhurbaşkanı ile yaptıkları görüşmede rahatsızlık duydukları konuları Cumhurbaşkanı'na aktarmışlardır.

28 Şubat tarihli MGK toplantısına günler kala medya ve basın kuruluşları sürekli olarak toplantıyı 'Kritik MGK Toplantısı' olarak lanse etmekte ve sanki yaşanacakları önceden tahmin etmişlerdir (Sabah, 1997). Yine basında yer alan haberlere göre MGK toplantısının tartışmalı ve uzun geçeceği öne sürülmüştür. 28 Şubat 1997 Cuma günü toplantıya komutanlar ellerinde BÇG tarafından hazırlanmış kalın bir dosya ile gelmişlerdir. MGK öncesinde Cumhurbaşkanı, Başbakan Erbakan, Tansu Çiller ve Genelkurmay Başkanı kısa bir dördü ön toplantı yaparak ardından basına birlikte poz verir ve 8 saat 45 dakika ile en uzun MGK toplantısının yapılacağı salona geçmişlerdir. Türk siyasal tarihinde en uzun süren MGK toplantısına; Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Başbakan Necmettin Erbakan, Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı, Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller, Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan, İçişleri Bakanı Meral Akşener, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Hikmet Köksal, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Ahmet Çörekçi, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Teoman Koman ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya'nın yanı sıra, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Onur Öymen, MİT Müsteşarı Sönmez Köksal, Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri Necdet Seçkinöz, MGK Genel Sekreteri Orgeneral İlhan Kılıç, Emniyet Genel Müdürü Alaattin Yüksel, Olağanüstü Hal Bölge Valisi Necati Bilican, Genelkurmay İstihbarat Dairesi Başkanı Korgeneral

Çetin Saner ve MGK Genel Sekreter Başyardımcısı Korgeneral Necdet Timur katılmıştır (Alpat, 1999:65-66).

Bir önceki MGK toplantısında 28 Şubat tarihli toplantının gündemi belirlendiğinden, en önemli konu ‘İrtica Ve Radikal Dinci Akımların Cumhuriyet Rejimine Etkileri’ olmuştur. Dışarıda yerli ve yabancı basın mensuplarından oluşan büyük bir gazeteci grubu ve Türkiye adeta nefesini tutmuş ve toplantıda neler konuşulduğu merakla beklemişlerdir. Yasalar ve teamüller gereği MGK toplantılarının içeriği açıklanmamış ve yayınlanmamıştır. Ancak nasıl oluyorsa ertesi gün tüm gazetelerde MGK toplantısında yaşanan her şey basın tarafından olduğu gibi aktarılmıştır. Tüm yazılanları hiçbir kurum ve özellikle MGK Genel Sekreterliği yalanlama gereği hissetmemiş ve girişimde bulunmamıştır. Kritik toplantı Cumhurbaşkanı Demirel’in sunuş konuşmasıyla başlamıştır. Gündemin ilk maddesi olarak; Doğu ve Güneydoğu illerinde uygulanan OHAL olarak adlandırılan olağanüstü hal uygulamasının 4 ay süreyle 9 ilde tekrar uzatılması ve PKK’nın propaganda yayınlarının önlenmesi konuları ele alınarak görüşülmüştür. Toplantıda sıra irtica konusuna gelmiştir, ilk önce MİT’in hazırladığı irtica raporu, sonrasında Emniyet Genel Müdürlüğü ve Dışişleri Bakanlığı’nın hazırladığı ‘İç ve Dış Güvenlik’ raporları sırasıyla okunmuştur. Sırada Genelkurmay Başkanlığı İstihbarat Dairesi tarafından hazırlanan ‘irtica’ konulu ayrıntılı rapor, daire başkanı Korgeneral Çetin Saner tarafından sunumu yapılmıştır. Rapor zehir zemberek ifadelerle doldurulmuş ve irticai faaliyetler olarak adlandırılan örnekler verilmiştir. Ayrıca RP’ni ciddi olarak eleştiren ifadelerle doldurulmuştur. Genelkurmay tarafından hazırlanan raporun sunumun ardından, toplantıya katılan Korgeneral Çetin Saner, OHAL Bölge Valisi Necati Bilican ve Emniyet Genel Müdürü Alaattin Yüksel toplantıdan ayrılmışlardır. Kısa bir aranın ardından toplantı tekrar başladığında, gündem maddelerinin müzakeresi yapılmaya başlanmıştır. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel yaşanan gelişmelere ilişkin endişelerini aktardığı konuşmasının ardından sözü DKK Oramiral Güven Erkaya almıştır. Erkaya konuşmasında Başbakanı suçlayıcı ve hesap sorucu bir üslup kullanmıştır. Özellikle Başbakan’ın üzerine RP’nin irticai akımlarla iç içe olduğu suçlamasıyla yüklenilmiş, ‘Laik Cumhuriyet ve Atatürk İlke ve İnkıpları’nın ciddi bir tehdit altında olduğunu belirtilmiştir. Başbakan Erbakan bu süreçte sessizliğini ve sükûnetini korumuştur. Erkaya’nın

ardından söz alan KKK Orgeneral Hikmet Köksal *'Bende dindar bir aileden geliyorum. Bizimde annelerimizin başında başörtüsü var. Ama biz, dine değil, dinin istismar edilmesine karşıyız'* sözleriyle Başbakan'a yüklenmeye devam etmiştir. Son olarak TSK adına Genel Kurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı, TSK'nin konuya ilişkin duyarlılıklarını anlatan ve özünde laikliğin önemi üzerinde durduğu toparlayıcı bir konuşma yapmıştır (Akpınar, 2006:179-181).

Askerlerin konuşmasının ardından Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan ve İçişleri Bakanı Meral Akşener'in gündeme ilişkin görüşlerinin yer aldığı konuşmalar ile toplantı devam etmiştir. Bu konuşmaların ardından sözü alan Tansu Çiller; demokratik rejime yönelik endişelerin yersizliğinden ve rejimin güvencesinin kendileri olduğunu belirten askerlere güven verme amaçlı bir konuşma yapmıştır. Yine Çiller konuşmasında, askeri ve polisiye tedbirlerin çözüm getirmeyeceği ve uluslararası platformda Türkiye'nin imajını zedelediğini ifade etmiştir. Çiller'in ardından Başbakan Erbakan, askerlerin hassasiyetinin yersiz olduğunu ve olayları basının abarttığını söyler ve iktidarları sürecinde yaptıkları uygulamaları ve hükümet çalışmaları hakkında bilgilendirme yapmıştır. Başbakan'ın eleştiri ve sorulara cevap vermek yerine hükümet çalışmaları hakkında bilgi vermesine ilk tepki DKK Oramiral Güven Erkaya'dan gelmiştir. Erkaya Cumhurbaşkanı'na dönerek *"Sayın Cumhurbaşkanım konumuz icraatın içinden değil, irtica ile mücadele (...). Biz bu konuya cevap verilmesini istiyoruz"* diyerek Başbakan'ın konuşmasını kesmiştir (Akpınar,2006:182). Oldukça gergin ve bir o kadar sert geçen MGK toplantısının sonunda MGK'nun asker kanadı, laikliğin korunması yönünde 22 maddelik bir kararlar paketinin hükümet tarafından hemen uygulanmaya konulmasını talep etmişlerdir. Ancak taslakta yer alan bazı maddelerden rahatsızlık duyan Başbakan; kararların tek tek verilmesi, toplantıda deklare edilmemesi ve ileriki bir tarihte ele alınması gibi isteklerde bulunmuştur. Cumhurbaşkanı'nın da desteği ile 22 maddelik önlemler paketi olarak adlandırılan paket bazı ifadeleri yumuşatılarak 18 maddeye düşürülür ve alınan kararların birkaç gün içerisinde hükümete gönderilmesi konusunda uzlaşmaya varılmıştır (Akpınar,2006:182-185).

Toplantıda Başbakan'a dayatılan önlemler paketi olarak adlandırılan kararların özünde, irtica ve laiklik konularına ilişkin, kuran kurslarının kapatılması, sekiz yıllık kesintisiz eğitim gibi maddeler yer almıştır. 28 Şubat tarihli MGK'nda uygulanması yönünde karar alınan 18 maddelik pakette yer alan hükümleri MGK Genel Sekreterliği şu ifadelerle kamuoyuna duyurmuştur; MGK'nın 28 Şubat 1997 tarihli ve 406 sayılı kararına Ek olarak sunulan 18 maddelik “*Rejim aleyhtarı irticai faaliyetlere karşı alınması gereken tedbirler*” ise şunlardır (t24, 2013).

1- Anayasamızda cumhuriyetin temel nitelikleri arasında yer alan ve yine anayasanın 4'üncü maddesi ile teminat altına alınan laiklik ilkesi büyük bir titizlik ve hassasiyetle korunmalı, bunun korunması için mevcut yasalar hiçbir ayırım gözetmeksizin uygulanmalı, mevcut yasalar uygulamada yetersiz görülüyorsa yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

2- Tarikatlarla bağlantılı özel yurt, vakıf ve okullar, devletin yetkili organlarının denetim altına alınarak Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği Milli Eğitim Bakanlığı'na devri sağlanmalıdır.

3- Genç nesillerin körpe dimağlarının öncelikle cumhuriyet, Atatürk, vatan ve millet sevgisi, Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyine çıkarma ülkü ve amacı doğrultusunda bilinçlendirilmesi ve çeşitli mihrakların etkisinden korunması bakımından:

a- 8 yıllık kesintisiz eğitim, tüm yurtda uygulamaya konulmalı.

b- Temel eğitimi almış çocukların, ailelerinin isteğine bağlı olarak, devam edebileceği Kuran kurslarının Milli Eğitim Bakanlığı sorumluluğu ve kontrolünde faaliyet göstermeleri için gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

4- Cumhuriyet rejimine ve Atatürk İlke ve İnkılaplarına sadık, aydın din adamları yetiştirmekle yükümlü, milli eğitim kuruluşlarımız, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun özüne uygun ihtiyaç düzeyinde tutulmalıdır.

5- Yurdun çeşitli yerlerinde yapılan dini tesisler belli çevrelere mesaj vermek amacıyla gündemde tutularak siyasi istismar konusu yapılmamalı, bu tesislere ihtiyaç varsa, bunlar Diyanet İşleri Başkanlığı'nca incelenerek mahalli yönetimler ve ilgili makamlar arasında koordine edilerek gerçekleştirilmelidir.

6- Mevcudiyetleri 677 sayılı yasa ile men edilmiş tarikatların ve bu kanunda belirtilen tüm unsurların faaliyetlerine son verilmeli, toplumun demokratik, siyasi ve sosyal hukuk düzeninin zedelenmesi önlenmelidir.

7- İrticai faaliyetleri nedeniyle Yüksek Askeri Şura kararları ile Türk Silahlı Kuvvetleri'nden (TSK) ilişkileri kesilen personel konusu istismar edilerek TSK'yi dine karşıymış gibi göstermeye çalışan bazı medya gruplarının silahlı kuvvetler ve mensupları aleyhindeki yayınları kontrol altına alınmalıdır.

8- İrticai faaliyetleri, disiplinsizlikleri veya yasadışı örgütlerle irtibatları nedeniyle TSK'dan ilişkileri kesilen personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlarında istihdamı ile teşvik unsuruna imkan verilmemelidir.

9- TSK'ya aşırı dinci kesimden sızmaları önlemek için mevcut mevzuat çerçevesinde alınan tedbirler; diğer kamu kurum ve kuruluşları, özellikle üniversite ve diğer eğitim kurumları ile bürokrasinin her kademesinde ve yargı kuruluşlarında da uygulanmalıdır.

10- Ülkemizi çağdışı bir rejimden ve din istismarının sebep olabileceği muhtemel çatışmalardan korumak için İran İslam Cumhuriyeti'nin ülkemizdeki rejim aleyhtarı faaliyet, tutum ve davranışlarına mani olunmalı, bu maksatla İran'a karşı komşuluk münasebetlerimizi ve ekonomik ilişkilerimizi bozmayacak, fakat yıkıcı ve zararlı faaliyetlerini önleyecek bir tedbirler paketi hazırlanmalı ve yürürlüğe konmalıdır.

11- Aşırı dinci kesimin Türkiye'de mezhep ayrılıklarını körüklemek suretiyle toplumda kutuplaşmalara neden olacak ve dolayısıyla milletimizin düşmanca kamplara

ayrılmasına yol açacak çok tehlikeli faaliyetler yasal ve idari yollarla mutlaka önlenmelidir.

12- T.C. Anayasası, Siyasi Partiler Yasası, Türk Ceza Yasası ve bilhassa Belediyeler Yasası'na aykırı olarak sergilenen olayların sorumluları hakkında gerekli yasal ve idari işlemler kısa zamanda sonuçlandırılmalı ve bu tür olayların tekrarlanmaması için her kademedede kesin önlemler alınmalıdır.

13- Kıyafetle ilgili kanuna aykırı olarak ortaya çıkan ve Türkiye'yi çağdışı bir görünüme yöneltecek uygulamalara mani olunmalı, bu konudaki kanun ve Anayasa Mahkemesi kararları taviz verilmeden öncelikle ve özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında titizlikle uygulanmalıdır.

14- Çeşitli nedenlerle verilen, kısa ve uzun namlulu silahlara ait ruhsat işlemleri polis ve jandarma bölgeleri esas alınarak yeniden düzenlenmeli, bu konuda kısıtlamalar getirilmeli, özellikle pompalı tüfeklere olan talep dikkatle değerlendirilmelidir.

15- Kurban derilerinin, mali kaynak sağlamayı amaçlayan ve denetimden uzak rejim aleyhtarı örgüt ve kuruluşlar tarafından toplanmasına mani olunmalı, kanunla verilmiş yetki dışında kurban derisi toplattırılmamalıdır.

16- Özel üniforma giydirilmiş korumalar ve buna neden olan sorumlular hakkında yasal işlemler ivedilikle sonuçlandırılmalı ve bu tür yasadışı uygulamaların ulaşabileceği vahim boyutlar dikkate alınarak, yasa ile öngörülmemiş bütün özel korumalar kaldırılmalıdır.

17- Ülke sorunlarının çözümünü "Millet kavramı yerine ümmet kavramı" bazında ele alarak sonuçlandırmayı amaçlayan ve bölücü terör örgütüne de aynı bazda yaklaşarak onları cesaretlendiren girişimler yasal ve idari yollardan önlenmelidir.

18- Büyük Kurtarıcı Atatürk'e karşı yapılan saygısızlıklar ve Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkındaki 5816 sayılı kanunun istismar edilmesine fırsat verilmemelidir.

Yukarıda 18 madde halinde verilen ve önlemler paketi olarak adlandırılan, tamamı TSK'nin hazırladığı ve toplantıda birkaç küçük değişiklik dışında kabul edildiği maddeler hükümete yapılan bir 'muhtıra' niteliği taşıdığı açıkça anlaşılmaktadır. 28 Şubat tarihli MGK toplantısı sadece verilen muhtıra niteliğindeki kararları ile değil, hukuki açıdan da sorgulanması gereken bir toplantı özelliği de taşımaktadır. Anayasal anlamda kurul üyesi olmayan Milli Güvenlik Genel Sekreteri'nin toplantıya katılması ve bunun resmi bildiride belirtilmesi tam bir hukuksuzluk örneği teşkil etmektedir denilebilir. Yine alınan kararların uygulanmasının denetiminin MGK Sekreterine verilmiş olması sivil iktidarın askeri denetime tabi olması ve bir anlamda sivil Başbakan'a karşılık askeri bir Başbakan atanması anlamına gelebilmektedir.

28 Şubat kararlarını Erdoğan (2007:23-24) şu şekilde değerlendirmektedir;

Bildirinin tüm metni 28 Şubat toplantısında yansıyan iradenin sistemin gerçek patronu olduğunu ve bu iradenin bir bakıma anayasal-kurucu iradeyi yansıttığını alenen ilan

etmektedir. Bu bildiri bize normal anayasal dönemin dışında olduğunu hatırlatmak ister gibidir. Bunun çok belirgin bir kanıtı, bildirin birçok yerinde, çeşitli konularda gerekli görülen tedbirlerin Kurulca “uygun bulunduğu” belirtilmek suretiyle, hükümete herhangi bir takdir yetkisi bırakılmadığının imâ edilmiş olmasıdır. Bunun gibi yurttaşların ve de muhtemelen hükümetin bildiride istendiği şekilde davranmamaları halinde bir takım “yeni yaptırımların” gündeme geleceğinin vurgulanmış olması bildirin arkasındaki iradenin kendini neredeyse anayasanın üstünde saydığını gösterir gibidir. Çünkü bu bildiride uygunsuz olduğu bildirilen temel hak kullanımları için gerek anayasada gerekse çeşitli yasalarda yığınla yaptırım öngörülmüş olduğuna göre, bu ifadeyle yürürlükteki hukuk düzeninin çerçevesini aşan bazı tedbirlerin ima edildiği sonucuna varmak gerekir.

28 Şubat süreci ve alınan kararlar pek çok araştırmacı ve hukukçu tarafından TSK'nin sadece Refah Partisi'ne karşı değil halkın iradesini yansıtan parlamento ve hükümete karşı yapılmış bir darbe olarak nitelendirilmektedir. Bu bildiri askeri kanadın, sembolik bir tehdit ve yaptırım tehdidi altında hükümete dikte ettirdiği görüşler olmaktadır. Hepsinden önemlisi, MGK bildirisi, sadece askeri bürokrasinin bağımlı olması gereken Bakanlar Kurulu'na değil; aynı zamanda parlamentoya verilmiş bir uyarı, bir tehdit niteliği taşımıştır. Ve böyle bir tehdidi, böyle bir uyarıyı hiçbir gerekçeyle, hiçbir şekilde savunmak mümkün olmamaktadır. Sorun RP, laiklik meselesi değil; demokrasi meselesi halini almıştır. 28 Şubat muhtırası, hemen hiçbir siyasi parti tarafından gerçekleştirilemeyecek talepleri ve kendisini daha önceki muhtıralardan ayıran MGK'nın anayasal statüsünün ardına saklanan yeni tarzıyla, askerinin “yeni bir siyasal düzen” hedefinin ve operasyonunun ilk aşaması olmuştur. Bu düzen RP'nin tamamen devre dışı bırakılacağı bir siyasal arenayı amaçlamıştır (Bayramoğlu, 2007:127-138).

28 Şubat süreci ve alınan MGK kararları Türk Siyasi tarihinin sayfalarına kara bir dönem olarak girerken, ileride bu kararlar ‘Post Modern Bir Darbe’ olarak nitelendirilecek ve darbenin ardından yaklaşık 15 yıl sonrasında süreç ve süreci oluşturanlar yargıya intikal ettirilerek hesap sorulmaktadır.

3.3. 28 Şubat Kararlarının Uygulanma Sürecinde Asker-Siyasetçi Çekişmesi

28 Şubat tarihli MGK toplantısının ardından medya sürekli olarak darbe haberleri yapmaya başlamıştır. Başbakan, gerek medyada çıkan haberler ve gerekse ordu ile arasındaki gerilimi yumuşatmak amacıyla ‘suni gündemlerle lüzumsuz gerginliğe gerek yok’ açıklamasını yapmıştır. 28 Şubat tarihli MGK kararları RP kurmayları arasında da gerginliğe ve tartışmalara neden olmuştur. Bazı RP’li yöneticiler alınan kararların uygulanmayacağı yönünde görüş bildirmesi ve TSK’ni hedef alan açıklamalarda bulunmasının basında haber olarak yapılması üzerine, Genelkurmay Genel Sekreterliği 8 Mart 1997 günü bir basın bildirisi yayınlamıştır. Genelkurmayın basın bildirisi, 28 Şubat tarihli MGK toplantısından sonra TSK’ni hedef alan açıklama ve ifadelerin yarattığı rahatsızlığı ifade etmeye yönelik olmuştur. Bildiri aşağıdaki şekliyle kamuoyuna duyurulmuştur:

TSK Anayasal bir kuruluştur, görev ve sorumlulukları yasalarla tespit edilmiştir. TSK geleneksel bir görev bilinci ve vazife anlayışı gereği, emrinde olduğu yüce milletimizin güvenliği ile Anayasamızın temel niteliklerinin korunmasında ve yasaların kendisine verdiği yetki ve sorumluluğun hudutlarının tayin ve tespitinde fevkalade hassastır. Bu hassasiyet TSK’nın özünde var olan demokrasiye bağlılığından doğmaktadır. Yüce Türk Milleti, Atatürk’ün kendisine emanet ettiği, laik ve demokratik Cumhuriyet’in tüm imkânlarından istifade ederek, çağdaş medeniyet yolunda azimle ilerleyecektir. Buna hiç kimse mani olamaz ve olamayacaktır. Hal böyle iken, zaman zaman TSK’yı siyasi polemiklere konu etmek veya şu veya bu şekilde Silahlı Kuvvetler’i siyasetin içineymiş gibi göstermek üzüntü vericidir. MGK yasal bir platformdur. Komutanlar görüş ve düşüncelerini MGK’nın bir üyesi olarak, burada özgür bir şekilde dile getirmektedir. Kamuoyuna saygıyla duyurulur (Akpınar,2006:203).

Genelkurmay basın bildirisiyle yetinmez, askere yakınlığı ile bilinen bazı bakanlar aracılığı ile hükümete alınan kararların acilen uygulanması aksi halde askerin yeni tedbirler alacağı yönünde mesajlar yollamıştır. Genelkurmay her ne olursa olsun sivil iktidar üzerinde hakimiyet kurma amacıyla ve gayretinde olmuştur. Hatta bu süreçte hükümet üzerinde sivil baskı oluşturmak adına, geçmişte hiç yapmadığı şekilde STK’ları, basın ve medya grupları ve iş

çevrelerine brifingler vereceğini duyurmuştur. Görüldüğü üzere askeri otorite aldığı kararların uygulanması yolunda her türlü yöntemi denemiş ve baskısını arttırmıştır. Aslında Genelkurmay alınan kararların uygulanması konusunda RP'den çok DYP'ne güvenmekte ve uygulama adımlarını DYP'den beklemiştir. Bu durum Tansu Çiller'e iletildiğinde, Çiller DYP'li bakanları toplar ve durum hakkında görüşürler. Bakanlardan bazıları alınan kararların hepsinin uygulanmasının mümkün olmadığını söylemeleri ve anlaşmazlık nedeniyle konu Bakanlar Kurulu'na taşınmak üzere anlaşılmıştır. Durumu Başbakan Erbakan'a ileten Çiller, Başbakan'dan gelen olumlu yanıt sonucunda 28 Şubat kararlarını Bakanlar Kurulu'na getirir ve kabul edilmesini sağlamıştır. Bakanlar Kurulu'nda onaylanan kararların uygulanmasının takibi için bir komisyon kurulmuştur. Bu süreçte 28 Şubat kararlarının uygulanması daha çok DYP'li bakanların üzerine düşmüştür (Akpınar, 2006:204-207).

Alınan kararların ilk uygulama sürecinde özellikle İçişleri, Adalet, Sağlık ve Kadın ve Aile Bakanlıkları harekete geçmişlerdir. Kuran kurslarının kapatılması, kurban derilerinin THK dışında başka bir kurumca toplanmasının yasaklanması, kamu kurum ve kuruluşlarında kılık kıyafet yönetmeliğine uyulması yönünde yapılan uyarılar, çeşitli vakıf ve derneklere yapılan baskınlar, İstanbul'da sarık ve cübbe giymiş bazı vatandaşların tutuklanması, savcı ve hâkimlere kanunlara titizlikle uyulması yönünde gönderilen genelge gibi pek çok 28 Şubat Kararı niteliğinde uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Yine bu süreçte Milli Eğitim Bakanı 8 yıllık kesintisiz eğitime 1997 yılı içerisinde başlanacağını açıklamıştır (Yüksel, 2004:82-84).

Görüldüğü gibi, Genelkurmay alınan kararların uygulanması konusunda hükümet dahil olmak üzere her kurumu adeta denetlemiş ve sıkı bir şekilde takip etmiştir. Bu süreçte özellikle bazı medya mensupları alınan kararların uygulanması konusunda görüş bildirirken, bazıları ise kararların uygulanmasının mümkün olmadığı şeklinde görüş bildirmişlerdir. Yine aynı süreçte Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel de kararların MGK tarafından

alındığı ve hükümetin de kabul ettiği gerekçesiyle uygulanması gerektiği şeklinde ifadelerde bulunmuştur (Yüksel, 2004:84).

3.4. 28 Şubat Sonrası MGK Toplantıları ve Yaşanan Gelişmeler

28 Şubat tarihli, MGK toplantısı sonrası gözler 31 Mart tarihli MGK toplantısına çevrilmiştir. 31 Mart tarihli MGK toplantısında komutanlar, hükümete zaman vermek ve olacakları bekleyip görmek amacıyla sessiz kalmış ve 28 Şubat kararlarını toplantıda gündeme getirmemişlerdir. Bu durum hükümet kanadında da memnuniyetle karşılanmıştır. Oysa Genelkurmay çok geçmeden 2 Nisan günü yaptığı açıklama ile hükümetin MGK kararlarını uygulamaya sokmayarak oyalama taktiği izlediğini ve durumdan dolayı rahatsızlıklarını ifade ederek, ‘sabrın taşıdığını’ bildirilmiştir (Akpınar, 2006:209). Genelkurmay’ın 2 Nisan tarihli açıklamasının hemen ardından çeşitli partilere mensup 51 milletvekili Milli Mutabakat Hükümeti kurulması için partilere çağrıda bulunmuşlardır. Sakin geçen MGK toplantısının ardından Türkiye’yi hareketli ve gerilim dolu günler karşılamıştır. Bu süreçte askerler MGK kararlarının hayata geçirilmesi ve RP’nin iktidardan uzaklaştırılması konusundaki kararlılıklarını medyaya verdikleri demeçlerle sık sık vurgulamaya devam etmiştir.

Hükümetin diğer ortağı DYP’den çatlak sesler ve hükümetten ayrılma isteği dillendirilmeye başlamıştır. Sağlık Bakanı Yıldırım Aktuna, Sanayi ve Ticaret Bakanı Yalım Erez ve bazı DYP’li milletvekilleri Çiller’e hükümetten çekilme yönünde baskı uygulamaya başlamışlardır. Artan baskılar sonucu Çiller, hükümet ortağı olan Erbakan’a karşı muhalefet sergileyen bir politika sergilemeye başlamıştır (Akpınar, 2006:210-211).

Nisan ayı içerisinde DYP il başkanları ile İstanbul’da bir toplantı düzenlemiş, toplantı sonucunda hükümet ortaklığının devamı konusunda ortak bir bildirge yayınlanmıştır. Bildirgede, REFAHYOL iktidarına karşı yapılan uygulamalar, politikalar ve söylemler sert bir dille eleştirilerek, iktidar karşıtlarına meydan okunmuştur. Cumhurbaşkanı’ndan medyaya, muhalefetten işadamlarına karşı geniş bir kesime meydan okuyan bildirge de ayrıca MGK için ‘Anayasal statüsü bulunan

güç odağı' tanımlaması yapılmıştır. İl Başkanları ile toplantının yapıldığı gün Çiller'in Genelkurmay komuta kademesinde yer alan generalleri emekliye sevk etme planları yaptığı söylemleri hızla yayılarak Genelkurmay'a ulaşmıştır. Refah Partisi ile koalisyon yapması eleştirilen Çiller bu haberin ardından eleştirilerin odağına yerleşmiştir. Süreç, Genelkurmay ile Çiller arasındaki ilişkilerin gerilmesine yol açmıştır (Yüksel, 2004:87).

Hükümet ile askerler arasındaki gerilim giderek tırmanırken ani bir gelişme daha yaşanmıştır. Hükümette DYP kanadından Bakan olarak görev yapan Yalım Erez ve Yıldırım Aktuna, daha önce dile getirdikleri rahatsızlıklarını gerekçe göstererek istifa etmişlerdir. Kulislerde DYP kanadındaki muhalif milletvekillerinin bir araya gelerek hükümeti düşürecekleri iddiaları dolaşmıştır (Yüksel, 2007:90). Tüm bu gelişmeler yaşanırken medya günler öncesinden, MGK kararlarının uygulanması konusunda yeterli kararlılığı göstermeyen hükümetin Nisan ayında yapılacak MGK toplantısında sıkıştırılacağını yazılmıştır. 26 Nisan 1997 tarihli MGK toplantısı beklenildiği şekilde gergin bir havada geçmiştir. Toplantı gündeminde yine irtica konusu yer almış ve toplantıya hazırlıklı gelen komuta kademesi kararların uygulanmaması ile ilgili sıkıntıları dile getirilmiştir. Çiller ortamı yumuşatma gayretleri içerisinde olsa da, Başbakan Erbakan komutanların hedefine konulmuştur. Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya toplantıda şeriatçıların açtığı dövüş okulları hakkında neden bir şeyler yapılmadığını, Kaddafi'nin komutanı olduğunu söylediği İslami Halk Komutanlığı'na Erbakan'ın üye olup olmadığını sormuştur. Başbakan'a ayrıca Erzurum'da sahneye konulmuş "Bir Halk Düşmanı" adlı tiyatro oyunu hakkında Vali'nin neden yeterli işlem yapılmadığı Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Hikmet Köksal tarafından sorulmuştur. Toplantı 28 Şubat MGK'sından sonra en sert geçen toplantı özelliğini taşıırken, Erbakan sessizliğini korumuştur (Akpınar, 2006:226-232). Tansu Çiller zaman zaman hükümet ortağı Erbakan'ı savunmak için müdahalede bulunsa da, komutanlar eleştirilerin dozunu arttırmışlardır. Toplantı sonucunda rejim aleyhtarı irticai faaliyetlere yönelik uygulanması istenen tedbirlerin safhalarının Bakanlar Kurulu'na takibi için etkin bir çalışma yapılması üzerinde görüş birliğine varıldığı açıklanmıştır.

Toplantı sonrasında medya hükümete yönelik eleştirilerin dozunu giderek arttırmış, artık REFAHYOL hükümeti için daha sıkıntılı bir süreç başlamıştır. Pek çok STK, sermaye örgütleri, işçi örgütleri ve muhalefet grupları hükümete karşı eylem ve toplantılar organize etmeye başlamıştır (Akpınar, 2006:232). Daha önceden kararlaştırılan ve yapılacağı duyurulan brifinglerden ilki 29 Nisan günü medya yöneticiler ve yazarlara ikincisi ise 2 Mayıs günü ise; üniversiteler, işçi ve işveren örgütleri temsilcilerine verilmiştir. Her iki brifingin de ana konusu irticai faaliyetler ve rejim tehlikesi konulu olup, toplumun her kesimi mücadele için göreve çağrılmıştır. Orgeneral Çetin Doğan brifingte yaptığı konuşmada, “*Türk Silahlı Kuvvetleri laik, demokratik, sosyal hukuk devletini bozmak isteyen ve içeriden kaynaklanan tehditlere karşı da sorumluluk sahibidir. Bu tüm yurttaşların sorumluluğudur. Ancak bizim farkımız, elimizde silah olmasıdır. Silah olduğu için doğru yerde, halkın istediği yönde ve doğru zamanda kullanma bilincindeyiz*” sözleri ile brifinge katılanlara iç tehditlere karşı askerinin silahlı müdahale yapılabileceği yönünde bir ifade de kullanılmıştır (Yüksel , 2004:91).

Başlangıçta askeri ve sivil kuruluşların baskısı ile Erbakan’ı istifa etmeye zorlayan komuta kademesi, sonrasında işi silahlı müdahale noktasına kadar götürebileceğini söylenmiştir. Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere, TSK’nin komuta kademesi başından beri iktidara gelmesini ve iktidarda kalmasını istemediği RP’ni her ne şekilde olursa olsun görevden almak istediğini açıkça ifade etmiştir.

28 Şubat süreciyle başlayan ve MGK toplantıları, brifingler ve çeşitli kuruluşların baskısıyla devam eden RP’ni yıldırma ve hükümetten istifa süreci işletilmeye devam ederken gelişmeler durmamıştır. Çalışmanın bu bölümünde, REFAHYOL hükümetinin istifasına kadar geçen süreçte yaşanan gelişmelerden; ‘*sekiz yıllık kesintisiz eğitime karşı yapılan eylemler*’, ‘*Refah Partisi için açılan kapatma davası*’, ‘*31 Mayıs tarihli MGK toplantısı*’ ve bu süreçte ‘*asker ile polis arasındaki psikolojik çatışma*’ alt başlıklarda ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

3.4.1. Sekiz Yıllık Kesintisiz Temel Eğitim Karşıtı Eylemler

Askerlerin dayatmalarından ve baskılarından rahatsızlık duyan RP tabanı, özellikle sekiz yıllık kesintisiz eğitimin uygulanmaması yönünde tepkilerini dile getirmeye başlamıştır. Gelişmelere sadece RP tabanı değil bazı kuruluşlar da tepkili ve rahatsız olmuştur. Başkanlığını Erol Yazar'ın yaptığı Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD) ve bazı kuruluşların temsilcileri, imam hatip okullarının kapatılmaması amacıyla Başbakan'ı ziyaret etmişlerdir. Toplantıda temsilciler Başbakan'a sekiz yıllık eğitimin 5+3 şeklinde uygulanması önerisini sunmuşlardır (Yüksel, 2004:92). Görüşmenin ardından Başbakan Erbakan aynı görüşünün 5+3 yönünde olduğunu bildiren bir açıklama yapmıştır. Ancak bazı gazetecilerin Mecliste RP Milletvekili İbrahim Halil Çelik'e bu konu ile ilgili sorduğu soruya Çelik'in "RP iktidarında imam hatipleri kapatmaya kalkarsanız kan dökülür" cevabı gerilimi tırmandırmaya yetmiştir. Çelik'in cevabının basında yer alması üzerine Ankara DGM Başsavcılığı TCK 312. madde uyarınca bu sözler üzerine dava açmıştır. Genelkurmay Başkanlığı da Çelik'in ifadeleri üzerine sert bir yazılı açıklama yapmıştır (Yüksel, 2004:92).

Gelişmeler ve iktidar milletvekillerinin sekiz yıllık eğitim konusundaki kararlı ve sert muhalefeti, iktidar yanlısı vatandaşların tepkilerini sokağa taşımaları için gereken ortamı hazırlamıştır. İlk olarak 9 Mayıs günü Bingöl'de imam hatiplerin kapatılmasına karşı eylem düzenlenmiştir. Bu eylemin ardından 11 Mayıs günü İstanbul Sultanahmet Meydanı 30 bin kişinin katıldığı bir tepki mitingine sahne olmuştur. MGK kararları ile zorla kapatılması istenen imam hatip okulları ve başörtüsüne destek vermek amacıyla düzenlenen Sultanahmet Mitingine RP'li Milletvekilleri ile Tansu Çiller de katılmıştır. Tansu Çiller mitingde muhalefetin medya ile anlaşarak bir darbeye zemin hazırlaması ve darbe çığırkanlığı yapmasını eleştiren bir konuşma yapmıştır. Tansu Çiller konuşmasında muhalefeti ve işbirlikçisi medyayı halka şikayet ettiği gibi aynı zamanda geçmişten beri bazı medya gruplarına devlet tarafından verilen teşvikleri de açıklamış, iktidarlara döneminde bu teşviklerin kaldırılmasının medyanın takındığı tavrın nedeni olduğunu söylemiştir.

Ertesi gün gazeteler Tansu Çiller gazetelere savaş açtığı haberiyle manşet olmuştur (Yüksel, 2004:94-95).

3.4.2. Refah Partisi'ni Kapatma Davası

Sekiz yıllık kesintisiz eğitime karşı gerçekleştirilen protesto ve mitinglerin ardından hükümet ile muhalefet arasındaki gerilimde tırmanmaya başlamıştır. Muhalefetteki ANAP, DSP ve CHP Grup Başkanvekillerinin ortak imzaları ile 16 Mayıs günü hükümet aleyhinde “Halkın inananlar ve inanmayanlar diye bölündüğü, kardeş kavgası ortamı oluşturulduğu ve Cumhuriyetin temel niteliklerinin tehlikede olduğu” gerekçeli bir gensoru önergesi verilmiştir. 20 Mayıs günü sert tartışmaların yaşandığı Meclis'te muhalefetin önergesi 265 kabul oyuna karşılık 271 oyla reddedilmiştir. Gensoru oylamasının ertesi günü Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, Türkiye’de ilk kez iktidardaki bir partinin kapatılması için Anayasa Mahkemesi’ne dava açmıştır. Başsavcı kapatma davasının açılma nedenini, RP’nin laiklik ilkesine karşı eylemlerin odağı haline gelmesi olarak ifade etmiştir. RP ‘nin Anayasa’nın 68. ve 69. maddelerine aykırı tutum ve davranışlarda bulunduğu iddiasıyla hazırladığı iddianamede Başsavcı partinin tamamen kapatılmasını istemiştir. İddianamede ayrıca Başbakan’ın ve bazı RP’li Milletvekillerinin sözleri kapatma davasına gerekçe olarak yer almıştır (Ersevel, vd., 2002:579).

Başsavcının kapatma davası üzerine RP grubu olağanüstü toplanarak durum değerlendirmesi yapmıştır. Başbakan grup toplantısında, iddiaların asılsız olduğunu ve partisinin kapatılmayacağını savunmuştur. RP’ne kapatma davasının açıldığı gün bir başka gelişme daha yaşanmıştır. Sivil toplum örgütleri cephesinde de hükümetin hemen iş başından uzaklaştırılması için ortak bir bildiri yayınlanmıştır. TİSK, TOBB, TESK, TÜRK-İŞ ve DİSK başkanlarının imzasını taşıyan bildiride laik, çağdaş ve Atatürkçü çizgideki bir hükümet isteği dile getirilmiştir. Sivil toplum örgütleri hükümeti tehdit eden bir eylem planını da bu bildiride açıklamışlardır. Hükümetin çekilmemesi durumunda uygulanacağı duyurulan plana göre günde iki saat şalterin indirilmesi ve kontakların kapatılması kararlaştırılmıştır (Yüksel, 2004:99-101).

Görüldüğü gibi, demokratik yollarla ve seçimle işbaşına gelmiş, millet iradesini temsil eden bir hükümet çeşitli yollar ve oyunlar ile iktidardan uzaklaştırılmak istenmiştir. Ayrıca RP hakkında açılan kapatma davası, hükümetin devamlılığını zora sokmuştur. Davanın hemen ardından DYP'li Milletvekillerinin istifaları sonucunda DYP'nin Meclisteki Milletvekili sayısı 117'ye düşmüştür. Artık her yaşanan gelişme hükümetin çözülme sürecini hızlandırırken, REFAHYOL hükümeti hızla sona doğru yaklaşmıştır (Akpinar, 2006:262).

Yaşanan gelişmelerin ardından normal koşullarda Ağustos ayında toplanması gereken Yüksek Askeri Şura (YAŞ) 26 Mayıs tarihinde olağanüstü toplanmıştır. Şura'da irticai faaliyetlerle ilişkisi bulunduğu belirtilen subay ve astsubayların dosyaları ele alınmıştır. Toplantıda üçü albay olmak üzere 61 subay ve 100 astsubay olmak üzere toplam 161 kişinin ordudan ilişkisinin kesilmesi istenmiştir. Başbakan Erbakan istenen tüm dosyaları itiraz etmeden imzalamak zorunda kalmıştır. YAŞ toplantısında ayrıca Erbakan'a Milli Askeri Stratejik Konsept (MASK) hakkında da bilgi verilmiş, öncelikli tehdidin artık irtica olduğu belirtilmiştir (Ersevel, v.d., s.581). Görüldüğü gibi TSK hükümeti işlemez hale getirmek ve Başbakan'ı sindirmek adına YAŞ toplantısını yaklaşık 2 ay öncesine çekmiştir. Ayrıca toplantıda en büyük tehdit olarak adlandırılan irtica tanımlaması ile RP'ni bir anlamda özdeşleştirilen belgeye de Başbakan imza atmamak zorunda kalmıştır.

3.4.3. MGK'nun Kuruluş Yıldönümü ve 31 Mayıs 1997 Tarihli MGK Toplantısı

Tüm bu gelişmeler yaşanırken Tansu Çiller ile Erbakan arasında Başbakanlık gerilimi yaşanmıştır. Tansu Çiller'in tüm ısrarına rağmen Erbakan'ın Başbakanlık koltuğundan çekilmeye niyetli olmayan tavrı nedeniyle Çiller Erbakan'ı hükümetten çekilme ile tehdit etmiştir. Tansu Çiller 28 Mayıs günü yaptığı grup toplantısında hükümetin devam etmesinin mümkün olmadığını açıklamıştır. Toplantının ardından Erbakan ile görüşen Çiller Erbakan'dan Başbakanlık görevini devralamamıştır. Bunun üzerine Çiller ertesi gün DYP Genel İdare Kurulu'nu toplantıya çağırmıştır. Toplantının henüz başında Erbakan, toplantının durdurulmasını isteyerek Çiller ile

görüşme talebinde bulunmuştur. İki liderin görüşmesinden sonra Erbakan geri adım atarak, Başbakanlık görevini Haziran ayı sonunda Çiller'e devretmeyi kabul etmiştir. Görüşmede Erbakan partisi hakkında kapatma davası nedeniyle Siyasi Partiler Yasası'nda değişiklik yapılması isteğinde bulunur, iki lider anlaşınca Başbakanlık krizi sona ermiştir (Yüksel, 2004:101).

28 Mayıs günü aslında bir kriz aşılmış belki de Başbakanlık devri ile hükümetin düşürülmesi süreci durdurulabileceken, 29 Mayıs akşamı Kanal D'deki Arena programında RP Rize Milletvekili Şevki Yılmaz'ın 1994 yılında yaptığı gizli bir konuşmanın video bandının yayınlanması işleri tekrar zora sokmuştur. Yılmaz konuşmasında Meclis ve milletvekillerine ağır hakaretler etmekte ve aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin dininin Hıristiyanlık dini olduğunu iddia etmiştir. Ertesi gün medya bu haberle çalkalanır ve geniş yer bulmuştur. Basında Yılmaz'ın sözlerinin tepkisi sürerken MGK'nun 64. Kuruluş yıldönümünün kutlanacağı tören ve MGK toplantısı 31 Mayıs günü gerçekleştirilmiştir. Gelişmeler ve hükümetin alınan MGK kararlarını uygulamadaki gecikmeler yüzünden 28 Şubat MGK'sından sonra en sert toplantısı yapılmıştır. Toplantıda yaşanan her gelişme yüzünden hükümet ağır bir dille eleştirilmiştir. Görüldüğü gibi 28 Şubat ile başlayan süreçte MGK toplantılarında TSK'nin komuta kademesi hükümeti her şeyi gerekçe göstererek sürekli eleştirmiş ve toplantı gündemlerini kendileri belirlemişlerdir (Akpınar, 2006:275).

Yine toplantıda çok çarpıcı bir iddia ortaya atılarak hükümetten hesap sorulmuştur. Deniz Kuvvetlerinde askerlik hizmetini yapan Kadir Sarmusak isimli mesleği Emniyet İstihbarat Daire Başkanlığında polis memurluğu olan şahsın ajan olduğu ve askeri bilgileri Emniyete servis ettiği ifade edilmiştir. Basında 'Köstebek Skandalı' olarak yer bulan olayda adı geçen Kadir Sarmusak askerler tarafından sorgulandığında istihbarat görevini, İstihbarat Daire Başkanvekili Bülent Orakoğlu'nda aldığını söylemiştir (Akpınar, 2006:276). Bu olay asker ile hükümet arasındaki gerginlik ve karşılıklı güvensizliğin anlaşılması bakımından oldukça çarpıcı bir örnek olarak siyasal tarihimize girmiştir.

3.4.4. 28 Şubat Sürecinde Polis-Asker Çatışması

Türk siyasi tarihine ‘Köstebek Skandalı’ olarak giren olay, asker ve polis arasındaki çatışmanın varlığını göstermesi bakımından oldukça önem taşımaktadır. Emniyet İstihbarat Dairesi 1997 Mayıs ayı başında DKK’ndan bir belgeyi ele geçirmiştir. Belge TSK bünyesinde BÇG adlı illegal bir oluşumun gerçekleştirildiğini ve görev tanımlamasının insanları fişlemeye yönelik olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca BÇG’nun faaliyetleri bir darbe hazırlığının göstergesi olmuştur. Emniyet ele geçirdiği belgeyi İçişleri Bakanlığı ile paylaşmıştır. Silsile yoluyla Başbakan’a kadar ulaşan belge ile hükümet BÇG’nun varlığından ve faaliyetlerinden haberdar olmuştur. Durum silsile yoluyla Cumhurbaşkanı ve Genelkurmay Başkanı’na iletilindiğinde, Genelkurmay bu sayede polis tarafından izlendiğini öğrenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin iki önemli kurumu birbirleri ile karşı karşıya kalmışlardır. TSK Emniyeti casusluk yapmakla, Emniyet ise TSK’ni darbe hazırlığı ile suçlamıştır. İç Hizmet Kanunu’nun 35. maddesini dayanak göstererek durumdan vazife çıkardığını savunan TSK’ne karşı, Emniyet’te Polis Vazife Kanunu’nun Ek 7. maddesine dayanarak böyle bir belgeyi değerlendirip hükümete bildirmeyi kendisinin haklı olduğunu savunmuşlardır (Yüksel, 2004:103-105). Hükümetin istifası sonrasında basına da yansıyan bu olayın kahramanları Kadir Sarmusak ve Bülent Orakoğlu casusluk suçlaması ile Askeri Mahkemede yargılanmış ve beraat etmiştir. Dava sonucunun beraatla sonuçlanması BÇG’nun illegal bir yapılanma olduğunun dolaylı yoldan Genelkurmay tarafından da kabullenildiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

3.5. Refahiyol Hükümeti’nin İstifası

TSK’nin baskıları ve toplumu hükümete karşı örgütlenme çabalarına giriştiği brifingler, hükümet kanadında duruma karşı pozisyon alınması sonucunu doğurmuştur. RP, DYP ve BBP liderleri ortak hareket etme ve Çiller’in Başbakanlığı’nda kurulacak yeni hükümete güvenoyu desteği sağlanması konusunda anlaşmaya varmışlardır. Üçlü zirvenin ardından Tansu Çiller ; *“Milletin dışında hiçbir organa teslim edemeyiz ülkeyi. Çözüm halktır, halkın iradesidir. Demokraside*

bütün kurumların kendi işlevlerini yapma gereği vardır. Her kurum kendi işini bilecek” açıklaması ile kararlılığını ifade etmiştir. Üçlü zirveden alınan karar uygulamaya konulma sürecinde iken, her gün medyada RP’li Milletvekilleri ile ilgili yeni yeni kasetler gündeme gelmiştir. Ortaya çıkan kasetlerdeki görüntü ve konuşmalardan dolayı Genelkurmay Milletvekilleri hakkında suç duyurusunda bulunmuşlardır. Anayasa Mahkemesi’ne açılan RP kapatma davasına dayanak teşkil etmemesi açısından dönemin RP’li Milletvekilleri partilerinden istifa etmek zorunda kalmışlardır (Yüksel, 2004:112).

Gelişmeler durmak bilmemiş, üçlü zirvenin ardından hükümetin geleceği konusunda liderler nezdindeki endişeler azalmıştır. Ancak DYP’li Milletvekillerinin istifalarına bir yenisini daha eklenmiştir. Turizm Bakanı OLAN Bahattin Yücel partisinden istifa etmiştir. DYP’li Milletvekillerinin istifaları, kulislerde Genelkurmay’ın hükümeti düşürme çabaları olarak dillendirilmeye başlanmıştır. Bu arada kulislerde bir başka iddia daha dolaşmıştır ‘darbe’. Tüm bu söylentiler ve gelişmeler içerisinde Başbakan Erbakan üçlü zirveden çıkan anlaşmaya güvenerek, Başbakanlık görevinde bir yılını bile dolduramışken görevi Çiller’e devretmek üzere 18 Haziran 1997 günü Cumhurbaşkanlığı Köşküne çıkmıştır. Başbakan, üçlü zirvede imzalanan 282 Milletvekilinin de imzalarının bulunduğu belgeyi Cumhurbaşkanı’na sunmuştur. Görevini Çiller’e devrettiğini ve yeni kurulacak hükümetin güvenoyu sorunu yaşamayacağı bildirilmiştir (Akpınar, 2006:278). Halkın %21 oyunu alarak bir koalisyon hükümeti ile Başbakanlık koltuğuna oturan Erbakan, iktidarda bir yılını doldurmadan istifa ettirilmek zorunda kalmıştır. Görevin Çiller’e verileceği düşüncesiyle Erbakan Köşkten ayrılmıştır.

Göreve geldiği günden beri TSK’nin hedefi halindeki REFAHYOL hükümetinin düşürülmesi ve yerine RP’nin olmayacağı bir hükümet formülü bu istifadan çok önce gündeme gelmiş ve konuşulmuştur. Erbakan istifasının ardından cebindeki Meclis aritmetiğine de güvenerek, Cumhurbaşkanı’nın hükümet kurma görevini Tansu Çiller’e vermesini beklemiştir. Ancak Cumhurbaşkanı teamüllere uymamış ve hükümeti kurma görevini 20 Haziran günü Çiller yerine, seçimlerden üçüncü parti olarak çıkan ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz’a vermiştir (Yüksel, 2004:115).

Göreve geldiği günden beri her şekilde işlevini yitirmesi için baskı altında tutulan ve eleştirilen REFAHYOL hükümeti son bulmuştur. Ancak, seçimle iktidara gelen bir hükümet ise, seçimle değil entrika ve baskı ile görevden uzaklaştırılmıştır. Yıllar sonra tarihe kara bir leke olarak geçen dönem ve süreç, kendisiyle hesaplaşmak zorunda kalmıştır.

3.6. ANASOL-D Hükümeti ve ANASOL-D Hükümeti Dönemindeki Gelişmeler

Cumhurbaşkanı tarafından hükümet kurma görevinin Mesut Yılmaz'a verilmesinden sonra Meclis'te RP'nin yer almayacağı bir hükümet kurulması yönünde uzlaşya varılmıştır. Meclis aritmetiği hiçbir siyasi partiye tek başına hükümet kurma imkanı vermediğinden, yeni bir koalisyon arayışı başlamıştır. Ancak pek çok milletvekili partilerinden istifa etmekte, siyasi partilerin milletvekili sayıları sürekli değişmiştir. İstifa eden milletvekilleri ya başka bir siyasi partiye geçmekte ya da bağımsız milletvekili olarak kalmıştır. Meclisin adeta bir milletvekili sirkülasyonu içerisinde olduğu görülmüştür.

Bu belirsizlik ve kaos ortamında koalisyon arayışlarına ANAP, DSP ve partilerinden ayrılan DYP milletvekillerinin kurduğu DTP üçlü bir koalisyon ortaklığı oluşturmuştur. Koalisyonun milletvekili sayısı güvenoyu için yetersiz olmuş, ancak bu sorun dışarıdan CHP'nin vereceği destekle aşılmıştır. 30 Haziran 1997 günü CHP'nin koalisyon ortağı olmadan dışarıdan verdiği destekle ANASOL-D hükümeti kurulmuştur (Yüksel, 2004:116). Yeni hükümet kurulmuş ve güvenoyu için geri sayım başlamıştır. 12 Temmuz günü Meclis'te yapılan güven oylamasında ANASOL-D Hükümeti 256 ret oyuna karşılık 281 oyla güvenoyu alarak resmen onaylanmıştır. Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığında kurulan ANASOL-D Hükümeti, pek çok çevre tarafından 'ulusal uzlaşma olarak' tanımlanmıştır. Hükümet kabinesi 21 ANAP, 11 DSP, 5 DTP ve bağımsız milletvekili Yalım Erez'den oluşturulmuştur. Mesut Yılmaz'ın güvenoyu sonrası yaptığı konuşmada "Uzlaşma, hoşgörü ve anlayış içerisinde çözülemeyecek sorun yoktur. Hükümetimizin yolu Büyük Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda çizdiği yol olacaktır" ifadeleri daha sonra

medyada, Genelkurmay'ın isteğiyle kurulan vesayetçi hükümet yorumlarına neden olmuştur (Tayyar, 2009:107).

Yeni hükümet kurulmuş sivil-asker arasındaki sular biraz olsun durulmuştur. Bu süreçte RP kapatma davasının sıkıntılarını, DYP ise hızlı milletvekilleri istifalarının şokunu yaşamıştır. ANASOL-D Hükümeti'nin kurulmasından sonra DYP bir istifa ile daha sarsılmıştır. DYP Kilis Milletvekili Doğan Güreş'in istifasıyla partinin Meclis'teki milletvekili sayısı 90'a düşmüştür. Seçimlerden 135 milletvekili çıkaran DYP bir yıl gibi bir sürede 45 milletvekilinin istifası sonucunda ciddi bir güç kaybı yaşamıştır (Akpınar, 2006:332). Türkiye'de gerginlik azalsa da gündem sürekli yeni gelişmeler ile değişmiştir. Temmuz ayı ortasında Çiller'in "CIA hesabına casusluk yaptığı" iddiasıyla Genelkurmay Askeri Savcılığında soruşturma açılmıştır. Yeni kurulan hükümet ise ilk icraat olarak "boşalmış bir Hazine ve Cumhuriyet tarihinin en büyük bütçe açığını" gerekçe göstererek zam yağmurunu gerçekleştirmiştir. 28 Şubat sürecinde askerlerin ısrarla uygulanmasını istedikleri sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim kanunu 22 Temmuz günü Bakanlar Kurulu'nda görüşülerek kabul edilmiş ve Meclis'e gönderilmiştir. Her ne kadar ANAP kanadında Sekiz yıllık kesintisiz temel eğitime karşı sesler yükselse de Mesut Yılmaz diğer koalisyon ortaklarının isteği ve MGK'nın dayatmalarına karşı koyamayacağı için yasayı, tabanına şimdilik kaydıyla uygun gördük şeklinde ifade etmiştir. Mesut Yılmaz bir sonraki seçimlerde tek başına iktidara gelmeleri halinde hatalarını düzeltereklerini de ifade etmiştir (Tayyar, 2009:108-110).

Hükümetin diğer ortakları DSP ve CHP ise yasadan memnundurlar ve MGK kararlarının uygulanması yönünde ısrarcı olmuşlardır. Bu bağlamda hükümetin MGK kararlarına göre pozisyon aldığı ve yürütüldüğü söylenebilir. Hükümetin kurulmasından sonra ilk MGK toplantısı 25 Temmuz'da gerçekleştirilmiştir. Toplantının gündeminde yine irtica konusu vardır ve hükümete irtica ile mücadelenin devam ettiği uyarısı yapılmıştır. MGK'da üzerinde durulan bir diğer konu da, sekiz yıllık kesintisiz temel eğitimin hemen uygulamaya sokulmasının gerektiği ve 28 Şubat MGK'sında alınan kararlardan asla taviz verilmeyeceği askerler tarafından açıkça ifade edilmiştir (Tayyar, 2009:110).

MGK sonrasında hükümet; sekiz yıllık kesintisiz eğitim yasasını çıkarmak için Meclisi tatile sokmayacaklarını bildiren bir açıklama yapmıştır. Eğitim Reformu olarak hükümet tarafından lanse edilen yasa, RP ve toplumun bazı kesimlerince sert tepkilerle eleştirilmiştir. Dönemin RP Genel Başkan Yardımcısı Abdullah Gül, imam hatiplerin ortadan kaldırılmasını amaçlayan bu yasa ile eğitim sisteminin çıkmaza sürüklenmeye çalışıldığını açıklamaları, RP'nin tavrını ve tepkisini ortaya koymuştur. REFAHYOL iktidarı döneminde sekiz yıllık kesintisiz eğitim yasasına karşı gerçekleştirilen protesto gösterileri tekrar gündeme gelmiştir. Türkiye'nin pek çok yerinde yasayı protesto eden vatandaşlar sokaklara dökülmüştür. Sekiz yıllık kesintisiz eğitime karşı yapılan protestolarda polisin eylemcilere müdahalesini yetersiz bulan ve 'polis hoşgörüsü' olarak eleştirilen iddialar, polis-asker çekişmesini bir kez daha gözler önüne sermekte ve gündem olmuştur (Yüksel, 2004:121-123).

Gündem her gün yoğun ve tartışmalı iken gözler Ağustos başında YAŞ toplantısına çevrilmiştir. 28 Şubat'ın mimarı olan komutanların emeklilik zamanı gelmiştir.

Yüksek Askeri Şura'nın 1 Ağustos günü Başbakan Yılmaz başkanlığında başlayan toplantısında Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Hikmet Köksal, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Teoman Koman ve Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Ahmet Çörekçi emekliye ayrılmıştır. Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na 1. Ordu Komutanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na Donanma Komutanı Oramiral Salim Dervişoğlu, Hava Kuvvetleri Komutanlığı'na MGK Genel Sekreteri Orgeneral İlhan Kılıç, Jandarma Genel Komutanlığı'na Üçüncü Ordu Komutanı Orgeneral Fikret Özden Boztepe atanmıştır. Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir ise aynı görevde kalmıştır. Toplantıda ayrıca, 73'ü "irticacı" olmak üzere, 76 subay ve astsubayın da ordu ile ilişkisi kesilmiştir (Yüksel, 2004:124).

Çalışmanın bu bölümünde ANASOL-D Hükümeti döneminde yaşanan gelişmelerden, 'Sekiz Yıllık Zorunlu Kesintisiz Temel Eğitim Kanunu', 'Milli Güvenlik Siyaset Belgesinin Kabulü', 'Temiz Toplum Eylemleri', 'Refah Partisi'nin

Kapatılması' ve 'Kapatma Davası Sonrası Yaşanan Gelişmeler' alt başlıklar altında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

3.6.1. Sekiz Yıllık Zorunlu Kesintisiz Temel Eğitim Kanunu

22 Temmuz günü Bakanlar Kurulu'nda kabul edilen sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim kanun tasarısı, Meclis Plan ve Bütçe Komisyonundan 13 Ağustos günü aynen geçmiştir. Hükümet ortakları tasarının komisyondan geçmesini zafer olarak ifade etmişlerdir. 28 Şubat tarihli MGK kararları içerisinde en çok önem verilen bir madde olarak gösterilen kesintisiz eğitim kanunu, 15 Ağustos günü Meclis Genel Kurulu'na gelmiştir. İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitim Kanunu ile Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı olarak bütün halinde gündeme alınan 'Sekiz Yıllık Kesintisiz Eğitim Kanunu' uzun görüşmelerin ardından 244 ret oyuna karşılık 275 oyla kabul edilerek kanunlaşmıştır. Türk Eğitim Sistemi yeni bir sürece girerken, İmam Hatiplerin, Anadolu Liselerinin, Meslek Teknik Okullarının ve özel okulların orta kısımları kapatılmıştır (Tayyar, 2009:116).

Herhangi bir alt yapı ve araştırma yapılmadan askerlerin isteği ve zorlaması ile gerçekleştirilen kesintisiz eğitim kanunu, eğitim sisteminde pek çok sorunun da beraberinde gelmesine neden olmuştur. Gerek eğitim kadroları ve gerekse altyapı yetersizliği, sistemin sıkıntılarını ilerleyen süreçte kendini göstermiştir.

3.6.2. Temiz Toplum Eylemleri ve Yaşanan Diğer Gelişmeler

REFAHYOL iktidarı döneminde gerçekleşen Susurluk Skandalı'nın ortaya çıkardığı devler-siyaset-mafya üçgeni ve bu üçgende yaşanan karanlık ilişkilerin aydınlatılmaması toplumsal anlamda ciddi eleştirilere neden olmuştur. Skandalın üzerinden bir yıl geçmesine rağmen halen bir ilerleme kaydedilmemesi üzerine, STK, siyasetler ve sanatçıların da desteklediği 'Temiz Toplum' eylemleri başlatılmıştır. Eylemlerin etkisi kendisini siyasal arenada göstermiş ve 11 Aralık

günü Meclis'te yapılan oylama ile Susurluk Skandalı'na adı karışan DYP milletvekilleri Mehmet Ağar ve Sedat Bucak'ın dokunulmazlıkları kaldırılmıştır (Yüksel, 2004:132). Medya ve diğer kuruluşların da destek verdiği eylemler, karanlık ilişkilerin aydınlatılacağı güne kadar devam ettirilmesi düşüncesiyle başlatılsa da, bir süre sonra yaşanan gelişmeler ve gündemin sürekli değişmesi sonucunda etkinliğini yitirerek son bulmuştur. Bir döneme damgasını vuran Susurluk Skandalı halen gerçek anlamda açıklığa kavuşturulamamış bir olay olarak hafızalarda yer edinmiştir.

ANASOL-D Hükümetinin gündemi oldukça önemli konularla yoğunlaşmıştır. Kötü giden ekonomi, yüksek enflasyonla mücadele ve önlemler paketi gündemin en önemli sorunları olarak yer almıştır. Erbakan döneminde aşama kaydedilen AB üyeliği ise yeni hükümetin gündeminde yer alan bir diğer madde olmuştur (Akpınar, 2006:298). Kasım ayında gerçekleştirilen MGK'da gündem yine irtica ve irtica ile mücadelenin nasıl yapılacağıdır. Özellikle yeni yapılacak 'Radyo ve Televizyon Frekans Tahsisi' ihalesi, MGK'da gündem maddesi olmuştur. MGK'nda askeri kanat, rejim karşıtı yayın yapan radyo ve televizyon kanallarına karşı acil önlem alınmasını istemiş ve ihalede bu hususa dikkat edilmesi gerektiğinin önemini vurgulamıştır (Yüksel, 2004:133-134). Erbakan'ın istifasının ardından yeni kurulan hükümet ile birlikte, medya eskisi kadar irtica haberlerine yer vermemiştir. Yine medya geçmişte yaptığı gibi MGK toplantıları öncesinde yaptıkları haberlerle hükümet ve askeri karşı karşıya getirme ve provokasyonlardan vazgeçmiştir (Tayyar, 2009:121).

Türkiye ANASOL-D Hükümeti ile siyasal ve asker-iktidar çatışması anlamında rahatlamış görünmüştür. Ancak, ülke her yeni güne yeni bir gündem ve olayla başlamıştır. Anayasa Mahkemesi'ndeki kapatma davası yüzünden sıkıntılı günler geçiren RP kanadı, yeni bir sansasyonu ile iyice sıkıntıya düşmüştür. Dönemin RP'li İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, Siirt'te yaptığı bir konuşmada Ziya Gökalp'e ait bir şiiri okuması askerlerin şimşeklerini üzerine çekmesine neden olmuştur. Erdoğan'ın 6 Aralık 1997 günü okuduğu şiir ile 'Halkı sınıf, din, ırk ve mezhep veya bölge farklılıkları gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik' ettiği gerekçesiyle Diyarbakır DGM, TCK'nın suçunu

tanımlayan 312. maddesinden dolayı hakkında soruşturma başlatmıştır. Yargılama sonucunda Erdoğan hakkında TCK'nın 312. maddesine muhalefetten 10 ay hapis cezası verilmiştir. Kararın 23 Eylül 1998 tarihinde Yargıtay tarafından onanması üzerine, Erdoğan Belediye Başkanlığı görevinden ayrılarak hakkında verilen hapis cezasını yatmak zorunda kalmıştır (Yüksel, 2004:134-135). Kaderin ilginç bir tesadüfü sonucu Siirt'teki konuşması yüzünden hapis cezası alan Erdoğan' a milletvekilliği ve Başbakanlık yolunu yine Siirt'te 9 Mart 2003 tarihinde yenilene genel seçimler açmıştır.

3.6.3. Refah Partisi'nin Kapatılması

Anayasa Mahkemesinde açılan kapatma davasının RP aleyhine sonuçlandırılacağı yavaş yavaş şekillenmiştir. Yaşanan gelişmeler böyle bir sonucun ortaya çıkacağını göstermiştir. Anayasa Mahkemesi, sekiz aylık yargılama sonunda RP hakkında merakla beklenen kararını 16 Ocak 1998 günü açıklamıştır. Dava açıldığında mahkeme Başkanı olan Yekta Güngör Özden'in yaş haddinden emekliye ayrılmış yerine 6 Ocak 1998 tarihinde Ahmet Necdet Sezer seçilmiştir. Ahmet Necdet Sezer'in Başkanlığında kapatma davasını görüşen mahkeme, ikiye karşı dokuz oyla, Anayasa'nın 68. ve 69. maddeleriyle, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (b) bendi ve 103'üncü maddenin birinci fıkrası gereğince "Refah Partisi, laik Cumhuriyet ilkesine aykırı eylemleri saptandığından kapatılmıştır" diyerek karar verilmiştir. Anayasa Mahkemesi sadece partiyi kapatmakla kalmamış, yaptıkları konuşma, açıklama ve eylemleri nedeniyle RP'nin kapatılmasına neden oldukları öne sürülen Necmettin Erbakan, Şevket Kazan, Ahmet Tekdal, Şevki Yılmaz, Hasan Hüseyin Ceylan ve İbrahim Halil Çelik'in milletvekillikleri, Anayasanın 84'üncü maddesinin son fıkrası hükmü gereğince sona erdirilmiştir (Yüksel, 2004:136-137). Ayrıca adı geçen milletvekilleri ile birlikte Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Şükrü Karatepe'nin Anayasanın 69'uncu maddesinin sekizinci fıkrası gereğince beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve denetçisi olamayacaklarına da karar verilmiştir. Kararın gerekçesi daha sonra Resmi Gazete'nin 21 Şubat 1998 tarihli sayısında

yayınlanmıştır. Genelkurmay'ın rejim tehdidi olarak algıladığı RP'nin kapatılması dünya basınında, 'Türk Demokrasisinin yara aldığı' şeklinde geniş yer almıştır (Yüksel, 2004:140).

Gelişmelerden RP'nin kapatılacağını hisseden Erbakan ve kurmayları yeni bir parti kurma hazırlıklarını başlatmışlardır. Kapatma kararından kısa bir süre önce 17 Aralık 1997 tarihinde İsmail Alptekin'in Genel Başkanlığında Fazilet Partisi (FP) kurulur. Kapatma kararı ile birlikte milletvekillikleri sona eren RP'li milletvekilleri hakkında hızla dava açma süreci başlamıştır. Partinin malvarlığının tasfiyesi konusunda da inceleme başlatılmıştır. Yeni kurulan FP, bağımsız milletvekillerinin katılımıyla Meclis'in ana muhalefet partisi haline gelmiştir (Yüksel, 2004:140-141).

3.6.4. Kapatma Davası Sonrası Yaşanan Gelişmeler

RP'nin kapatılmasının ardından ülkede bir süreden beri devam eden gergin ve tartışmalı siyasi arena sakinleşmeye başlamıştır. Askerlerin istediği olmuş ve rejim tehlikesinin odağı olarak adlandırılan RP kapatılmıştır. 28 Şubat sürecinin üzerinden bir yıl geçmiş, ancak TSK'nin komuta kademesinin siyaset üzerindeki etkisi ve baskıları azalmamıştır. 26 Şubat 1998 tarihli MGK toplantısında ağırlıklı olarak dış politikaların belirlenmesi üzerinde görüşmeler yapılmıştır. Özellikle Kıbrıs Sorunu ve Yunanistan ile olan ilişkiler yeniden gözden geçirilmiştir. Sakin geçen Şubat ayından sonra Mart ayına gelindiğinde, hükümet ile TSK arasındaki ilişkiler tekrar gerilmeye başlamıştır. Genelkurmay'ın YÖK toplantısında rektörlere brifing vermesi ve türban yasağının devamı konusunda rektörlerle mutabakata varılması hükümette rahatsızlık vermiştir. Genelkurmay rektörlere verdiği brifingin ardından Cumhurbaşkanı'na da irtica konulu bir brifing vermesi gerginliği iyice tırmandırmıştır. Genelkurmay brifingler yoluyla toplumsal ve siyasi hayat üzerindeki etkisini devam ettirmiş ve yönlendirmeye çalışarak 28 Şubat sürecini sürdürmüştür (Yüksel, 2004:143).

Genelkurmay'ın hükümeti by-pass ederek yaptığı brifinglere tepkili olan Başbakan Mesut Yılmaz Genelkurmay'ı sert bir dille eleştirmiştir. Ayrıca basında

yer alan Mart ayı MGK toplantısında hükümetin, 28 Şubat kararlarının uygulanması konusunda harekete geçmemesi nedeniyle uyarılacağı yazıları Yılmaz'ı germiştir. Yılmaz 16 Mart günü ANAP Meclis Grubunda yaptığı konuşmasında Mart ayı MGK toplantısında kendilerine bir dayatma yapılamayacağını, irtica ile mücadelenin hükümetin görevi olduğu, askerın hükümetin emrinde olması gerektiği gibi açıklamalarda bulunur ve ardından herkesin sağlam durması halinde sorun yaşanmayacağını söylemiştir. Yılmaz'ın grup toplantısındaki sözleri medyada Yılmaz'ın askerlere resti olarak yer bulmuştur. Genelkurmay basında yer alan haberler üzerine Yılmaz'a adeta muhtıra gibi bir metinle cevap vermiştir. Tarih 20 Mart'ı gösterdiğinde pek çok gazete Genelkurmay'ın cevabını manşetlerinden aktarmıştır. Genelkurmay basına verdiği bildiride; *“Makamı, konumu ve görevi ne olursa olsun, hiç kimse kişisel menfaatleri ve siyasi ihtirasları uğruna, Türk Silahlı Kuvvetleri'ni yasal görevi olan ülke güvenliğine yönelik bölücü ve irticai gelişmelere karşı mücadele azminden vazgeçirecek, zayıflatacak, tereddüde düşürecek veya kararlılığını gölgeleyecek hiçbir tavır, tutum, beyan ve telkinde bulunamaz”* diyerek isim vermeden Mesut Yılmaz'ı eleştirmiştir (Karalı, 2005:233-234).

Başbakan Mesut Yılmaz'ın sözleri sadece Genelkurmay'ın tepkisini çekmekle kalmaz aynı zamanda TÜRK-İŞ, DİSK, TİSK, TOBB ve TESK'ten oluşan beşli sivil girişim, ordunun, laik ve demokratik cumhuriyetin teminatı olduğunu ve onun yıpratılmasına izin verilmeyeceğini açıklar. 46 sivil toplum örgütü de 28 Mart günü Ankara'da “İrticaya karşı omuz omuza” sloganıyla bir miting düzenlemiştir (Karalı, 2005:234). Basının da öncesinden aktardığı gibi 27 Mart tarihinde yapılan MGK toplantısında oldukça gergin ve sert geçmiştir. MGK'nun asker kanadı 28 Şubat kararlarının uygulanma durumunu ele alarak, hükümete bu kararların uygulanması yönündeki isteklerinde ne kadar kararlı oldukları açıkça bildirilmiştir (Yüksel, 2004:143). REFAHYOL iktidarı ile başlayan siyaset-asger çekişmesi ve askerlerin siyaset üzerindeki vesayet ve baskıları dinmek bilmemiştir. Bu süreçte ülke ciddi ekonomik sorunlarla boğuşmaktadır. Üstelik medya artık irtica haberleri yerine yolsuzluk haberlerini sayfalarından aktarmıştır (Karalı, 2005:237).

ANASOL-D Hükümeti göreve geldikten yaklaşık bir buçuk yıl sonra, Başbakan Mesut Yılmaz Türkbank ihalesine fesat karıştırmakla suçlanmıştır. Başbakan hakkında verilen gensoru üzerine CHP dışarıdan desteklediği ANASOL-D hükümetinden desteğini çekmiştir. Tarih 11 Ocak 1999'u gösterdiğinde Mesut Yılmaz Başbakanlık görevini bırakmıştır. Hükümetin düşmesiyle birlikte DSP Bülent Ecevit'in Başbakanlığında 18 Nisan 1999'da yapılacak erken genele seçimlere kadar azınlık hükümeti ile görevi devralmıştır (Yüksel, 2004:144).

Türkiye'de 18 Nisan genel seçimlerine girmeden kısa bir süre önce çok önemli bir gelişme yaşanmıştır. Binlerce masum insanın yaşamına mal olan terör örgütü PKK'nın elebaşı Abdullah Öcalan özel bir operasyonla Kenya'da ele geçirildikten sonra ülkemize getirilmiştir. Toplumsal anlamda bir rahatlama ve takdir ile karşılanan bu operasyonun semeresini DSP 18 Nisan seçimlerinde toplamıştır. Seçimler yapılmış ve sonuçlar açıklandığında yine hükümet için tek parti ihtimali olmamıştır. DSP geçiş hükümeti dönemindeki Öcalan'ın Türkiye'ye getirilmesinden kaynaklı memnuniyeti oylarında görmüştür. 18 Nisan 1999 Genel Seçimlerine göre Meclis aritmetiği şu şekildedir; DSP %22, MHP %18, FP %15, ANAP %13 ve DYP%12 oy alarak Meclise girerler. CHP ise aldığı %8'lik oy ile ülke barajını aşamadığı için Meclis dışında kalmıştır. Seçimlerin sonuçları bu kez DSP'den yana görünmekte ancak hiçbir partiye tek başına hükümet olma şansı tanımamıştır. Cumhurbaşkanı kısa bir süre sonra 3 Mayıs 1999 günü Bülent Ecevit'e hükümeti kurma görevi vermiş ve ardından 28 Mayıs 1999 günü DSP-MHP-ANAP üçlü koalisyon hükümeti Bülent Ecevit'in Başbakanlığı'nda kurulmuştur. Üçlü koalisyon hükümeti 9 Haziran 1999 günü Meclis'ten güvenoyu alarak göreve başlamıştır (Yüksel, 2004:144-145).

Koalisyon hükümeti; ülke gündeminin yoğunluğu ve ekonomik sorunlarla göreve başlamıştır. Özellikle bu dönemde Türkiye mali krize giren banklar yüzünden ciddi ekonomik sorunlar ile uğraşmıştır. Bu süreçte RP'nin yerine kurulan FP Meclisin açıldığı gün bir krize neden olmuştur. Meclis oturumuna türbanlı olarak katılan RP Milletvekili Merve Safa Kavakçı DSP'li milletvekilleri tarafından protesto edilir ve Milletvekili Yemini etmesi engellenmiştir. Ülke gündemi yine

irtica ve rejim tehditleri söylemleri ile yoğun olmuştur. FP'nden bazı milletvekillerinin söylemleri ve eylemleri nedeniyle 7 Mayıs 1999 tarihinde dönemin Yargıtay Başsavcısı Vural Savaş tarafından Anayasa Mahkemesi'nde dava açılmıştır. 16 Mayıs 2000'de Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in görev süresi dolmuştur. DSP tarafından aday gösterilen Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer Türkiye Cumhuriyeti'nin 10. Cumhurbaşkanı olarak seçilerek görevine başlamıştır (Yüksel, 2004:145-147).

FP'nin kapatılması için açılan dava 22 Haziran 2001 günü Anayasa Mahkemesi tarafından karara bağlanmıştır. Anayasa Mahkemesi FP'nin kapatılmasına karar vermiştir. Eylem ve beyanlarıyla partinin kapatılmasına neden olan Nazlı Ilıcak ve Bekir Sobacı'nın milletvekilliklerinin düşürülmesi de kararlaştırılmıştır. Merve Safa Kavakçı, Bekir Sobacı ve Mehmet Sıla'ya ise siyasi yasak getirilmiştir. Mahkeme, partinin RP'nin devamı olma iddiasını oy çokluğuyla reddeder, ancak laiklik ilkesine aykırı faaliyetlerden dolayı temelli kapatılmasına oy çokluğuyla karar vermiştir. Gerekçeli karar, 5 Ocak 2002 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır (Yüksel, 2004: 147).

FP'nin kapatılmasına ilişkin dava sürecinde, kurucu liderliğini Recep Tayyip Erdoğan'ın yaptığı ve çok çeşitli siyasi kültürden gelen kişilerin katılımı ile 14 Ağustos 2001 tarihinde Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) kurulmuştur. Türkiye siyasi ve ekonomik krizlerle boğuşmakta ve Ecevit hükümeti başarısız icraatlar yüzünden kan kaybetmiştir. Türkiye tarihine en büyük krizlerden biri olarak giren 2001 ekonomik krizi ve koalisyon ortakları arasındaki anlaşmazlıklar yüzünden, Ecevit'in Başbakanlığındaki koalisyon hükümetinin de ömrünün kısa sürmesine neden olmuştur. Ülke tekrar seçim sürecine girmiş ve 3 Kasım 2002 günü gerçekleştirilen seçim ise koalisyon hükümetleri dönemine son vermiştir. Yeni kurulmuş olmasına rağmen, koalisyonlardan ve istikrarsızlıklardan bıkan ve yeni bir lider arayan Türk Halkı, seçimlerden Adalet ve Kalkınma Partisi'ni (AKP), birinci parti olarak güçlü bir şekilde çıkarmıştır. Seçim sonuçlarına göre AKP oyların %34,28'ni almıştır. 2002 seçimleri Türk siyasi tarihi açısından önemli bir dönüm

noktası olarak görülebilir. Seçim sonuçları ortaya ilginç bir tablo çıkarmıştır. AKP dışında Meclise girebilen tek bir parti vardır, o da seçimlerden %19,39 oy alabilen CHP. Seçim sonuçlarına göre bir dönemin etkili siyasi partileri olan DSP, MHP, DYP ve ANAP Meclise giremezler. Seçim sonrasında Meclis'e temsilci gönderemeyen ANAP, DYP ve MHP liderleri siyasetten çekildiklerini açıklamışlardır (Yüksel, 2004:17-149).

Seçimin galibi AKP Cumhurbaşkanı tarafından hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir. Ancak partinin Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan yasaklı olması nedeniyle seçimlere girememiş ve dolayısıyla Başbakanlık görevini yerine partinin kurucu üyelerinden Abdullah Gül devralmıştır. Daha öncede aktardığımız gibi Siirt konuşmasında okuduğu bir şiir yüzünden hapis cezası alan ve siyaset yasaklısı durumuna düşen Recep Tayyip Erdoğan'ın siyaset yasağı Meclis tarafından düzenlenen bir yasa ile kalkmıştır. Kaderin tesadüfü sonucu Siirt konuşması ile yasaklı olan Erdoğan bu kez, 2002 seçimlerinin Siirt'te yenilenmesi ile milletvekili seçilerek Meclise girmiştir. Başbakan Abdullah Gül'ün 11 Mart 2003 tarihinde istifası ile Cumhurbaşkanı hükümeti kurma görevini AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'a vermiştir. Böylece 15 Mart 2003 tarihinde 59. Hükümet Recep Tayyip Erdoğan Başbakanlığında kurulmuştur (Webhattı, 2013).

Çalışmanın dördüncü bölümünde 28 Şubat kararlarının Yasama ve Yargı üzerine etkileri ve AKP iktidarları döneminde, askeri darbeler dönemi ile yüzleşme sürecinde 28 Şubat döneminin yargıya intikal etmesi incelenecektir.

IV. BÖLÜM

28 ŞUBAT SÜRECİNİN SONUÇLARI, ETKİLERİ VE SÜRECE İLİŞKİN GÜNÜMÜZDE YAŞANAN GELİŞMELER

4.1. 28 Şubat Sürecinin Sonuçları ve Etkileri

Çalışmanın bu bölümünde 28 Şubat Sürecinin etkileri ele alınacaktır. Bu bağlamda, Türk siyasi tarihinin önemli dönüm noktalarından biri olan 28 Şubat Sürecinin Türkiye üzerine etkileri; siyasi, ekonomik ve sosyal olmak üzere üç başlık altında incelenmesi mümkündür. Ayrıca, çalışmanın bu bölümünde aşağıdaki problem cümleleri cevaplanmaya çalışılacaktır.

1. 28 Şubat sürecinin ülkeye siyasi kayıplarının etkileri nasıl olmuştur?
2. 28 Şubat Sürecinde bürokratlar etkili olamadıkları gibi ne kadar etkilenmişlerdir?
3. 28 Şubat Süreci ekonomik sorunlara neden olmuş mudur?

4.1.1. 28 Şubat Sürecinin Siyasi Etkileri

“Türk siyasi tarihinde 28 Şubat olayı 1997 yılında Refahyol hükümetinin yıkılmasına yol açan “muhtıra”yı ve siyasetin askeri bürokrasinin ağırlıklı olduğu siyaset dışı güçler tarafından yeniden biçimlendirilmesini ifade eder. 28 Şubat süreci ise bu tarihte yapılan MGK toplantısından çıkan bildiriyle başlayan süreci yani “sivil görünümlü askeri iradeyi” vurgulamak için kullanılır” (Gürses, 2009:275).

28 Şubat Türk siyasi ve toplumsal yaşamı üzerine damgasını vuran ve sonuçları itibariyle günümüze kadar halen etkileri devam eden bir süreç olarak görülmektedir. 28 Şubat 1997 tarihli MGK toplantısında döneminde REFAHYOL Hükümetine verilen ‘muhtıra’ ile başlayan süreç, halkın iradesi ile iş başına gelmiş sivil iktidarın yıkılmasına ve alınan kararlar itibariyle siyasal yapının, askeri erkin

etkin olduğu siyaset dışı gçler tarafından baskı ve zorlama ile yeniden yapılandırılması süreci olmaktadır. Türk siyasi tarihi 28 Şubat sürecine kadar çeşitli kereler askeri muhtıra ve darbeler ile kesintiye uğratılmış, demokrasi rafa kaldırılarak askeri vesayetin etkin olduğu yönetsel dönemler ile demokrasiye aralar verilmiştir. Ancak geçmişte yaşanan muhtıra ve darbelerin yapı ve sonuçları itibariyle 28 Şubat ile kıyaslandığında önemli farklılıklar bulunmaktadır. 28 Şubat Silahlı Kuvvetlerin sivil idareye doğrudan el koymadığı veya müdahale ile yönetimden uzaklaştırmadığı fakat bir el koyma durumunda ne yapılacaksa onları sivil ve siyasi glere yaptırdığı ve bu sayede biçimsel anlamda demokrasiyi korumayı ve siyaset alanının sakıncalı siyasi aktörler tarafından yeniden doldurulmasını önleyecek bir sürekli müdahaleyi kurumsallaştırmayı amaçlamış ve uygulamıştır. Bu bağlamda 28 Şubat'ta yaşanan olay '*postmodern bir darbe*' olarak tanımlanabilmektedir (Yüksel, 2004).

28 Şubat tarihli MGK'nda alına 18 maddelik kararın uygulanması adına, siyasal ve toplumsal tüm aktörler üzerinde etki ve baskı gücü oluşturan TSK, özellikle ülkenin iç güvenliğine ve rejime yönelik tehdit olarak 'irtica'yı ve irticayı desteklediği yönündeki savıyla hedef odağı haline getirdiği Refah Partisi'ni koymuştur. 28 Şubat sürecinde serbest seçimler sonucu oluşturulmuş bir hükümet yıkılmıştır. Yerine "28 Şubat Kararları'nın öngördüğü uygulamaları gerçekleştirmeyi kabul etmeye hazır liderlerin yönetimindeki partilerden oluşan bir hükümet kurulmuştur (Gürses, a.g.e., s.276).

28 Şubat'ın mimarları aldıkları kararların uygulanması amacıyla iktidardan uzaklaştırdıkları REFAHYOL Hükümeti yerine, daha kolay etkileyebilecekleri ve gdmleri altına alabilecekleri yeni bir hükümetin kurulması için her türlü yolu denemişlerdir. Yeni kurulan hükümete 28 Şubat kararlarını uygulattıkları gibi, i güvenliğin bir numaralı tehdit unsuru olarak gördükleri irticayı değiştirilen Milli Askeri Stratejik Konsepti içine alarak buna uygun Milli Güvenlik Siyaset Belgesi düzenlemişlerdir (Erdoğan, 2007).

Yine 28 Şubat'ın bir illegal yapılanması olarak ortaya çıkan BG adlı yasadışı oluşum, toplumu dinci-laik diye sınıflandırma yoluna giderek, bireyleri

fişlemiştir. Anayasal bir kurum olan MGK, süreç içerisinde TSK'nin baskı unsuru olarak kullandıkları bir organ haline dönüştürülerek, MGK Genel Sekreteri adeta gölge Başbakan gibi yetkilendirilmiştir.

28 Şubat sürecinde TSK hedeflerine ulaşmak için, medya, üniversiteler ve yargı organları irtica tehlikesi konusunda brifinglere tabi tutulmuş, yargı bu süreçte tartışmalı kararlar vermeye başlamış ve İslami kesimlerde, İslami duyarlılıkları olan bireylerin yargı aracılığıyla hak ihlaline uğradıklarına ilişkin eleştiriler yoğunlaşmıştır. Refah Partisi ve onun ardından kurulan Fazilet Partisi kapatılmış ve birçok siyasetçi siyasi yasaklı durumuna getirilmiştir. Devletin resmi bürokratik görüşlerine yöneltilen eleştiriler bu süreçte belirgin biçimde azalmış, resmi yaklaşımların dışında kalan fikirlerin tartışıldığı TV programlarına ekran yasağı getirilmiştir (Karalı, 2005).

28 Şubatın en önemli sonuçlarından biri de siyasal alanda gerçekleşmiştir. Bu süreçte siyaset zorunlu bir dönüşüme uğratılmış, millet iradesi hiçe sayılmış, siyasi partiler ve siyasiler askerinin emir komutası altındaki kişi veya kurumlar olarak görülerek, faaliyetleri denetlenmiş, yönlendirilmiş ve ne yapmaları gerektiği konusunda sürekli baskı altında tutularak uyarılmışlardır (Yüksel, 2004).

18 Nisan seçimlerinden sonra DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümeti siyasetin kendine has oyunları içinde yaklaşık bir buçuk aylık bir süreden sonra kurulabilmiştir. Hükümetin kurulmasından kısa sonra meydana gelen 1999 depreminin getirdiği yük, hükümeti yıpratana bir faktör olmuştur. 18 Nisan seçimlerinde iktidarda olması dolayısıyla DSP'nin, kullandığı milliyetçi söylem nedeniyle de MHP'nin seçim pastasından oldukça büyük paylar almalarını sağlayan terörist başının yargılanma süreci de hükümeti yıpratana bir başka unsur olmuştur (Akdağ, 2010:91).

28 Şubat sürecine en büyük tepkiyi ve dersi de yine halk vermiştir. 28 Şubat sonrası dönemin baskı altındaki siyasetçilerinden oluşan yeni kurulan AKP'yi büyük bir oy yüzdesi ile iktidara taşıyarak, döneme ve yapılanlara dur demiştir. 28 Şubat

sonrasında AKP'nin ciddi bir oy desteğiyle tek başına iktidar olması, kimileri için 28 Şubat'ın başarısızlığının veya iflasının tescil edilmesidir. 28 Şubat'ı gerçekleştiren iradenin, siyasetin böyle şekillenmesinden hoşnut olmadığı, bu partinin iktidar olmasını kabullenmekte güçlük çektiği bilinmektedir (Özipek, a.g.e., 645). 28 Şubat döneminin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu "28 Şubat bin yıl sürecek" demiş olsa da Türkiye'nin toplumsal ve siyasi ortamındaki büyük çaplı değişimler daha güçlü çıktı; yaklaşık 5 yıl sonra kararların hedefindeki siyasi oluşumun bünyesinden çıkan Recep Tayyip Erdoğan ve partisi hükümet oldu (İşkur,2013).

4.1.2. 28 Şubat Sürecinin Ekonomik Etkileri

Sürecin en büyük sonuçları ekonomi üzerinde kendini hissettirmiştir. Özellikle bu süreçte Anadolu'da güç bulmaya çalışan yatırımcıların pek çoğu RP ve İslamcı yaklaşımlar ile özdeşleştirilerek 'yeşil sermaye' diye adlandırılmıştır. Büyük sermaye kartellerinin kredi ve sübvansiyon musluklarının kapanacağı endişesiyle hedef aldığı yeni gelişen Anadolu sermaye grupları önüne ciddi engellerin çıkartılmasını sağlamışlardır. Bu bağlamda, asker-sermaye kartelleri ortaklaşa hareket ederek, pek çok firma ticari faaliyetleri engellenmiş ve topluma bu firmaların ürün ve hizmetlerinin kullanılmaması yönünde fikir empoze edilmesi yönünde yayınlar yapılmıştır. 28 Şubat sürecinin mimarlarının emekli olduktan sonra görev aldıkları sermaye kartel grubu şirketleri dikkate alındığında, süreçte asker-kartel sermaye ilişkisi daha kolay anlaşılmalıdır. Yine bu süreçte pek çok banka hortumlanarak, devletin ve milletin zarara uğratılmasına göz yumulmuştur (Erdoğan, 2007). Önce Kasım 2000'de, ardından Şubat 2001'de patlak veren ekonomik krizler, Bülent Ecevit liderliğindeki Hükümetin kamuoyu desteğini iyice aşındırmış ve Türkiye ekonomik krizin tetiklediği bir siyasal kriz ortamına sürüklenmiştir.

4.1.3. 28 Şubat Sürecinin Sosyal Etkileri

Dönemin en büyük olaylarından bir olabilecek Susurluk Skandalı, yaygın bir toplumsal destekle gündemde tutulan eylemler başarılı bir biçimde laiklik sloganlarıyla manipüle edilerek hedefinden saptırılmıştır, sivil eylemler sönmüştür. Böylelikle karanlık ilişkiler yumağı aydınlatılmak yerine unutturularak kapatılmak istenmiştir.

Yine dönemin önemli sonuçlarından biri olan, TSK ve darbe karşıtlığı ile bilinen ve yazılarıyla toplumsal bilinci geliştirmeye çalışan gazeteciler, işlerinden atılmaları sağlanarak susturulmaya çalışılmıştır. Bu süreçte gazetecilerle birlikte, pek çok siyasi ve milletvekili baskı altında tutulmuş, dolaylı olarak tehditlere maruz kalmıştır. Kısaca baskı ve tehditlerle basın, düşünce ve ifade özgürlükleri kısıtlanmıştır (Kongar,2008.).

Sivil haklar talebinde bulunan başörtülü kadınların görüntüleri, marjinal bazı örgüt üyelerinin silahlı eğitim görüntüleriyle birlikte verilmiş; sürekli olarak “Refahçı Belediyelerin” iş başına gelmelerinden sonra başı açık dolaşmaya izin vermeyeceklerine ilişkin “duyumlara” dayalı haberler yapılmıştır. Kısaca toplumun seküler hayat tarzına sahip bireylerin ciddi bir tehditle karşı karşıya oldukları hissi uyandırılmıştır (Gürses, a.g.e., s.278).

28 Şubat sürecinin toplumsal sonuçlarına baktığımızda ise, çok sayıda erkek çalışan eşi başörtülü olduğu için veya “irticai fikirleri ve faaliyetleri” nedeniyle işten atılmış, cezalandırılmıştır. Yine bu dönemde YAŞ kararlarıyla savunma hakkı verilmeden ordudan atılanların sayısı astronomik bir artış göstermiştir. Aynı süreçte üniversitelerde yaygın bir akademisyen tasfiyesine sahne olmuştur. 12 Eylül 1980 sonrası tasfiyeye benzer biçimde, hatta ondan daha sistematik ve daha programlı biçimde, özellikle araştırma görevlisi, yardımcı doçent ve doktora öğrencisi üniversitelerinden atılmış, yüksek lisans için yurt dışına gidenler geri çağırılmış,

akademik hayatları sona erdirilmiştir. Hukuk normları geriye yürütülerek birçoğunun kazanılmış hakları yok sayılarak, bazı üniversitelerin denklikleri iptal edilmiştir. Yine bu sürecin en önemli sonucu denebilecek bir karar ise; Sekiz Yıllık Kesintisiz Temel Eğitim sistemine geçilerek, meslek okulu öğrencilerinin üniversiteye girmelerini fiilen imkânsız kılacak bir alan zorlaması ve puan sistemiyle kazanılmış hakların gasp edilmesi sağlanmıştır. Bu uygulama imam hatiplilerle birlikte tüm meslek okullarının öğrencilerini de içine aldığından dolayı, uygulamadan zarar görenlerin sayısı çok daha fazla olmuştur (Özipek, 2004:642-643).

28 Şubat sürecinin siyasi, ekonomik ve sosyal etkilerinden sonra araştırmamızın problem cümleleri için;

1. 28 Şubat sürecinin ülkeye siyasi kayıplarının etkileri nasıl olmuştur?

Sorusuna verilebilecek en kısa ve öz cevap, 28 Şubat süreci ile ortaya çıkan siyasi istikrarsızlık ve baskı sonucunda, ülkede toplumsal ve ekonomik anlamda çok ciddi sorunlar ve haksızlıklar ortaya çıkmıştır denebilir.

2. 28 Şubat Sürecinde bürokratlar etkili olamadıkları gibi ne kadar etkilenmişlerdir?

Sorusuna; bürokraside yer alan pek çok bürokratin, özel hayatı ve inancı yüzünden, haksız tayinler, sürgünlerle karşı karşıya kaldıkları hatta pek çoğunun işinden olduğunu söyleyebiliriz.

3. 28 Şubat Süreci ekonomik sorunlara neden olmuş mudur?

Sorusuna; yaşanan siyasi istikrarsızlığa bağlı olarak, Kasım 2000 ve Şubat 2001’de yaşanan ekonomik krizler sonucu pek çok bankanın battığı, dövizde %100’e varan devalüasyon yaşandığı, faizlerin 1000’li rakamlarla ifade edildiği ve sonuç olarak Türk ekonomisinin etkilerini uzun süre üzerinden atamadığı önemli ekonomik sorunlara neden olmuştur denebilir.

4.2. Sürece İlişkin Günümüzde Yaşanan Gelişmeler ve 28 Şubat Sürecinin Yargıya İntikali

28 Şubat süreci AKP'nin iktidara gelmesiyle kısmen de olsa biter ancak etkileri siyasal ve toplumsal yaşamın üzerinde halen devam etmektedir. Güçlü bir halk desteği ile iktidara gelen AKP Hükümeti, öncelikli olarak yapısal sorunların çözümlenmesi için harekete geçmektedir. 2001 krizi ile ciddi yara alan Türk ekonomisinin rayına oturtulması ve ekonomik nedenlere dayalı pek çok sorunun çözümlenmesi zaman almıştır. AKP birinci dört yıllık iktidarı döneminde ciddi ekonomik sorunların çözümünde önemli bir aşama kaydeder ve ekonomik anlamda Türkiye'yi güçlü ve sağlam bir yapıya kavuşturmuştur. AKP 2007 seçimlerine girdiğinde halkın daha büyük desteği ve oyunu almıştır. Tekrar iktidara geldiğinde kaldığı yerden devam eden hükümet, önemli icraatları ve yapısal değişiklikleri ile siyasi hayat ve demokratik alanlarda gelişmelere hız vermiştir. AKP Hükümeti ikinci iktidarı döneminde özellikle geçmişte gerçekleştirilen hukuksuzluk, yolsuzluk ve darbelerin araştırılması ve sorumlularının yargı önüne çıkararak hesap vermesinin gerektiğini savunarak Yargıyı göreve çağırmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihinde pek çok kez karşılaştığı muhtıra ve darbelerden kurtulmuş hatta artık darbelerle hesaplaşma dönemine girmiştir. Bu bağlamda bir avukat 2011 yılında, 28 Şubat süreciyle ilgili olarak, dönemin Genelkurmay Başkanı emekli Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı ve kuvvet komutanlarının da aralarında bulunduğu kişiler hakkında, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunmuştur. “28 Şubat” sürecinde yaşanan olaylarda etkin rol oynayan kişilerin eylemlerinin 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 312. Maddesinde düzenlenen “Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ortadan kaldırma ve görevlerini engelleme” suçunu oluşturduğu savunulan dilekçede, “REFAHYOL hükümetinin ‘rejimin tehdidi’ gibi gösteren bir anlayışın karşı karşıya geldiği bir ortamda, 28 Şubat 1997 tarihinde yapılan bir darbe ile 54. hükümet görevden uzaklaştırılmıştır” ifadelerine yer verilmiştir. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı da başvuruyu mercek altına alır. Özel Yetkili Savcılık, “Kudüs Geceleri” nin düzenlendiği, “Sincan'da tankların yürüdüğü”, “Milli Güvenlik Kurulu” bildirimleriyle

“Demokrasiye Balans Ayarı”nın verildiği dönemi mercek altına almıştır (Mynet, 2012).

Soruşturma kapsamında 12 Nisan 2012 tarihinde dönemin asker ve sivil kişilerine Savcılık kararı ile gözaltılar yapılmıştır. Basında dalga olarak adlandırılan ilk göz altılarının ardından yeni gözaltılar gerçekleştirilmiştir. Soruşturma kapsamında 103 kişi sanık sıfatı ile gözaltına alınmıştır. 28 Şubat sürecine ilişkin gerçekleştirilen soruşturma sürecinde 103 sanıktan, aralarında emekli orgeneraller Çevik Bir, Erdal Ceylanoğlu, Çetin Doğan, Teoman Koman, Fevzi Türkeri ile emekli tümgeneral Erol Özkasnak, MHP İstanbul Milletvekili Emekli Korgeneral Engin Alan ve Eski YÖK Başkanı Kemal Gürüz’ün de bulunduğu 76 kişi, Necmettin Erbakan başbakanlığındaki Refahiyol Hükümeti’ni devirdiği iddiası ile tutuklanmışlardır. Dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı davanın bir numaralı sanığı sıfatıyla hakim karşısına çıkarılır ancak mahkeme sağlık sorunları nedeniyle adli kontrol hükümleri uygulanmak koşuluyla tutuksuz olarak yargılanması yönünde karar vermiştir. Yine davada Tansu Çiller mağdur sıfatıyla yer almıştır (Ntvmsnbc, 2013).

Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütülen soruşturma, bir yıllık bir hazırlık sürecinin sonunda iddianamesi hazırlanarak Ankara 13. Ağır Ceza Mahkemesi’ne sunulmuştur. İddianamede; dönemin Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller başta olmak üzere dönemin İçişleri Bakanı MHP Milletvekili Meral Akşener, eski bakanlar Hasan Celal Güzel, Teoman Rıza Güneri, Şevket Kazan ve milletvekili seçilmesine karşın Meclis’te yemin edemeyen Merve Kavakçı’nın da aralarında bulunduğu 481 kişi ise mağdur olarak yer almıştır (Sabah, 2013). Savcılık tarafından 22 Mayıs 2013 tarihinde kabul edilmesi için gönderilen iddianamede, sanıkların Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti’ni cebren devirmeye ve devirmeye iştirak suçundan haklarında müebbet hapis cezası ile cezalandırılmaları talep edilmiştir. Ankara 13. Ağır Ceza Mahkemesi iddianameyi kabul etmiş, tutuklu sanıklardan Albay Mehmet Haşimoğlu’nun tedavi gördüğü GATA’da yaşamını yitirmesiyle kalan 75 tutuklu sanıktan 38’ini iddianamenin kabulü esnasında tahliye etmiştir (Ntvmsnbc, 2013).

Ankara 13. Ağır Ceza Mahkemesi davanın ilk duruşma tarihini 2 Eylül 2013 tarihi olarak belirlemiştir. Bir döneme damgasını vuran, kararları ve uygulamaları ile post modern bir darbe olarak nitelendirilen ve REFAHYOL Hükümetinin devrilmesine ardından RP ve FP'sinin kapatılmasına kadar giden bir sürecin mimarlarının yargılanmasına başlanmıştır. 36 tutuklu sanığın bulunduğu davada 5 Eylül 2013 tarihli duruşmada aralarında eski YÖK Başkanı Kemal Gürüz'ünde bulunduğu 9 sanık hakkında daha tahliye kararı verilmiştir. Bu tahliyelerin ardından 103 sanıkla başlayan 28 Şubat davasında tutuklu sayısı 27'ye düşmüştür (BBC, 2013). Neredeyse aralıksız devam eden duruşmalar ve yargılama sürecinde bazı sanıklar daha tahliye olmuştur. Davanın 32. duruşmasının gerçekleştirildiği 7 Kasım 2013 tarihinde tutuklu 28 Şubat sanık sayısı 20 kişi olarak belirtilmiştir. Duruşmanın sonunda mahkeme heyeti 15 sanık hakkında daha adli kontrol hükümlerinin uygulanması koşulu ile tahliye kararı vermiştir. Bir sonraki duruşmada ise 28 Şubat sürecinin yargılandığı 103 sanık ile başlayan davada; davanın iki numaralı sanığı emekli Orgeneral Çevik Bir, Çetin Doğan, emekli Tümgeneral Erol Özkasnak, Kenan Deniz ve emekli Tuğgeneral İdris Koralp haklarında yurtdışı yasağı getirilerek ve 15 günde bir karakola imza atma şartıyla 20 Aralık 2013'te tahliye kararı çıkmıştır (BBC, 2013). Böylece tutuklu yargılanan kalmamış fakat dava çalışmanın tamamlandığı süreçte halen devam etmektedir.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal, sosyal ve yönetsel hayatında Türk Silahlı Kuvvetlerinin yeri ve önemi ile TSK'nin bu tarihsel süreçte rejimi korumak ve rejime karşı tehditleri ortadan kaldırmak adına gerçekleştirdiği muhtıra ve darbelerin siyasal ve toplumsal etkilerinin incelendiği bu çalışmada; tarihe 'post modern' bir darbe olarak geçen 28 Şubat Sürecinin Türkiye'de iç politika üzerine etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Tarihsel süreç içerisinde ordu ve askerlerin rolü her dönemde kendisini hissettiren bir olgu olarak var olmuştur. Ulus Devletlerin oluşumuna kadar, askerlik ve ordu kavramları sadece savaş zamanlarında oluşturulmuş barış dönemlerinde ise orduyu oluşturan askerler günlük sivil yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Yine o süreçte ordunun yönetim kademelerinde yer alan subaylar ve subaylık mesleği aristokratik sınıfın tekelinde olan bir ayrıcalık olarak yer almıştır. 17. ve 18. yüzyıllarda gelişmeye başlayan Ulus Devlet ile askerlik ve ordu kavramları günümüzdeki şeklini almaya başlamıştır. Askerlik artık aristokrat ve soylu sınıfının ayrıcalığında olan bir hak olmaktan çıkarak, meslek halini almaya, ordu kavramı ise sadece savaş zamanlarında bir araya gelen oluşumlar olmaktan çıkıp, ülkelerin iç ve dış tehditlere karşı savunulması görevini yerine getiren kurumlara dönüşmeye başlamıştır.

Askerliğin bir meslek olması ve giderek profesyonelleşmesi, orduların kurumsallaşması sonucunda giderek toplumsal hayatın ve siyasetin üzerinde etki kurmasına ve zaman zaman sivil yönetimlerin yönetim işlevlerine müdahalelerine neden olmuştur. Özellikle demokratikleşme yönünde geç kalan veya sömürgecilikten kurtularak bağımsızlığını yeni kazanan devletlerde siyaset-ordu ilişkisi çatışma ve güç savaşları çizgisinde devam etmiştir. Sahip oldukları insan ve silah gücü ile ordu yönetim kademeleri gücün ve iktidarın denetleyicisi veya ortağı oldukları düşüncesine kapılarak, sivil ve siyasi yönetimlere müdahalelerde bulunmuşlardır. Darbe olarak nitelendirilen bu müdahalelerde; kimi zaman siyasiler üzerinde baskı ve etki ederek yönlendirmişler kimi zaman da doğrudan siyasal otoriteyi devirerek yönetime el koymuşlardır.

Türkiye Cumhuriyeti tarihine baktığımızda ise TSK'nin; 1960 ve 1980 yıllarında siyasete doğrudan müdahale ederek yönetime el koyduğunu, 1971 ve 28 Şubat 1997'de ise baskı ve zorla müdahale ederek hükümetleri istifaya zorladıkları veya görevden uzaklaştırıldıkları görülmektedir. Bu darbeler dışında TSK zaman zaman siyasi otoriteye uyarı ve yönlendirmelerde bulunmuş ve çoğu zaman da iç politikayı belirleyen unsur olarak yer almıştır. TSK'nin yaptığı müdahaleler siyasal, sosyal, ekonomik ve toplumsal her alanda etkilere neden olarak, ülkemizin demokratikleşme ve gelişmesi önünde engel teşkil etmiştir. Yukarıda anılan darbe ve müdahaleler değerlendirildiğinde, gelişim ve uygulama açısından 28 Şubat Sürecini diğerlerinden ayrıldığını söyleyebiliriz. 28 Şubat dışındaki diğer darbeler ani ve sert müdahaleler olarak yapısal anlamda farklılık gösterirken, 28 Şubat bir planlı bir süreç olarak tasarlanmış ve uygulanmıştır.

Türkiye'yi 28 Şubat'a götüren süreç 24 Aralık 1995 seçimleriyle başlamıştır. 1995 Genel Seçimlerinde pek çok sivil, siyasi ve askeri odağın beklemediği bir sonuç ortaya çıkar. İslamcı çizgi ve söylemleri ile bilinen Refah Partisi ve Genel Başkanı Necmettin Erbakan, oyların %21,4'ünün alarak 158 milletvekili çıkarmıştır. Seçim sonuçlarına göre ortaya çıkan tablo hiçbir siyasi partinin tek başına iktidar olabilmesinin mümkün kılammıştır. Bu sonuçlara ve teamüllere göre Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in hükümeti kurma görevini RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'a vermiştir. Ancak, seçim sürecinde Erbakan'ın söylemleri ve politikaları asker, medya ve sermaye gruplarının tepkilerini çekmiştir. Erbakan hükümet kurma görevini aldıktan sonra koalisyon ortağı arayışlarını ilk olarak DYP ile görüşerek başlatmıştır. Ancak dönüşümlü Başbakanlık konusunda Çiller ile anlaşamadığından, DYP koalisyona yanaşmamıştır. Diğer partiler ile de görüşen Erbakan koalisyon ortağı arayışlarından bir sonuç elde edemeyerek görevi Cumhurbaşkanı'na iade etmek zorunda kalmıştır. Görüldüğü gibi Erbakan'ın Başbakan olması askeri, siyasi ve sivil odakların istemediği bir sonuç olduğundan, süreç olumsuz olarak tamamlanmıştır. Erbakan'ın hükümet kurma çalışmalarının asker, medya ve sermaye grupları tarafından manipüle edilerek engellendiği ileriki dönemde ortaya çıkmıştır.

Erbakan'ın görevi Cumhurbaşkanı'na iade etmesinden sonra, görev önce DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'e ardından da ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'a sırasıyla verilmiştir. Gerek askeri otoritenin, gerek medyanın ve gerekse sermaye gruplarının baskı ve zorlamaları ile Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığında ANAP ve DYP ortak koalisyonu olarak ANAYOL Hükümeti 3 Mart 1996 tarihinde kurularak göreve başlamıştır. ANAYOL Hükümetinin Meclis güven oylamasında 80 milletvekilinin çekimser oy kullanmasını RP ret oyu sayılması yönündeki gerekçeyle Anayasa Mahkemesine başvurarak itiraz etmiştir. ANAYOL Hükümetinin kurulmasının üzerinden çok kısa bir süre geçtikten sonra Anayasa Mahkemesi RP'nin itirazını değerlendirerek, yasal olarak da ANAYOL Hükümetinin geçersiz olduğu yönünde karar vermiştir. DYP ve ANAP arasındaki anlaşmazlıklar ve sorunlar nedeniyle iyi yürümeyen ANAYOL koalisyon ortaklığı mahkeme kararının da sonucunda 6 Haziran 1996 günü Mesut Yılmaz'ın istifasını Cumhurbaşkanı'na sunmasıyla fiilen son bulmuştur.

ANAYOL Hükümetinin sona ermesi üzerine Cumhurbaşkanı hükümet kurma görevini tekrar Necmettin Erbakan'a vermiştir. Bu kez Erbakan DYP partisi ile koalisyon ortaklığı konusunda anlaşarak 26 Haziran 1996 tarihinde REFAHYOL Hükümetini kurmuştur. Seçim süreci ile başlayan RP karşıtlığı ve RP'nin iktidara gelmesini istemeyen odaklar durumdan rahatsız olmuşlardır. Özellikle TSK RP'ni ve Erbakan'ı irtica tehlikesinin odağı olarak görmüş ve partinin irticai faaliyetlere destek verdiği savı ile rejimin tehlikede olduğunu düşünmüştür.

Refah Partisini iktidara gelmesi Erbakan'ın da Başbakan olması medya tarafından 'laiklik' tartışmalarının yoğunlukla gündeme getirilmesine neden olmuştur. REFAHYOL hükümetinin iktidara geldikten kısa bir süre sonra yaptığı icraatlar ve uygulamaların pek çoğunu kendi siyasi iradesi ile gerçekleştirmedi denilebilir. Özellikle Silahlı Kuvvetlerin baskısı ve ısrarı ile Erbakan'ın imzalamak zorunda kaldığı kararname ve anlaşmalar, TSK'nin sivil iktidar ve siyaset üzerindeki etkisi ve baskısını gözler önüne sermiştir. Seçimlerden galip olarak çıkan RP'ne gösterilen antipatik yaklaşım ve tepkiler, RP'nin iktidar olduğu dönemde giderek baskı ve askeri dayatmalara dönüşerek, sivil iktidarın meşruiyetinin hiçe sayıldığının göstergesidir denilebilir.

Çalışmada ayrıntılı olarak ele alınan 28 Şubat sürecini değerlendirdiğimizde; öncelikli olarak TSK'nin temel algısının kendisini Cumhuriyetin ve rejimin koruyucusu ve teminatı olarak görmesinde yattığı görülmektedir. Özellikle RP'nin iktidara gelmesi ile partinin taban ve yönetim kademelerinin İslami düşünce ve değerlere bağlılığı ve bu yöndeki söylemlerinin 'irtica' tehdidi olarak algılandığı ve irticanın RP'nin desteği ile rejime ve laikliğe yönelik tehdit unsuru oluşturduğu yönünde görüş olduğu söylenebilir. Bu bağlamda partinin her söylemi ve icraatı irtica ile bağdaştırılmıştır. TSK komuta kademesinin durumdan vazife çıkarması ve siyasete müdahalesi ne yasal bir hak ne de sorumluluk olarak görünmektedir. Bu durum tamamen TSK'nin İç Hizmetler Kanunda yer alan 35. maddesine dayanılarak rejimi koruma bahanesiyle dayandırılmaktadır.

28 Şubat sürecinde TSK doğrudan bir askeri müdahale yapmak yerine, hükümete baskı ve dayatmalar yoluyla müdahalelerde bulunarak, hükümetin görevini yapmasını engellemiştir. Özellikle Anayasal bir kurum olan MGK'nu askeri bir dayatma kurumuna dönüştürmek suretiyle sivil iktidar üzerinde baskı ve dayatmanın dozunu arttırmakta kullanmıştır. Yine bu süreçte TSK içerisinde yasal olmayan yapılaşmalar oluşturularak (BÇG) toplumun büyük bir kesimi laik-dinci olarak fişlenmiştir. BÇG'nun hazırladığı ve hükümeti uygulaması yönünde baskı kurduğu bazı güvenlik tedbirleri ve kararlar, toplumsal anlamda uygulanabilirliği değerlendirilmeden TSK tarafından uygulanması yönünde hükümete baskı aracı olarak kullanılmıştır.

TSK'nin planlı ve organize olarak tasarladığı bu süreçte medya, sivil toplum kuruluşları ve sermaye grupları TSK tarafından etki ve baskı altına alınarak hükümet karşıtı bir propaganda ve program uygulanmıştır. Yine bu süreçte TSK komuta kademesi doğrudan bir askeri müdahale yerine, baskı ve dayatmalarla isteklerini yaptırma ve hükümeti devirme programlarını sürece yaymış ve bu süreçte kendisini kurumlar üstü bir pozisyonda görmüştür. Özellikle MGK Sekreterinin Başbakan statüsünde denetleyici ve icracı rolü bu durumun açık bir örneği olarak görünmektedir.

TSK'nin 28 Şubat sürecinin başarıya ulaşması için basın ve medya kuruluşlarını etkin olarak kullanmıştır. Özellikle toplumsal tepki ve meşruiyetin kazanılması açısından basın vazgeçilmez ve en etkili organ olabilmektedir. İrtica tehlikesi ve laiklik karşıtlığı gibi haber ve yayınları basında sürekli gündemde tutarak, RP'ne karşı toplumsal bir tepkinin doğması ve TSK'nin yaptığı haksızlık ve kanunsuzluklara meşruiyet kazandırılması amaçlanmıştır. 28 Şubat tarihli MGK 'nda alınan kararların REFAHYOL iktidarına uygulanmaya çalışılması ve denetlenmesi, TSK'nın medya, yargı mensupları, üniversiteler ve STK'na brifingler vererek REFAHYOL iktidarının siyasal gücünü ve etkinliğini sonlandırdığı söylenebilir.

Yine bu süreçte iç güvenliği tehdit eden unsurlar sıralamasında 'irtica' ve 'dini akımlar' terör ile aynı düzeyde değerlendirilerek Milli Askeri Stratejik Durumda değişikliğe gidilmiş ve yeni bir Milli Güvenlik Siyaset Belgesi düzenlenmiştir. Bu dönem sadece siyasi aktörlerin tasfiyesinin değil, İslami unsurların kamusal alandan tasfiyesinin de etkin olarak işletildiği bir süreç olarak demokrasiye vurulan en büyük darbe olarak nitelendirilebilir. Bu bağlamda 28 Şubat süreci askeri ve sivil elitlerin ayrıcalıklı durumlarını kaybetmemek adına birlikte gerçekleştirdikleri bir tasfiye eylemi olarak ta değerlendirilebilir.

28 Şubat, sadece siyasal etkileri olan bir süreç olarak değerlendirilmemelidir. 1996 yılından başlayıp 2003 yılına kadar etkin bir şekilde devam eden süreç içerisinde; Türkiye'nin ciddi ekonomik sorunlarla karşılaştığı bilinmektedir. Özellikle bu dönemde mali kriz derinleşerek pek çok bankanın batmasına neden olmuştur. Yine bu süreçte yolsuzluk ve devlet kaynaklarının sermaye gruplarına aktarılması ile hazine ciddi zarar görmüştür. Özellikle pek çok özel bankanın sahipleri tarafından usulsüz yönetimi ve grup şirketlerine kullandırılan karşılıksız krediler nedeniyle içi boşaltılmış ve halkın birikimleri sermaye gruplarının servetlerine aktarılmıştır. Devlet batan bankalar yüzünden önemli miktarda borç yükü altına girmiştir. Sürecin etkileri 2001 yılında da ortaya çıkmış ve Türkiye önemli bir ekonomik krize girmiştir. Bir gecede gerçekleştirilen devalüasyon ile döviz kurları %100 artmış, gecelik faizler %1000'li rakamlara çıkmıştır. Bu ani krizi önceden tahmin eden bazı sermaye grupları servetlerine servet katarken, halk ve devlet fakirleşmiştir.

TSK'nin asli görevi olan ülke bütünlüğünün korunması ve iç ve dış tehlikelere karşı savunulması işlevi, bu süreçte irticayı asli tehlike olarak görmesi nedeniyle terör sorunu üzerinde gereken önemi ve mücadeleyi gösterememiştir. Bu dönemde terör olayları yüzünden pek çok sivil ve kamu görevlisi vatandaşımız hayatını kaybetmiştir. Ayrıca bu dönemde, ülke tarihinin en karanlık ilişkilerinin ortaya çıktığı 'Susurluk Skandalı' üzerine gidilmeyerek, devlet-siyaset-mafya üçgenindeki kirli ilişkilerin aydınlatılması sağlanmamıştır.

Yine bu süreçte pek çok kamu görevlisi ve akademisyen dinci etiketi yapıştirilerek işlerinden kovulmuş ve sosyal anlamda pek çok aile için telafisi mümkün olmayan maddi ve manevi kayıpların oluşmasına neden olunmuştur. 8 yıllık kesintisiz temel eğitim yasaının TSK'nin isteği ve baskısı ile yasalaştırılması sonucunda, imam hatip ve meslek okullarının ortaokul bölümleri kapatılarak pek çok gencin eğitim hayatı kısıtlanmıştır.

Yine sürecin en önemli sonuçlarından birisi de siyaset ve siyasi partiler üzerinde oluşturulan baskı ile demokrasinin gelişmesi önüne set çekilmiştir. Ülke koalisyon hükümetleri ve baskı altındaki siyasi partiler ile istikrar kazanılması yolunda engellenmiştir.

'28 Şubat Sürecinin Türkiye'nin İç Politikaları Üzerine Etkileri' olduğu hipotezimiz elde edilen bilgilere göre doğrulanmıştır.

Bu çalışmada ele aldığımız 28 Şubat sürecinin sivil ve siyasi iktidarı medya, STK'ları ve sermaye gruplarını etkileyerek baskı altında tuttuğu, işlevsiz hale getirdiği ve iktidardan uzaklaştırdığı görünmektedir. TSK'nin komuta kademesinin siyasi ve sivil aktörler üzerindeki bu etkin ve baskın gücünün etkileri günümüze kadar yansımaktadır. Geçmişte 28 Şubat'ın 'gerekirse bin yıl süreceği' iddiaları ise çok geçmeden etkinliğini kaybetmiştir. 2002 seçimleri ile RP ve FP kökeninden gelen siyasilerin kurduğu AK Parti'nin iktidara gelmesi, sürecin demokrasi lehine bitmesini sağlamıştır. AK Parti iktidarı ile pek çok askeri vesayetin etkinliğini arttıran uygulamalar AB ile uyum süreci kapsamında ortadan kaldırılmıştır. TSK'nin asli görevini yerine getirmesi için kışlasına çekilmesi ve sivil-siyasi hayat üzerindeki etkilerinin azaltılması için demokratikleşme yönünde adımlar atılarak önemli bir

aşama kaydedilmiştir. Bir döneme damgasını vuran ve siyasal, sosyal, ekonomik ve toplumsal yaşam üzerinde derin izler bırakan 28 Şubat süreci ve bu sürecin mimarları, hukuksuz uygulamaları günümüzde adalet önüne çıkararak geçmişin hesabını vermektedir.

Sonuç olarak, süreç yargıya intikal etse de, ülkemizde siyasal kültür oturmamıştır. Anayasal düzen değiştirilememiş ve darbelerin nedenleri hukuki olarak ortadan kaldırılamamıştır.

KAYNAKLAR

- Afyoncu, E. (2013), '*Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri İsyanlar ve Darbeler*', Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Akdağ, B. (2010), '*28 Şubat Askeri Müdahalesi ve Türk Siyasetine Etkisi: Türkiye'de Asker Siyaset İlişkisinin Tarihsel Serüveni Bağlamında Bir İnceleme*', Niğde Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde, s.91.
- Akar R. (2013), *28 Şubat Tam 15 Yıl Oldu*, (t.y), <http://www.tempoonline.com.tr/haberdetay/57615.aspx>, (Erişim Tarih: 08.10.2013)
- AKP 55 milletvekili ile kuruldu, (2013), <http://www.webhatti.com/wh-haber-bulteni/137694akp-55-milletvekili-ile-kuruldu.html>,(ErişimTarih:24.10.2013)
- Akpınar, H. (2006). '*28 Şubat Postmodern Darbenin Öyküsü*', Birharf Yayınları, İstanbul.
- Akyaz, D. (2006). '*Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi*', Doğan Akyaz, İletişim Yayınlar, İstanbul.
- Alpat, İ. (1999). '*Hamamböcekleri, Ateştopu ve Askerler: 28 Şubat Sürecinde Türkiye*', İzmir.
- Bayramoğlu, A. (2007). '*28 Şubat Bir Müdahalenin Güncesi*', İletişim Yayınları, İstanbul.
- BBC, (2013) 28 Şubat davasında tahliye sayısı 71'e çıktı, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/11/131107_28_subat_davasi_tahliye.shtml, (Erişim Tarih: 08.10.2013)
- BBC, (2013), 28 Şubat davasında 9 sanık tahliye oldu, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/09/130905_28_subat_tahliye.shtml, (Erişim Tarih:28.10.2013)
- Berger, A. A. (1989). '*Introduction*', *Political Culture and Public Opinion*, Transaction Publishers, New Jersey.
- Bölügiray, N. (1999). '*28 Şubat Süreci I*', Tekin Yayınevi, İstanbul.

- Burak, B. (2009), '*Türkiye'nin Siyasal ve Yönetmel Yaşamında 28 Şubat Süreci'nin Yeri Üzerine Bir İnceleme*', İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.11
- Cevizoğlu, H. (2001). '*Generalinden 28 Şubat İtirafı: Postmodern Darbe*', Cevizoğlu Yayınları, İstanbul.
- Cizre Ü. (2005). '*Muktedirlerin Siyaseti: Merkez Sağ-Ordu-İslamcılık*', İletişim Yayınları, İstanbul.
- Dodanlı, B. (2012). '*Kızıldere Katliamı-Darbeler Muhtıralar*', Grafiker Yayınları, Ankara.
- Erdoğan, G. (2009). '*Türkiye'de Demokrasinin Yüzyıllık Serüveni (1908-2008)*', Karakutu, İstanbul.
- Erdoğan, M. (1993). '*Anayasacılık, Parlamentarizm, Silahlı Kuvvetler*', Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Erdoğan, M. (2007). '*28 Şubat Darbesi*', *28 Şubat Postmodern Bir Darbenin Sosyal ve Siyasal Analizi*, Birey Yayıncılık, İstanbul.
- Ersevel H. (2002). Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000 Cilt 4, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Fidel, K. And A. Smith, (1974). '*Military Role and Rule: Perspectives on Civil-Military Relations*', North Scituate, Mass.: Duxbury Pres, 1974, s.19.
- Finer, S. E. (1975). '*State and Nation Building in Europe: The Role of the Military*', in Charles Tilly, ed., *The Formation of National States in Western Europe* (Princeton: Princeton University Press.
- Gencer, Ö. (1998). '*Giriş*', *Onbir Aylık Saltanat, Siyaset, Ekonomi ve Dış Politikada Refahiyol Dönemi*', Hazırlayan Gencer Özcan, Boyut Kitapları, İstanbul.
- Gülalp, H. (2003). '*Kimlikler Siyaseti: Türkiye'de Siyasal İslam'ın Temelleri*', Metis, İstanbul.
- Gürses, E. (2009), '*Türk Siyasal Hayatında Milli Güvenlik Kurulu'nun Yeri:28 Şubat Süreci Örneği*', Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, ss.275-276.
- Gürsoy, İ. (2012). '*Darbeye 100 Gün Kala*', Zaman Kitap, İstanbul.

- Huntington, S. P. (1957). 'The Soldier and the State', Cambridge, Mass.: Harvard University Pres.
- Hürriyet, (2013) 'Meclis Araştırması Komisyonu Raporu', http://dosyalar.hurriyet.com.tr/haber_resim_3/genel_degerlendirme.pdf, (Erişim Tarih:10.10.2013)
- Hürriyet,(1997),İşte tarihi değişiklikler, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1997/11/04/328922.asp>, (Erişim Tarih:14.10.2013)
- Janowitz, M. (1978). 'The Last Half-Century: Societal Change and Politics in America', Chicago: The University of Chicago Pres, s.182-183.
- Karalı, H. (2005). '*Medya İmparatorluğu, İhtilaller, İhaleler ve 28 Şubat'ın Kutsal İttifak*', Truva Yayınları, İstanbul.
- Kışlalı, A. T. (2003). '*Siyaset Bilimi*', Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Kıvılcımlı H. (2005). '*Devrim Nedir*', Alaz Yayınları, 1.Baskı, İstanbul.
- Kongar, E. (2008). '*21. Yüzyılda Türkiye*', Remzi Kitabevi, 4. basım, İstanbul.
- MGK Kararı Karar Sayısı 406, <http://t24.com.tr/media/editorials/files/406.pdf>, (Erişim Tarih:12.10.2013)
- Miller J. (1984). '*Political Culture: Some Perennial Questions Reopen*', Archie Brown (ed.), Political Culture and Communitis Studies, Oxford.
- Milliyet Gazetesi (1997), '*Taksim'e Cami Projesine Dur*', 28 Temmuz 1997, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Taksim'eCami>, (ErişimTarih:05.10.2013)
- Milliyet Gazetesi, (1996), '*Taksim Camii Mahkemelik*', <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Taksim'e%20Cami/>, (Erişim Tarih:05.10.2013)
- Mynet, (2011), 28 Şubat'a Soruşturma Açıldı, <http://www.mynet.com/haber/guncel/28-subata-sorusturma-acildi-603406-1>, (Erişim Tarih:24.10.2013)
- Ntvmsnb, (2013), '*Milli Güvenlik Siyaset Belgesi nedir?*', (t.y), <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/99386.asp>, (Erişim Tarih:11.10.2013)
- Ntvmsnbc, (2010), '*EMASYA nedir?*', <http://www.ntvmsnbc.com/id/25053516/>, (Erişim Tarih:11.10.2013)

- Ntvmsnbc,(2013),'28Şubat'hakimkarşısında,<http://www.ntvmsnbc.com/id/25463809/>,
(Erişim Tarih: 25.10.2013)
- Örmeci, O. (2008). *İttihat ve Terakki'den AKP'ye Türk Siyasal Tarihi*, Güncel Yayıncılık, İstanbul.
- Örs, B. (1996). *Türkiye'de Askeri Müdahaleler*, Der Yayınları, İstanbul.
- Özakıncı, C. (2005). *İblisin Kiblesi*, Otopsi Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, H. (2008). *Siyasal Tarih*, Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, Türkiye Tarihi 4, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Özipek, B. B. (2004). "28 Şubat ve İslamcılar", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt:6 (İslamcılık)*, Ed. Yasin Aktay, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Öztürk, O. M. (1993). 'Ordu ve Politika', Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Perlmutter, A. (1969) *The Praetorian State and the Praetorian Army: Toward a Taxonomy of Civil-Military Relations in Developing Polities*, Comparative Politics, Vol.I, April, 1969, s.383.
- Perlmutter, A. (1977). *The Military Politics in Modern Times: On Professionals, Praetorians and Revolutionary Soldiers*, New Haven: Yale University Press, s.89.
- Rapaport, D. C. (1962). *A Comparative Theory of Civil-Military Relations in Developing Countries, Changing Patterns of Military Politics*, (ed. Samuel P. Huntington), N.Y.: The Free Press of Glencoe, Inc., 1962, s.72.
- Sabah, (1997), En Kritik MGK, <http://arsiv.sabah.com.tr/1997/02/18/>, (Erişim Tarih:12.10.2013)
- Sabah, (2006), "BÇG Çevik Bir'in Fikriydi", Sabah, 12 Şubat 2006, <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/02/12/gnd105.html> (Erişim Tarih:10.10.2013)
- Sabah, (2013), 28 Şubat davası başladı, [http://www.sabah.com.tr /Gundem/2013 /09/02/28-subat-davasi-basladi](http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/09/02/28-subat-davasi-basladi), (Erişim Tarih:25.10.2013)
- Tanör, B. (2008). 'Siyasal Tarih', Türkiye Tarihi 5, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Tayyar, Ş. (2009). 'Kıt'a Dur,' Timaş, İstanbul.
- TDK,(2013),İhtilal Nedir?, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.52458779d7fd91.57648830 , (Erişim Tarih: 15.07.2013)

- TDK, (2013), Muhtıra Nedir? http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.52459ef8a99ae3.03939900, (Erişim Tarih: 16.07.2013)
- TDK, (2013), Devrim.Nedir?, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.524573b7ab9839.12438289, Erişim Tarih: 15.07.2013.
- Tek Parti İktidarının Sonu (1950), <http://www.enfal.de/yak12.htm>, (Erişim Tarih: 07.09.2013)
- TSK İç Hizmet Kanunu (1961), Kanun Numarası: 211 Kabul Tarihi: 4/1/1961, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.211.pdf>, (Erişim Tarih: 15.09.2013)
- Tunç, A. C. (2004). *'Cumhuriyetin Tarihi'*, 2. Baskı, Pınar Yayınları, İstanbul.
- Türköne, M. (2008). *'Siyaset'*, Lotus Yayınevi, Ankara.
- Yüksel, E. (2004). *'Medya Güvenlik Kurulu; 28 Şubat Sürecinde Medya, MGK ve Siyaset Bağlantısı'*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimler Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- <http://devrim.nedir.com/>, (Erişim Tarih: 15.07.2013)
- <http://ihtilal.nedir.com/#ixzz2g6Anhcof>, (Erişim Tarih:16.07.2013).
- <http://www.secim-sonuclari.com/1995>, (Erişim tarih:04.10.2013).